

ONDERZOEKSRAPPORT

Een verkennend onderzoek naar diasporaverenigen uit de Filipijnen, India, Nepal, Nigeria en Senegal in Antwerpen en hun potentieel tot ontwikkelingssamenwerking

Mei 2016

Rut Van Caudenberg, CeMIS, Universiteit Antwerpen

Caroline Dupont, Masterstudent Sociologie Uantwerpen 2014-2015

Joris Michiels, CeMIS, Universiteit Antwerpen

Inhoudstafel

1. Inleiding	1
2. Methodologie	2
3. Evaluatiekader.....	5
4. Resultaten	15
4.1 Filipijnen	15
4.1.1 Externe factoren.....	15
4.1.2 De Filipijnse migratie en diasporabeleid	18
4.1.3 Filipijnse diasporaverenigingen in Antwerpen.....	20
4.1.4 Andere relevante actoren: NGO's en vierdepijlerorganisaties	27
4.2 India.....	29
4.2.1 Externe factoren.....	29
4.2.2 Indische migratie en diasporabeleid	31
4.2.3 Indische diasporaverenigingen in Antwerpen	31
4.2.4 Andere relevante actoren: NGO's en vierdepijlerorganisaties	39
4.3 Nepal	42
4.3.1 Externe factoren.....	42
4.3.2 De Nepalese migratie en diasporabeleid	43
4.3.3 Nepalese diasporaverenigingen in Antwerpen	44
4.3.4 Andere relevante actoren: NGO's en vierdepijlerorganisaties	48
4.4 Nigeria.....	50
4.4.1 Externe factoren.....	50
4.4.2 De Nigeriaanse migratie en diasporabeleid	53
4.4.3 Nigeriaanse diasporaverenigingen in Antwerpen.....	53
4.4.4 Andere relevante actoren: NGO's en vierdepijlerorganisaties	58
4.5 Senegal	59
4.5.1 Externe factoren.....	59
4.5.2 De Senegalese migratie en diasporabeleid	62
3.5.3 Senegalese diasporaverenigingen in Antwerpen	65
4.5.4 Andere relevante actoren: NGO's en vierdepijlerorganisaties	71
5. Conclusie en aanbevelingen	74
Bijlagen	80
Bibliografie	81

1. Inleiding

In het bestuursakkoord 2007-2012 engageerde het stadsbestuur zich om te onderzoeken of ze een deel van haar middelen voor ontwikkelingssamenwerking kon inzetten in landen waarvan er een grote migrantengemeenschap in Antwerpen woont. De institutionele ondersteuning van steden via stedenbanden werd vervangen door een structurele ondersteuning van onderwijs- en gezondheidsprojecten die worden uitgevoerd binnen netwerken uit van etnisch-culturele minderheidsorganisaties, onderwijs – en onderzoeksinstellingen zoals het Instituut voor Tropische Geneeskunde en de Associatie van Universiteit en Hogescholen Antwerpen, ngo's ... De drijvende krachten achter de projecten zijn de migrantenverenigingen. Belangrijk bij de opstart van projecten in het Zuiden via netwerken, is dat deze voldoende draagkracht hebben, zowel in het Zuiden maar ook in Antwerpen zelf. In de eerste fase van de vernieuwde Zuidwerking werden Marokko, de Democratische Republiek Congo en Ghana uitgekozen als focuslanden. Hier kon de link gelegd worden met de aanwezigheid van grote migrantengemeenschappen in Antwerpen met talrijke contacten in hun land van herkomst en waren voldoende andere Antwerpse actoren actief. De stad Antwerpen verkoos om zelf de drievoudige rol op te nemen van matchmaker binnen het netwerk, subsidiekanaal en capaciteitsopbouwer/coach. De start van de projecten volgde eind 2010.

In 2014 werd CeMIS opnieuw gevraagd om een beleidsvoorbereidend onderzoek uit te voeren in functie van de participatie van migrantenorganisaties in de Zuidwerking van de stad Antwerpen. Een vraag waar CeMIS graag op inging. Het onderzoek heeft tot doel om zicht te krijgen op de aanwezigheid en werkingen van Antwerpse migrantenverenigingen met een origine in andere midden- en lage-inkomenslanden en zo de Dienst Ontwikkelingssamenwerking en het stadsbestuur van de stad Antwerpen te ondersteunen in de voorbereiding van haar toekomstig beleid (2017-xx) inzake Zuidwerking. Er wordt namelijk naast de pistes in Congo, Ghana en Marokko gedacht aan het opstarten van een nieuw gelijkaardig samenwerkingstraject in één of meerdere andere landen waarvan een migrantengemeenschap in Antwerpen huist. CeMIS werd concreet gevraagd om een beschrijving te geven van de mogelijkheden en beperkingen om binnen de Zuidwerking samen te werken met migrantenverenigingen uit de Filipijnen, India, Nepal, Nigeria en Senegal, dit op macro- (landencontext), meso- (netwerken) en micro- (activiteiten, organisatie en structuur, motivatie) niveau. Dit rapport presenteert de resultaten van dit beleidsvoorbereidend onderzoek.

2. Methodologie

In overleg met de opdrachtgevers werden mogelijke pistes voor het onderzoek besproken. Er werd benadrukt dat de uiteindelijke finaliteit een beleidsondersteuning dient te zijn. Verder werd geopperd dat het misschien een interessante piste zou zijn om het onderzoek te laten uitvoeren door Masterstudenten Humane Wetenschappen. Bij de aanvang van het academiejaar 2014-2015 werd een oproep gedaan onder de Masterstudenten Sociaal Werk, Sociologie, Politieke Wetenschappen en werd het onderzoek als onderwerp voor een Masterproef voorgedragen met Joris Michielsens als promotor en Rut Van Caudenberg als begeleiding. Uiteindelijk toonde 1 studente, Caroline Dupont, zich geïnteresseerd. Het onderzoeksteam bestond zo uit een Masterstudente (Caroline Dupont), een junior researcher (Rut Van Caudenberg) en een Senior Researcher (Joris Michielsens) van CeMIS-UAntwerpen.

Op basis van de populatiegrootte in Antwerpen, een consultatie met de dienst sociale netwerken van de stad Antwerpen, de Human Development Indicators en de veiligheid in de herkomstlanden werd door de dienst ontwikkelingssamenwerking van de stad Antwerpen in overleg met CeMIS een ranking van landen opgesteld:

Tabel 1. Herkomstlanden (lage en middeninkomens) van grote populaties Antwerpenaren (excl. Marokko, Turkije, Democratische Republiek Congo en Ghana)

Land	Populatie in Antwerpen Buurtmonitor, 2014	Ranking Human Development Index UNDP, 2014	Reisadvies Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, 2015
India	3767	135	OK (exc. Kashmirvallei, Noord-Oosten, tribale regio's met Naxaliet-activiteit)
Afghanistan	3633	169	Onveilig, niet noodzakelijke reizen worden afgeraden
Irak	2981	120	Onveilig, risico op aanslagen, banditisme, ontvoeringen en IS-strijd
Pakistan	2441	146	Onveilig, kans op gewelddadige betogingen, aanslagen, banditisme, ontvoeringen, terroristische groeperingen
Nigeria	2153	152	Toestand aantal deelstaten chaotisch, aanwezigheid Boko Haram en ontvoeringen in noordoosten en Nigerdelta, etnische en religieuze spanningen
Filippijnen	1387	117	OK, exc. Leyte en Samar door ontbreken van infrastructuur en westelijk Mindanao, Basilan, Tawi-Tawi, Jolo en Sulu-archipel door aanwezigheid rebellen en terroristische groeperingen
Nepal	1160	145	OK, maar grote delen vernielde infrastructuur en risico op natuurrampen en kans op gewelddadige betogingen en achtergebleven oorlogstuigen
Kameroen	1120	152	OK, verhoogde aandacht Ebola, veiligheid in grensregio met Tsjaad, Centraal-Afrikaanse Republiek en Nigeria
Senegal	924	163	OK, verhoogde aandacht Ebola, veiligheid in Casamance en grensregio met Mali en Mauritanië

Uiteindelijk werd besloten om Pakistan, Irak en Afghanistan niet in de studie op te nemen daar de situatie in deze landen te onstabiel werd beschouwd en de kans om voor deze landen Antwerpse netwerken uit te bouwen bovendien als zeer gering werd geschat. Senegal werd verkozen boven Kameroen omdat Senegal – in tegenstelling tot Kameroen - een partnerland is van de federale Ontwikkelingssamenwerking, en het land bovendien slechter scoort inzake de indicatoren van de Human Development Index. De weerhouden landen zijn: Filipijnen, India, Nepal, Nigeria en Senegal. In het kader van de haalbaarheid van de Masterproef beperkte Caroline zich tot twee landen, Nepal en Nigeria. Caroline Dupont verdedigde met succes haar Masterproef. De inhoud over Nigeria en Nepal dat in dit rapport zal worden gepresenteerd baseert zich op deze Masterproef. Rut Van Caudenberg focuste op Filipijnen en Senegal. Joris Michiels en Rut Van Caudenberg namen samen de casestudie over India ter harte.

Door de beperkte middelen die konden worden ingezet werd besloten om de fysieke interviews te beperken tot de sleutelfiguren uit de migrantenverenigingen. De respondenten werden gevonden door middel van een sneeuwbalprocedure. De eerste contacten werden aangeleverd door de stad Antwerpen en gevonden binnen het netwerk van CeMIS. In totaal werden 33 sleutelfiguren geïnterviewd. In samenspraak met de CeMIS-onderzoekers stelde de Masterstudente een vragenlijst op alsook een raamwerk voor de codering. Deze vragenlijst en raamwerk voor codering werden gebruikt in alle landencasestudies. De data werden door de desbetreffende onderzoeker gecodeerd aan de hand van een Excel-tabel met een ruwe codeboom die werd opgesteld op basis van eerste analyses en een literatuurstudie. Zie tabel 2 voor een overzicht van de bevraagde migrantenverenigingen per land.

Tabel 2. Bevraagde migrantenverenigingen in Antwerpen per herkomstland

Filipijnen	Senegal	Nepal	Nigeria	India
Samahan	Union des ressortissants des Peuls en Belgique (URDPB)	HANDNepal	CAAD vzw	Antwerp Indian Association (AIA)
Filipino Sports Community of Antwerp	Senegal Vlaanderen	Jumla Welfare vzw	ANAABEL	Gemini Corporation
Filipino Catholic Community (FCC) Antwerp	Sportclub Bayakh	NRNA-NCC	Igbo Union	
Knights of Rizal Antwerp chapter	BAODOA	Nepalese Language and Creative Classes (NLACC)	Igbo Community Antwerpen	
Kulay	Ashut		Sense Center	
	Diokko		Destiny Ladies Club (DLC) of Belgium	
	Dahira Tidiane Al Khairy Wal Minaty			

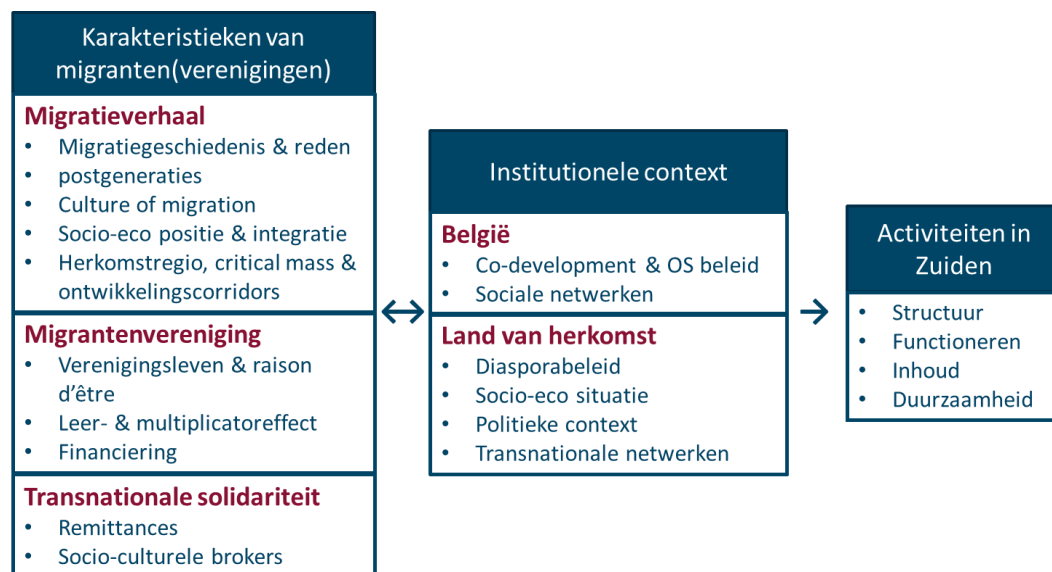
Om zicht te krijgen op bestaande samenwerkingen, de interesse van verenigingen en traditionele ontwikkelings-NGO's en de private for-profit sector werd gewerkt met een review van bestaand materiaal op het internet, webpagina's van organisaties en bedrijven, de vierde pijler website en information requests.

3. Evaluatiekader

Als opdrachtgever gaf de stad Antwerpen aan informatie nodig te hebben op drie verschillende niveaus om een gefundeerde beslissing te kunnen nemen. Ten eerste is informatie nodig op het niveau van de migrantenverenigingen zelf. Op dit **microniveau** gelden vragen als welke migrantenverenigingen zijn actief, welke activiteiten ontwikkelen ze, hoe pakken ze dit aan, wat is de financiële en organisatorische draagkracht, is er interesse in meer gestructureerde ontwikkelingssamenwerking, etc.? In de toekomst wil de stad Antwerpen verder de rol spelen als begeleider, financierder en matchmaker. Het objectief is om rond de migrantenvereniging een duurzaam netwerk op te bouwen met andere relevante actoren in het Antwerpse zodoende dat er rond een project wordt samengewerkt. Hiervoor is dus informatie nodig op **mesoniveau** over welke andere actoren actief (willen) zijn in de geselecteerde landen (departementen van hogescholen, UA, NGO's en klassieke 4de pijlerorganisaties, Antwerpse bedrijven), welke projecten er waar en met welke partners worden uitgevoerd, en of er interesse en bereidheid is om in een projectgroep binnen de Zuidwerking van de stad Antwerpen te stappen. Tot slot is informatie over de **macrocontext** waarbinnen de projecten kunnen plaatsvinden cruciaal voor de inschatting van de haalbaarheid en duurzaamheid. Het gaat hier om informatie over de politieke, sociale of geologische situatie of andere externe factoren in de herkomstregio of het -land die de duurzaamheid van het project bedreigen.

Hoewel het opzet van het project niet het uitvoeren van een fundamenteel onderzoek betreft, zal in de volgende paragrafen toch beknopt de stand van zaken rond de literatuur worden gepresenteerd. Dit is noodzakelijk om het conceptuele kader te beschrijven dat werd gebruikt om de mogelijkheden, beperkingen en duurzaamheid van potentiële samenwerkingen met migrantenverenigingen te evalueren. Op basis van de bestaande literatuur gaan we er van uit dat de activiteiten die migrantenverenigingen opzetten in de landen van herkomst op vlak van structuur en samenwerkingsvorm, functioneren, inhoud en duurzaamheid worden beïnvloed door een wisselwerking van enerzijds de institutionele context in België en het herkomstland en anderzijds de karakteristieken van de migrantenverenigingen.

Figuur 1. Factoren die de transnationale OS-activiteiten beïnvloeden

© Michielsens & Van Caudenberg (2015)

Onder dit laatste verstaan we kenmerken van de individuele migrant en de betrokken migrantengemeenschap en de (houding ten opzichte van) bestaande transnationale vormen van solidariteit zoals individuele en collectieve remittances, transfers van ideeën, waarden en gebruiken, sociale bescherming, investeringen, etc.

Op basis van een kwantitatieve bevraging van de diasporaverenigingen van de Democratische Republiek Congo en Marokko in Brussel over hun transnationale activiteiten concludeerden Godin en collega's (2015; 2012) dat de inhoud van de transnationale activiteiten bepaald wordt door de wisselwerking tussen individuele karakteristieken van de betrokken migranten zoals de socio-economische status, de banden met het thuisland en de migratiereden, de ontstaansreden en leeftijd van de migrantenvereniging, de omvang van de migrantenpopulatie en geografische binding en het aantal migrantenverenigingen enerzijds en de politieke en institutionele situatie in de landen van herkomst anderzijds. Deze opvatting wordt door de meeste auteurs, die migrantenverenigingen en hun transnationale activiteiten onderling vergelijken, gedeeld (Acebillo-Baqué & Østergaard-Nielsen, 2011; Lacomba & Cloquell, 2014; Lacroix, 2014; Michielsens, Notteboom, & Lodewyckx, 2013). In hun enthousiasme om de diaspora als actors voor de ontwikkeling van hun herkomstlanden te beschouwen, vergeten beleidsmakers soms dat dé diaspora niet bestaat maar dat elke migrant en migrantenvereniging zijn karakteristieken, motivatie en individuele kwaliteiten heeft.

Migratieverhaal

Het spreekt voor zichzelf dat niet alle migranten hetzelfde *profiel* hebben. Sommige migreren uit economische redenen, anderen zijn gevlucht om politieke redenen. Een aantal komen naar ons land voor hogere studies. De éne is hooggeschoold, de andere laaggeschoold. Ook andere kenmerken kennen een verscheidenheid binnen de

migrantenpopulaties. Daarnaast spreken we ook van postgeneraties, wanneer het gaat om nakomelingen van migranten. Maar allen dragen ze hun specifieke tradities, ervaringen en migratieverhalen met zich mee. Dit beïnvloedt de initiële motivatie om zich te engageren in transnationale activiteiten en solidariteit, de kijk die de migranten hebben op de lokale context en de ontwikkelingsnoden, de sociale netwerken waaruit ze kunnen putten en de capaciteiten die ze hebben binnen transnationale ontwikkelingsactiviteiten (Michielsen, 2014).

Het is niet altijd een kwestie van migratie zelf, maar het levensproject van de migrant. De relatie die hij met zijn land van herkomst heeft en wat hij daarvoor doet is inherent aan zijn migrant zijn, aan zijn loopbaan, aan de *reden waarom hij migrant* is geworden. Traditioneel richten vele migrantenverenigingen zich op onderwijs, economische activiteiten, infrastructuur en gezondheidszorg (Godin et al., 2015; Godin et al., 2012; Lacomba & Cloquell, 2014; Michielsen et al., 2013). Voor sub-Sahara Afrikanen kan deze interesse deels worden teruggebracht tot de reden van migratie daar vele onder hen zijn gemigreerd om studieredenen (Godin et al., 2015; Godin et al., 2012; Lacomba & Cloquell, 2014). De studie in Antwerpen toont echter dat ook het persoonlijke verhaal een rol speelt. Een respondent die elektronische infrastructuur herstelt in bakkerijen trachtte een ontwikkelingsproject op te starten waarbij bakkers werden getraind en bakkerijovens werden getransfereerd naar Kinshasa. De andere Congolese migrant bouwde uit persoonlijke interesse als verpleger een project rond palliatieve zorg uit in Kinshasa (Michielsen et al., 2013). Verder engageren veel sub-Sahara Afrikanen zich in politieke lobbyen, peacebuilding en strijd om mensenrechten in de landen van herkomst vanuit de socio-politieke redenen waarom ze zijn gemigreerd (Garbin & Godin, 2013; Horst, 2013). Daarnaast lag de focus binnen de activiteiten van de Congolese verenigingen op onderwijs, politieke beïnvloeding en lobbyen en gezondheid. De twee eerste thema's worden verklaard aan de hand van de migratieredenen van de geëngageerde Belgo-Congolezen. De meeste van hen migreerden namelijk naar België om verder te studeren, in onderwijsprogramma's of als politiek vluchteling. Ook de Marokkaanse verenigingen richten zich op onderwijs, gezondheid en de civiele maatschappij, maar ook op culturele projecten (Godin et al., 2015; Godin et al., 2012). Verder zien we dat de Marokkaanse verenigingen ook meer actief zijn in economische projecten in de landen van herkomst. Dat vele Marokkaanse migranten die zich engageren in ontwikkelingssamenwerking gemigreerd zijn naar België zijn als gastarbeiders vanuit een onderontwikkelde regio in Marokko kan hiervoor een verklaring bieden. De Marokkaanse migranten in Antwerpen hebben als expliciete doelstelling om lokale werkgelegenheid te creëren in de herkomstregio (Michielsen et al., 2013).

De in de literatuur gedocumenteerde motivaties om bij te dragen tot de ontwikkeling in de landen van herkomst zijn onder andere door de nood voor de uitdrukking van de *transnationale identiteit*, het versterken van de sociale status en trots bij marginalisering in het gastland, het zoeken naar een gevoel van thuis voelen, altruïsme, het verwerven van middelen en macht of het gevoel te kunnen bijdragen tot

de ontwikkeling van het land van herkomst met de gebruiken en ideeën die men heeft opgedaan in het gastland (Brinkerhoff, 2011). Uit het onderzoek dat CeMIS uitvoerde voor de stad Antwerpen in 2012 (Michielsens et al., 2013) blijkt dat naast de bovenvermelde elementen ook de *frustratie* over de geringe impact van de traditionele transfers van geld en goederen een belangrijke motiverende rol speelt in een inhoudelijke heroriëntering van de deze transnationale solidariteit en activiteiten in het Zuiden. Verder lijkt het doorbreken van de *culture of migration* een drijfveer voor sommige migranten en migrantenverenigingen om te starten met transnationale activiteiten. Het creëren van werkgelegenheid en sociaaleconomische ontwikkeling moet de migratiereden wegnemen. Bovendien plannen sommige migranten om binnen hun transnationale werking ook sensibiliseringsacties te integreren om potentiële migranten in de regio van herkomst bewust te maken dat migratie niet altijd leidt tot een rooskleurig leven in het Westen.

De participatie van de *postgeneratie migranten* in de migrantenverenigingen speelt een belangrijke rol in het loslaten van de lokale verankering van de activiteiten daar ze minder sociale en emotionele bindingen hebben met de regio van herkomst van hun ouders (Michielsens et al., 2013). Dit werd ook gesuggereerd door Godin en collega's (Godin et al., 2015; Godin et al., 2012) in hun verklaring waarom de Congolese verenigingen hun transnationale activiteiten meer in de herkomstdorpen uitvoerden in tegenstelling tot de Marokkaanse verenigingen die meer supra-lokaal of nationaal opereren.

Ook de mate van *integratie* lijkt samen te hangen met de wijze waarop migranten zich engageren in transnationale activiteiten en solidariteit. Sociaaleconomische integratie gaat gepaard met een toegenomen financiële en cognitieve capaciteit om te investeren in het land van herkomst, transnationale ondernemingen op te zetten of een bijdrage te leveren aan het maatschappelijk debat. Portes en collega's (2009) melden dat de transnationale initiatieven van Latino migrantengemeenschappen in de Verenigde Staten sterk afhangen van hun participatie aan het sociale en politieke leven in de VS zelf en van de zekerheid die ze hebben op het vlak van hun verblijfsstatuut en inkomen. Gelijkaardige resultaten vinden we terug voor de eerste generatie Ghanezen in Nederland (Mazzucato, 2008). De meeste studies nuanceren dit echter en stellen dat integratie geen noodzakelijke voorwaarde is om transnationale activiteiten op te zetten, zo lang het gaat om het invullen van de morele plichten als migrant en infrastructuurwerken (waterputten delven, wegen aanleggen, religieuze gebouwen zetten of renoveren ...). Integratie blijkt wel cruciaal bij modernere vormen van ontwikkelingsactiviteiten waar de migrant wordt beschouwd als socio-culturele bruggenbouwer rond thema's als empowerment, mensenrechten, ongelijkheid. Het hebben van een legaal statuut en het beschikken over financiële middelen zijn belangrijke elementen om meer complexe en succesvolle transnationale projecten op te zetten. Anderzijds zijn voor sommige migranten discriminatie en het gebrek aan perspectief in België een motiverende factor voor het opnemen van engagement in transnationale praktijken. Transnationale activiteiten bieden als het ware een middel

om hun mindere sociaalprofessionele situatie in België te verbeteren of te compenseren ook al blijkt dit niet de hoofdreden voor hun engagement (Perrin & Martiniello, 2011). Integratie is dus geen voorwaarde voor transnationaliteit, maar beïnvloedt wel de vorm ervan (Gowricharn, 2010). Lacroix (2010) vindt in zijn onderzoek naar de transnationale ontwikkelingssamenwerkingsinitiatieven van Marokkaanse en Algerijnse migrantengemeenschappen in Frankrijk echter geen duidelijk verband tussen het engagement in meer complexe en structurele ontwikkelingssamenwerkingsinitiatieven en het niveau van individuele integratie. Wel blijkt er een positieve relatie te bestaan tussen functionele integratie en de bestaande toegang tot publieke ruimten en het engagement in ontwikkelingssamenwerkingsinitiatieven. In dit kader onderscheidt hij twee types van leiders/trekkers van migrantenverenigingen: enerzijds de meer traditionele leidersfiguren met een sterke sociale positie binnen de migrantengemeenschap die in staat zijn om de interne financiële middelen te faciliteren en anderzijds de leiders met een sterke functionele integratie die het vermogen hebben om toegang te krijgen tot externe financieringsbronnen (Lacroix, 2010).

Godin en collega's (2015; 2012) bemerkten dat het verschil in de mate van sociale en politieke integratie van de Congolese en Marokkaanse verenigingen doorspeelden in de sociale netwerken en middelen die de verenigingen gebruiken bij de uitvoering van hun activiteiten. De Marokkaanse verenigingen waren beter ingebed in de Brusselse politieke netwerken alsook in de netwerken van media en overheidsactoren in de landen van herkomst. Hieruit volgt een andere manier van samenwerken alsook meer toegang tot formele publieke fondsen om de projecten te financieren. In vergelijking met de Marokkaanse verenigingen hebben de Congolese verenigingen minder contact met overheden in de landen van herkomst alsook in Brussel. Dit verschil wordt door de auteurs verklaard door de verschil in genese tussen de Marokkaanse en Congolese verenigingen waarbij de Congolese verenigingen sterk gericht zijn op Congo en op het helpen van achtergebleven familie en politiek lobbyen maar omdat vele vertrokken zijn als politiek vluchteling of tegenstander van het Congolese regime hebben ze een afkeer van samenwerking met de overheid. Daarentegen zijn de geëngageerde individuen binnen de Marokkaanse gemeenschap in Brussel beter ingebed in de Belgische en Marokkaanse overheidsstructuren (zie verder).

Tot slot kan het feit dat een *kritische massa van de migrantenpopulatie uit dezelfde regio* komt een impact hebben op de inhoudelijke invulling van de transnationale activiteiten alsook in de uiteindelijke impact in de herkomstregio. Zo kunnen als het ware duurzame ontwikkelingscorridors ontstaan. Dit zijn gangen tussen twee (of meerdere) plaatsen waar de herhaaldelijke uitwisseling van mensen, goederen, kapitaal en informatie, de ontwikkeling van de gemeenschap in het herkomstland sterk stimuleert (Zoomers & van Westen, 2011). Als we op basis van de analyses van Godin en collega's (Godin et al., 2015; Godin et al., 2012) en Michielsen en collega's (Michielsen, 2014; Michielsen et al., 2013) de activiteiten van de migrantengemeenschappen tussen Brussel en Antwerpen vergelijken, dan zien we dat

over de steden heen de activiteiten van de Congolese verenigingen verschillen van de activiteiten van de Marokkaanse verenigingen in inhoud en geografische spreiding in het herkomstland. Gezien in Brussel de meeste leden van de Congolese verenigingen uit dezelfde herkomstregio lijken te komen hebben de meeste activiteiten een gelijkaardig karakter en bleven ze geografisch beperkt tot de herkomstdorpen ten opzichte van de activiteiten van de Marokkaanse verenigingen die doordat ze uit verschillende herkomstregio's komen meer verspreid zijn over het land of een supra-lokaal en nationaal karakter hebben (Godin et al., 2012). In Antwerpen zien we daarentegen dat de Marokkaanse migranten uit eenzelfde gedepriveerde regio stammen waarbij de activiteiten zich in deze regio lokaliseren. Het is als het ware de *“bedoeling is om een soort basis te leggen die daarna uitbreidt met een vereniging hier in Antwerpen en een vereniging of coöperatie in Marokko. ...Om dus meer verenigingen aan te moedigen om hetzelfde doen, maar telkens in hun eigen streek. ... Zo vermijd je het cliché van een druppel op een hete plaat ... En zo vertegenwoordig je een ketting rondom het noordoosten waar we vandaan komen (postgeneratie, man, Marokko; Michielsen et al. (2013))”*. De migranten uit de Congolese (en Ghanese) gemeenschap komen uit verschillende plaatsen in het respectievelijke herkomstland waardoor de activiteiten zich meer verspreid over de landen bevinden (Michielsen et al., 2013).

Migrantenvereniging

De invloed van de migrantenvereniging op de aard, inhoud en duurzaamheid van de OS activiteiten speelt ruwweg op drie vlakken: de ontstaansgeschiedenis van de vereniging (reden en identiteit), de structuur van de verenigingen (leeftijd, organisatievorm, grootte, financieringswijze), en de manier waarop ze gestart zijn met transnationale OS activiteiten (motivatie, bottom-up of top-down, multiplicator effect). Elke vereniging, dus ook diasporaverenigingen zijn opgericht met een bepaalde reden. In deze *ontstaansreden* hangt samen met de identiteit van de diasporavereniging. Brinkerhoff (2011) verwijst naar respect voor het behoud van de *identiteit van de diasporaverenigingen* als één van de twee cruciale elementen voor ideale en duurzame partnerschappen waarin traditionele OS actoren (NGO, publieke overheden, ...) diasporaverenigingen willen betrekken en ondersteunen in het opzetten van transnationale OS activiteiten. Op het tweede element --wederkerigheid en de hiërarchische verhoudingen binnen het partnerschap (Brinkerhoff, 2011; Kleist, 2014)- wordt later in dit hoofdstuk onder ***Institutionele Context*** ingegaan. Indien door de diasporaverenigingen louter worden benaderd als hulpmiddelen en instrumenten voor het uitvoeren van het OS beleid van de partner bedreigt dit de toegevoegde waarde van de samenwerking. Dit kan op lange termijn leiden tot een vermindering van de ontwikkelingsuitkomsten, de capaciteit van de diasporaverenigingen en de transnationale OS-activiteiten die de verenigingen vroeger autonoom uitvoerden op een kleinere schaal (Brinkerhoff, 2011).

In het kader van de ontstaansreden is de typologie die ontwikkeld werd door Mohan (2002) relevant. Mohan onderscheidt drie linken tussen de diaspora en ontwikkeling:

ontwikkeling in de diaspora, ontwikkeling doorheen de diaspora en ontwikkeling door de diaspora. Het eerste verwijst naar de ontwikkeling en activiteiten van de diaspora in het gastland ter verbetering van het welzijn van diasporaleden en gemeenschap. Het tweede verwijst naar geglobaliseerde economische activiteiten over lokaliteiten en landen heen. Het laatste verwijst naar de activiteiten waarmee de diaspora actief en direct bijdraagt tot de sociale en economische ontwikkeling in het land of de regio van origine (Mohan, 2002). Hoewel, als je naar de statuten kijkt, bijna alle migrantenverenigingen gericht zijn op OS, zijn de meeste opgericht voor de opvang en maatschappelijke integratie van nieuwkomers en als socio-culturele verenigingen in het gastland (Acebillo-Baqué & Østergaard-Nielsen, 2011; Fauser, 2007; Lacomba & Cloquell, 2014), OS-initiatieven worden er meestal in een latere fase bijgenomen. Pas later zijn verenigingen ontstaan met primaire OS-focus (Godin et al., 2015; Godin et al., 2012). Bovendien worden de transnationale OS activiteiten gezien als een middel om de transnationale identiteit te versterken en te bestendigen (Faist, Fauser, & Kivisto, 2011; Fauser, 2007). In hun vergelijkend onderzoek naar de transnationale activiteiten van migrantenverenigingen in Spanje onderstrepen Lacomba en Cloquell (2014) dat ook de organisatorische en financiële capaciteiten van de organisatie, bijvoorbeeld de hoeveelheid, aard en origine van fondsen en het aantal betaalde medewerkers, een belangrijke rol spelen alsook de mate van integratie van de migranten en migrantenverenigingen.

Michielsen et al. (2013) beschreven dat bij de meeste Marokkaanse verenigingen rond de eeuwwisseling diasporaverenigingen ontstonden vanuit de tweede generatie die zich bezig wou houden met sociale en economische uitsluitingsproblematieken in Antwerpen. Voordien bestonden er moskeeverenigingen waarbij geld werd verzameld voor het overbrengen van gestorven landgenoten of de ondersteuning en het onderhoud van de moskee. De meer structurele transnationale solidariteitsinitiatieven kwamen er een stuk onder druk van de eerste generatie waarbij de tweede generatiejongeren een overeenkomst moesten afsluiten met de eerste generatie. Deze laatste wilde heel graag helpen met activiteiten voor de socio-economische ontwikkeling in de gemeenschap in Antwerpen op voorwaarde dat de tweede generatie ook wat meer aandacht zou besteden aan Marokko. Aan de andere kant, wilde de tweede generatie activiteiten ontwikkelen die een structurele duurzame impact zouden hebben. Zelf zijn ze opgegroeid in families waar hun ouders een groot deel van het familie-inkomen naar het de achtergebleven familie in het thuisland stuurde en de kinderen zodoende veel moesten ontzeggen. De ondersteuning van economische activiteiten via coöperaties vindt dus grotendeels een oorsprong in de frustratie met de lage impact van deze aanhoudende stroom van remittances.

Het succes van de coöperatieven van één Marokkaanse organisatie werkte inspirerend voor andere Marokkaanse migrantenverenigingen die op hun beurt hetzelfde economisch model uitbouwden voor hun transnationale activiteiten. Hetzelfde multiplicatoreffect vinden we terug bij de Congolese organisaties. Waar op het moment van het eerste onderzoek, Michielsen et al. (2013) maar een handvol

migrantenverenigingen terugvonden in Antwerpen met activiteiten in RDC, is dit aantal uitgegroeid tot 21 migrantenorganisaties met een werking in RDC in 2014.

Transnationale solidariteit

Bestaande vormen van transnationale solidariteit hebben in sommige gevallen ook een invloed op de inhoud en motivatie van de transnationale OS-activiteiten. De transnationale vormen van solidariteit kunnen op hun beurt ook gerelateerd zijn met het migratieverhaal alsook met de ontstaansredenen van de migrantenverenigingen. Zoals hierboven beschreven ontstonden de eerste vormen van migrantenverenigingen binnen de Marokkaanse verenigingen rond de inzameling van remittances voor het onderhouden van lokale moskeeën en voor het overbrengen van overleden migranten naar het geboorteland. De Home Town Associations die in de jaren 1920 werden opgericht door Mexicaanse migranten in Noord-Amerika hadden initieel een gelijkaardig doel en ontwikkelde zich mettertijd doorheen de 3-for-1 programma tot belangrijke actoren voor de lokale ontwikkeling in de thuisregio.

Naast deze eerder individuele solidariteit, zoals het versturen van remittances en goederen, ontwikkelen steeds meer migrantenverenigingen kleinschalige sociale projecten in de landen van herkomst. Hier wordt door migranten doorgaans een onderscheid gemaakt tussen ontwikkelingshulp dat meestal gebeurt op een minder geplande en meer individueel niveau zoals het occasioneel meenemen van schriften en balpennen tijdens een vakantie voor de school in het dorp waar men is opgegroeid of het versturen van containers en noodhulp, en ontwikkelingssamenwerkingsprojecten van een meer structurele en duurzame aard die zijn ingebed in een meer officiële organisatie en waarbinnen op participatieve wijze wordt samengewerkt met de lokale bevolking (Michielsens et al., 2013).

Traditioneel ondersteunt de diaspora familie en vrienden financieel en materieel door het versturen van geld en goederen voor de ondersteuning van familie en vrienden in het dagelijks levensonderhoud, economische ondernemingen of in noodgevallen zoals ziekte en droogte. De migranten zien de geld- en goederentransfers als een ongeschreven morele verplichting om hun sociale en financiële schuld ten opzichte van het thuisfront in te vullen. Het versturen van remittances staat centraal binnen de meeste migratieprojecten. Migratie wordt door vele families in het Zuiden gezien als een vorm van sociale bescherming waarbij de migrant tijdelijk migreert en geld verzendt naar de familie in het geboorteland. Studies beschrijven zelfs het fenomeen van omgekeerde remittances waarbij achtergebleven familieleden geld en goederen opsturen naar de migranten zodat de laatste kan overleven in tijden van economische crisis en niet hoeft terug te keren. Anders zouden al de investeringen in het migratieproject tevergeefs geweest zijn. Ook het systeem van uithuwelijking wordt beschreven als een systeem om de verzwakte familiale banden onder de tweede en meerdere generatie migranten te bestendigen en zo de sociale bescherming duurzaam te verankeren. Tot slot wordt het versturen van remittances in sommige migrantengemeenschappen sterk ondersteund door het beleid van het geboorteland.

De Filipijnse overheid heeft bijvoorbeeld al decennia voordeelbehandelingen het versturen van remittances door migranten. De migratie wordt gepromoot als een vorm van nationale ontwikkeling en migranten die geld terugsturen worden gezien als nationale helden. Ook India bouwde een diasporabeleid uit dat gericht is op het ondersteunen van migranten die investeren in de gezondheidszorg en IT in India. Marokko en recentelijk ook Turkije bouwen actief programma's uit om de hoogopgeleide migranten aan te sporen te investeren in het thuisland.

In sommige gemeenschappen en dan voornamelijk bij de postgeneratie migranten is er echter een groeiende frustratie over het versturen van remittances. Deze spruit deels voort uit de spanning tussen de aanzienlijke sommen geld die worden verstuurd en de socio-economische moeilijke positie waarin de migrantengemeenschappen, en dan voornamelijk de jongere migranten, blijven na integratie-inspanningen. Aan de andere kant zien de migranten dat de remittances niet veel structureels bijdragen. De situatie van de achtergebleven familie lijkt niet te verbeteren. Lafleur and Lizin (2015) beschreven projecten uit de Congolese gemeenschap in Brussel die ontstaan zijn uit dit gevoel van frustratie en een zoektocht naar een meer structurele meerwaarde van de remittances. In samenwerking met Belgische mutualiteiten richten migranten micro-gezondheidsverzekeringen op in Kinshasa en betalen de migranten de premies voor familieleden in Kinshasa. Zo verbeteren ze de toegang tot kwaliteitsvolle gezondheidszorg en verminderen ze de verzoeken van de familieleden voor remittances (Lafleur & Lizin, 2015). Binnen de Marokkaanse en Congolese gemeenschap in Antwerpen is het creëren van werkgelegenheid in de regio van herkomst één van de drijfveren om projecten op te starten (Michielsen et al., 2013).

Tot slot zien vele migrantenverenigingen hun expertise in lokale gebruiken en gewoonten als noodzakelijk voor de efficiëntie van OSprojecten en anderzijds als bruggenbouwers goed geplaatst om rond bepaalde thema's te werken die lokaal moeilijker ingang vinden zoals palliatieve zorg of slachtoffers van oorlogsmisdaden.

Institutionele context

In de voorgaande paragrafen werd reeds aangehaald dat de institutionele context een rol kan spelen zowel in het migratieverhaal en de inhoud van de transnationale OS-activiteiten die door de migrantenverenigingen worden opgezet. Voor de Brusselse Congolezen kadert het thema gezondheidszorg in de internationale campagnes om de gezondheidsinfrastructuur in Congo te verbeteren (Godin et al., 2015; Godin et al., 2012). Uit het onderzoek in Antwerpen blijkt dat de nadruk bij de Marokkaanse verenigingen om te samen te werken rond coöperatieven deels wordt geïnspireerd door de ondersteuning die de Marokkaanse regering in het laatste decennia geeft aan boerenverenigingen in haar landbouwbeleid (Michielsen et al., 2013). De diasporapolitiek van de Indonesische overheid daarentegen faciliteert transnationale solidariteit met een focus op remittances.

De institutionele context faciliteert of belemmert ook de organisatie van OS-activiteiten door de migrantengemeenschappen: zowel op vlak van de toegang tot de financiële bronnen en samenwerkingsverbanden als de wijze waarop de verenigingen hun transnationale identiteit kunnen bewaken en met de gemeenschappen in het herkomstland kunnen samenwerken. Acebillo-Baqué and Østergaard-Nielsen (2011) vergeleken in hun onderzoek naar de OS-activiteiten van migrantenverenigingen in drie Spaanse steden de impact van verschillen op vlak van een top-down/bottom-up en inclusieve/exclusieve benadering in het stadsbeleid. Uit het onderzoek van Michielsen et al. (2013) blijkt dat het hoge niveau van participatie en verantwoordelijkheid dat wordt gegeven aan de migrantengemeenschappen in de OS-samenwerking een positieve impact heeft op het zich gerespecteerd en aanvaard voelen als migrant. Dit heeft uiteindelijk een positieve weerslag op de betrokkenheid van de bredere migrantengemeenschap.

Aan de andere kant kan de institutionele context in het land van herkomst de transnationale OS-activiteiten ondersteunen of belemmeren. Het hebben van een dubbele nationaliteit maakt het voor de Marokkaanse verenigingen makkelijker tussen het herkomstland en gastland te pendelen om de projecten op te volgen in vergelijking met de Congolese verenigingen (Godin et al., 2015; Michielsen et al., 2013). Ook de corruptie in de landen van herkomst wordt aangekaart door de migrantenverenigingen als een negatieve factor op de impact en duurzaamheid van de transnationale OS-activiteiten die ze proberen te ontwikkelen (Michielsen et al., 2013).

4. Resultaten

4.1 Filipijnen

4.1.1 Externe factoren

Geografische en demografische context

De Filipijnen is een van de grootste archipels ter wereld. Het land in de Stille Oceaan bestaat uit meer dan 7000 eilanden (waarvan een duizendtal bewoond) die gegroepeerd worden in drie eilandengroepen: Luzon, Visayas en Mindanao. Gezien de geografische ligging - midden in de zogenaamde 'Pacific Ring of Fire' - is het land bijzonder kwetsbaar voor natuurrampen, voornamelijk aardbevingen, cyclonen en vulkanisch gevaar (UN Philippines). De Filipijnen heeft de afgelopen decennia een zeer grote bevolkingsgroei gekend: daar waar het aantal inwoners in 1970 rond de 36.7 miljoen lag, telde het land tegen 2010 ongeveer 92.3 miljoen inwoners (IOM, 2013). Volgens de cijfers van de meest recente census (2010) woont 45.3% van de inwoners in stedelijk gebied. De gemiddelde levensverwachting bij geboorte is sinds begin jaren '80 toegenomen van 62 naar 65.4 jaar in 2013 voor de mannen en van 67 naar 72.2 jaar voor de vrouwen. Met een derde van de inwoners dat jonger is dan 15 jaar en slechts 4.3% (3.6% bij de mannen en 5.1% bij de vrouwen) dat ouder is dan 65 heeft de Filipijnen een erg jonge bevolking.

Het geografisch karakter van de Filipijnen zorgt ervoor dat het land een erg grote etnisch-culturele diversiteit kent. De OPAIPA (Office of the Presidential Advisor for Indigenous Peoples) heeft ongeveer 150 verschillende etnische groepen geïdentificeerd en het Summer Institute of Linguistics schat dat er in het land zo'n 170 talen bestaan waarvan er 168 actief gebruikt zouden worden (Plant, 2002). Het aantal officiële talen is echter beperkt tot twee: Filipino en Engels. Verder behoren onder andere Cebuano, Ilocano, Hiligaynon, Bicolano, Waray en Pampangan tot de belangrijkste minderheidstalen. De meerderheid van de Filipino's is katholiek (82.6%) of protestant (5.4%) en daarnaast bestaat er ook een belangrijke minderheidsgroep van moslims (4.6%) (NSCB). Deze moslimminderheid, die bestaat uit verschillende etnische groepen maar beter bekend is onder de collectieve term 'Moros' woont voornamelijk in het zuidelijke deel van het land, met name op de eilandengroep van Mindanao.

Sociale en economische context

Volgens de Human Development Index (HDI) behoort de Filipijnen tot de groep van middeninkomenslanden; in 2013 stond het op de 117de plaats van de 187 landen die opgenomen zijn in de ranking. Hoewel het land de afgelopen jaren een sterke economische groei heeft gekend (6.6% in 2012) heeft dit zich nog niet kunnen vertalen in jobcreatie of een daling van de armoede. Met een werkloosheidsgraad van rond de 7% (die toeneemt tot 16.3% bij jongeren tussen 15 en 24 jaar) is de Filipijnen wat dat betreft de slechtste leerling van de klas in de regio. Bovendien is het

percentage van de bevolking dat onder de nationale armoedegrens leeft nauwelijks veranderd sinds 2003 en schommelt het nog steeds rond de 25%. Internationale armoede-indicatoren tonen daarenboven aan dat in 2012 nog steeds 19.2% in extreme armoede leefde (met minder dan 1.25 USD per dag), in vergelijking met 21.6% in 2003. Drie op vier van de Filipino's die in armoede leeft, woont op het platteland en de meesten van hen zijn afhankelijk van landbouwactiviteiten. Over het algemeen behoren ze tot grotere gezinnen, hebben ze meer jonge en oude personen ten laste en hebben ze minder toegang tot basisvoorzieningen en –dienstverlening. De oorzaken voor de slechte resultaten op het vlak van armoedebestrijding worden o.a. verklaard door de grote bevolkingsgroei, voornamelijk onder de armere bevolkingsgroepen, lage landbouwproductiviteit, te langzame jobcreatie in de industriesector, frequente en zware natuurrampen die de armste bevolkingsgroepen vaak het zwaarst treffen en bovendien een groot aantal nieuwe gezinnen de armoede induwen, en aanhoudende conflicten in bepaalde delen van het land (World Bank, 2014).

Ook de Filipijnse National Economic and Development Authority (NEDA) stelt in zijn *“Philippines Fifth Progress Report on the MDGs”* (NEDA & UNDP, 2014) – een rapport waarin de vooruitgang op het vlak van de Milleniumontwikkelingsdoelstellingen (MDGs) beschreven wordt - vast dat de vooruitgang die geboekt wordt op het vlak van MDG 1, die extreme armoede en honger wil uitbannen, traag gaat. Toch zien ze de evolutie behoorlijk positief in en schatten ze de kans dat de vooropgestelde doelstelling die zegt dat het aantal personen dat onder de nationale armoedegrens leeft gedaald moet zijn tot 17.2% tegen eind 2015 effectief gehaald wordt, nog “middelmatic” in. Andere stemmen zijn echter kritischer. Zo stelt Raquiza in het Social Watch Report (2014) dat de situatie op het vlak van armoede er de laatste jaren op achteruit is gegaan voor bepaalde groepen zoals jongeren, migranten, en kinderen in stedelijk gebied (Raquinza, 2014). Dit toont volgens de auteur aan dat de economische ontwikkeling van de laatste decennia niet ten gunste is geweest van zij die er het meeste nood aan hebben.

Wat de concrete doelstellingen in het kader van de andere MDGs betreft, stelt het NEDA rapport dat er in de meeste gevallen kleine of grote vooruitgangen waargenomen kunnen worden. Zo zakte het sterftcijfer onder kinderen tot één jaar en tot vijf jaar van respectievelijk 57 en 80 op 1,000 levend geboren in 1991 naar 22 en 30 in 2011. Ook het sterftcijfer ten gevolge van malaria zakte van 123 per 100,000 inwoners in 1991 naar 8.3 in 2012. Verder is het aantal verkozen vrouwen in het Huis van Volksvertegenwoordigers gestegen van 21 in 1995 naar 45 in 2007 en het aandeel van families met toegang tot sanitaire basisvoorzieningen steeg van 80.4% in 1998 naar 91.6% in 2011. Echter, slechts voor enkele thema's is de vooruitgang van die mate dat de kans dat de doelstellingen tegen eind 2015 vervuld zullen zijn “hoog” wordt geacht (dit is het geval voor o.a. universele toegang tot basisonderwijs - in het kader van MDG 2 - , wegwerken van genderongelijkheid in lager en secundair onderwijs - i.h.k.v. MDG 3- , terugdringen van kindersterfte –i.h.k.v. MDG 4-, en toegang tot veilig drinkwater en sanitaire basisvoorzieningen i.h.k.v. MDG 7). Op

andere vlakken lijkt die kans dan weer bijzonder klein te zijn; zo is wat betreft het verbeteren van de gezondheid van de moeder (MDG 5) het aantal moedersterftes op 100,000 levend geboren kinderen gedaald van 209 in 1990 naar 162 in 2006 maar daarna terug gestegen naar 221 in 2011; m.a.w. het land lijkt er op dit vlak eerder op achteruit te gaan. Hoewel volgens het rapport de kans op overlijden redelijk klein is voor vrouwen die in een gezondheidscentrum bevallen, wordt slechts 55% van de baby's in deze centra geboren. Bovendien is er ook een stijgende trend waar te nemen in het aantal tienerzwangerschappen met alle risico's van dien en lijkt het aantal vrouwen dat gebruik maakt van voorbehoedsmiddelen te stagneren rond de 50%. Ook wat betreft het terugdringen van HIV/aids (MDG 6) kan een omgekeerde trend waargenomen worden en is het aantal nieuwe besmettingen i.p.v. gedaald de afgelopen jaren verdubbeld (van 2,349 nieuwe besmettingen in 2011 naar 4,814 in 2013). En hoewel de Filipijnen goed bezig lijkt te zijn op het vlak van universele toegang tot basisonderwijs tonen de cijfers aan dat het verzekeren dat de kinderen dit basisonderwijs ook effectief volledig doorlopen nog een uitdaging blijft; de stijging in de zogenaamde 'completion rate' was eerder beperkt (van 66.5% in 1991 naar 73.7% in 2012) en ging bovendien gepaard met meerdere ups en downs. Het feit dat er geen rechte lijn te trekken valt wat betreft de resultaten die geboekt worden, wordt volgens IOM (2013) als kenmerkend gezien voor middeninkomenslanden zoals de Filipijnen die aan de ene kant te maken krijgen met vooruitgang maar aan de andere kant ook moeten omgaan met tegenslagen.

Politieke context

De Filipijnen heeft een bewogen politieke geschiedenis. Gedurende 300 jaar was het land een Spaanse kolonie waarna het eind 19de eeuw gedurende 50 jaar onder Amerikaans bewind kwam. In 1946 werd het land uiteindelijk een volwaardig onafhankelijke republiek. Midden jaren zestig werd Ferdinand Marcos verkozen tot president; tijdens zijn tweede ambtstermijn kondigde hij in 1972 een staat van beleg af en bestuurdde hij het land op autoritaire wijze tot de 'People Power Revolution' in 1986 een einde bracht aan zijn bewind. Sindsdien is de democratie teruggekeerd naar de Filipijnen en kent het land in principe vrije verkiezingen (CIA World Factbook (a)).

Volgens de Worldwide Governance Indicators¹ is de Filipijnen er wat betreft zijn bestuur sinds 1996 op achteruit gegaan. Zo daalde de score op het vlak van politieke stabiliteit en afwezigheid van geweld van -0,48 in 1996 tot -1,06 in 2013; en met scores die daalden van respectievelijk -0.01 en -0.18 in 1996 tot -0.40 en -0.43 in 2013 gingen onder andere ook de rechtszekerheid en het onder controle brengen van

¹ De Worldwide Governance Indicators onderzoeken overheidsbestuur op basis van zes indicatoren: i) stem en aansprakelijkheid, ii) politieke stabiliteit en afwezigheid van geweld, iii) overheidsefficiëntie, iv) kwaliteit van de regulering, v) rechtszekerheid, en vi) onder controle brengen van corruptie. Elke indicator krijgt een score tussen -2.5 (zwak) en 2.5 (sterk).

corruptie erop achteruit (WGI, 2014). Het probleem van de aanhoudende corruptie blijkt ook uit de Global Corruption Barometer van Transparency International. Hoewel deze Barometer voor de Filipijnen enige vooruitgang vaststelt – zo vindt 38% van de inwoners dat corruptie de laatste jaren is afgenomen – tonen de resultaten aan dat Filipino's corruptie over het algemeen nog steeds als een erg groot probleem beschouwen waarbij de politie als meest corrupte instelling gepercipieerd wordt, gevolgd door overheidsfunctionarissen en politieke partijen. (Teves, 2013). Wat betreft schendingen van de mensenrechten leren de meest recente rapporten van Human Rights Watch (2014; 2015) ons dat er in de Filipijnen nog te weinig vooruitgang is geboekt op dit vlak. Zo komen buitengerechtelijke executies, foltering en gedwongen verdwijningen nog steeds regelmatig voor (al zouden ze de laatste jaren wel enigszins zijn afgenomen). HRW ziet de oorzaken hiervoor vooral in het gebrek aan politieke wil vanwege de regering om de straffeloosheid die de politie en gewapende strijdkrachten genieten te beëindigen, in een disfunctioneel strafrechtelijk systeem, en in de weerstand van de militairen om verantwoording af te leggen voor hun acties (HRW, 2014; HRW, 2015). Bovendien is de Filipijnen de thuisbasis van enkele van de langst aanslepende gewapende conflicten ter wereld (met name het conflict met de moslimseparatisten van het Moro National Liberation Front –MNLF- en het Moro Islamic Liberation Front –MILF- en met de communistische gewapende groepering New People's Army –NPA-) die vooral op de eilandengroep Mindanao in het zuiden van het land voor onrust, geweld en geregelde mensenrechtenschendingen blijven zorgen.

4.1.2 De Filipijnse migratie en diasporabeleid

De economische recessie waar de Filipijnen in de jaren zeventig mee te maken kreeg, betekende het begin van wat over het algemeen de derde emigratiegolf genoemd wordt (Garchitorena, 2007) ² . De hoge werkloosheid en de slechte levensomstandigheden in combinatie met een overheidsbeleid dat emigratie actief promootte (tijdens het bewind van voormalig President Marcos werd de export van arbeid een belangrijk element van het economisch beleid) zorgde ervoor dat steeds meer Filipino's in het buitenland aan de slag gingen. Sindsdien is het aantal emigranten, en dan met name arbeidsmigranten of 'OFWs' (Overseas Filipino Workers), jaarlijks gegroeid. Ook na het bewind van president Marcos bleef de overheid werkgelegenheid in het buitenland faciliteren en promoten waardoor een grote mate van institutionalisering van migratie zich verder ontwikkelde (IOM, 2013). De actieve rol die de overheid hierin speelde uitte zich onder andere in de

² De *eerste emigratiegolf* vond plaats aan het begin van de 20ste eeuw toen arbeiders uit de Ilocos Regio in het noorden van de Filipijnen aan de slag gingen voor de Hawaii Sugar Planters Association. Een *tweede emigratiegolf* volgde in de jaren zestig wanneer dokters, verplegers en ingenieurs naar de Verenigde Staten trokken om daar aan de slag te gaan en te profiteren van de bloeiende economie terwijl veel jonge Amerikanen in die tijd in Vietnam aan het vechten waren (Garchitorena, 2007).

ontwikkeling van verschillende overheidsinstanties. Zo werd in 1977 de Overseas Workers' Welfare Administration (OWWA) opgericht om het welzijn van de migranten en hun families die in de Filipijnen achterbleven te bevorderen. Enkele jaren later, in 1980, werd de Commission on Filipinos Overseas (CFO) in het leven geroepen als agentschap dat de belangen, rechten en welzijn van de Filippino's die in het buitenland wonen moet behartigen (voornamelijk van de Filippino's die zich permanent in het buitenland hebben gevestigd). In 1982 ontstond de Philippines Overseas Employment Administration (POEA), een overheidsinstantie die arbeidsmigratie moet promoten en reguleren. Onder andere door deze institutionalisering van migratie is er in de Filipijnen een heuse 'migratiecultuur' ontstaan (Garchitorena, 2007). Zo blijkt uit een nationale enquête uit 2002 dat één op vijf Filippino's migratie-aspiraties had en enquêtes uit 2005 toonden aan dat een toenemend aantal respondenten zou willen emigreren indien dit mogelijk zou zijn (van 26% in juli 2005 tot 33% in oktober 2005). Ook onder kinderen blijkt deze 'migratiecultuur' te leven: cijfers van een nationale enquête uit 2003 spreken van 47% van 10-14 jarigen die hopen op een dag in het buitenland te kunnen werken; bij kinderen van ouders die reeds in het buitenland aan de slag waren, had 60% plannen om in het buitenland te gaan werken (Asis, 2006).

Het gevolg hiervan is dat de Filipijnen vandaag een bijzonder grote diaspora kent. Volgens schattingen van de CFO verbleven eind 2012 bijna 10,5 miljoen Filippino's in het buitenland. Iets minder dan de helft daarvan (47%) waren migranten met een onbeperkt verblijfsstatuut (ook Filippino's die de nationaliteit van hun gastland hebben aangenomen zitten hierbij), rond de 40% waren tijdelijke arbeidsmigranten (of Overseas Filipino Workers – OFWs) en in bijna 13% van de gevallen zou het om migranten zonder papieren gaan. De topbestemmingen waren de Verenigde Staten (bijna 3,5 miljoen) waar het voornamelijk om permanent gesettelde Filippino's gaat, en Saoedi-Arabië (rond 1,27 miljoen) en de Verenigde Arabische Emiraten (rond de 930.000) waar het voornamelijk om tijdelijke arbeidsmigranten gaat. In België woonden er volgens het CFO eind 2012 12.224 Filippino's (waaronder ook Filippino's met de dubbele nationaliteit). Volgens de schattingen ging het in grote mate (rond de 40%) om migranten zonder papieren.

De meerderheid (meer dan 70%) van de migranten zijn tussen 25 en 40 jaar oud. In de jaarlijkse emigratiestromen zijn de vrouwen in de meerderheid (met een percentage dat schommelt tussen de 55 en 60%) en over het algemeen zijn ze jonger dan de mannelijke migranten; migranten van ouder dan 40 zijn over het algemeen mannen (IOM, 2013). Cijfers van het POEA leren ons dat in 2010 de meerderheid van de vrouwelijke arbeidsmigranten (73%) werkzaam was in de dienstensector, en dan met name als huishoudhulp. Naast een belangrijke bron van arbeidskrachten is de Filipijnen ook een belangrijk 'bruidonorland' geworden. Zo zijn tussen 1989 en 2011 412,728 Filippino's als huwelijksmigranten vertrokken, waarbij het in negen op de tien gevallen om een vrouw ging (IOM, 2013).

De Filippino's die in het buitenland verblijven, sturen vanuit hun (tijdelijk) gastland regelmatig geld (of goederen) op naar het thuisland. Deze remittances zijn de afgelopen decennia enorm toegenomen. Zo spreken officiële cijfers van de Wereld Bank van een stijging van 626 miljoen begin jaren tachtig over 6.957 miljoen in 2000 tot 26.700 miljoen in 2013. Daarmee is de Filipijnen in absolute cijfers wereldwijd de derde grootste ontvanger van remittances geworden (na India en China) en maken deze nu ongeveer 10% uit van het BNP. Bovendien overstijgen deze jaarlijkse remittances het bedrag dat de Filipijnen ontvangt aan officiële ontwikkelingshulp en directe buitenlandse investeringen samen (Garchitorena, 2007). De remittances zorgen er voornamelijk voor dat de families van de migranten hun welvaart kunnen verbeteren; zo worden met de geldtransfers huizen gebouwd en privéonderwijs voor kinderen en familieleden mee betaald, of laten ze de familie toe wat spaarcenten te vergaren. Wanneer de migranten een meer bescheiden inkomen verdienen en dus minder geld kunnen opsturen, gaan de remittances eerder naar dagdagelijkse uitgaven en consumptie (Garchitorena, 2007; IOM, 2013). Er zijn echter minder aanwijzingen dat de remittances ook een aanzienlijke bijdrage leveren aan de bredere economische ontwikkeling van de dorpen en steden waar de migranten vandaag komen (Garchitorena, 2007). Verder blijken voorlopig ook weinig families die remittances ontvangen dit geld te gebruiken om te investeren in een bedrijf of voor andere meer productieve investeringen (IOM, 2013).

4.1.3 Filipijnse diasporaverenigingen in Antwerpen

Profiel van de diasporaverenigingen

Vooraleer in te gaan op de activiteiten van de vijf Filipijnse diasporaverenigingen waarvan sleutelfiguren geïnterviewd werden, schetsen we eerst kort het profiel van deze verenigingen. Alle vijf verenigingen werden in de loop van jaren negentig opgericht. Het gaat steeds om non-profit organisaties en twee van de vijf verenigingen zijn officiële vzw's, i.e. Kulay en Filipino Sports Community of Antwerp. Eén van deze organisaties, Kulay, is opgericht door een autochtone Belg die na een reis naar de Filipijnen begin jaren negentig besloot zich verder in te zetten voor dat land. In die zin is deze organisatie dus meer een vierdepijlerorganisatie dan een diasporavereniging. We achtten het echter belangrijk om deze organisatie mee te nemen in onze steekproef daar enkele Filipijnse migranten in Antwerpen nauw betrokken zijn bij deze vereniging en het bovendien ook een gekende organisatie is binnen de Filipijnse gemeenschap in Antwerpen.

Alle verenigingen werken uitsluitend met vrijwilligers en kunnen over het algemeen rekenen op een kleine kerngroep van leden die functies zoals voorzitter, secretaris of penningmeester op zich nemen. Naast deze kerngroep beschikken de verenigingen over een ledenbestand dat varieert van 30 leden in het geval van Samahan tot rond de 100 in het geval van de Filipino Sports Community of Antwerp. De Filipino Catholic Community (FCC) van Antwerpen vormt hier enigszins een uitzondering op in die zin dat deze vereniging, naast de raad van bestuur die uit 8 mensen bestaat, niet met

lidmaatschap werkt maar zegt open te staan voor iedereen. Samahan en Knights of Rizal zijn eerder gesloten verenigingen wier ledenbestand enkel uit Filipinos/as bestaat. De andere verenigingen zijn meer open verenigingen. Zo zitten er tussen de leden van de Filipino Sports Community of Antwerp naast een grote groep Filipijnse eerste generatie-migranten bijvoorbeeld ook jongeren met Belgische, Marokkaanse en Mongoolse roots, en komen er zowel Filipinos/as als Belgen die met Filipinos/as getrouwd zijn en kinderen van gemengde huwelijken naar de wekelijkse mis die de FCC Antwerp organiseert.

Alle verenigingen werken met een relatief beperkt budget dat voornamelijk bestaat uit het lidmaatschap dat de leden betalen en geld dat opgehaald wordt via collectes tijdens de activiteiten, benefieten en feestjes die georganiseerd worden. Enkel de Filipino Sports Community en Kulay beschikken daarnaast ook over subsidies van de stad en/of de provincie. Hoewel de Filipino Sports Community al meer dan 20 jaar bestaat, is 2015 het eerste jaar dat zij subsidies hebben aangevraagd aan de Stad Antwerpen. Naar eigen zeggen is de vereniging pas dit jaar te weten gekomen dat zij aanspraak kunnen maken op deze subsidies. Voordien werden de activiteiten uitsluitend via collectes en lidmaatschap gefinancierd. Naast subsidies en geld dat via benefieten verzameld wordt, komt de grootste financiële bijdrage aan de activiteiten van Kulay van individuele sponsors in de vorm van 'peetouders' die een maandelijks bedrag storten om een kind in de Filipijnen naar school te laten gaan.

Activiteiten in het Noorden

Met uitzondering van Kulay zijn de verenigingen voornamelijk gericht op de Filipijnse gemeenschap in België/Antwerpen waardoor hun focus dan ook met name gericht is op hun activiteiten in Antwerpen en België.

Samahan is een mensenrechtenorganisatie die de Filipijnse migranten die in België wonen en werken wil informeren en sensibiliseren wat betreft hun rechten. Zij doen dit voornamelijk door aanwezig te zijn op grote evenementen zoals de internationale vrouwendag of activiteiten in het kader van de dag van de arbeid waar zij flyers uitdelen die specifiek gericht zijn aan de Filipijnse diaspora en die informatie bevatten over bijvoorbeeld hun arbeidsrechten. De organisatie bestaat uit verschillende commissies die zich elk toespitsen op een specifiek thema (onderwijs, wetgeving, sociale thema's,...) en elk lid maakt deel uit van één of meerdere commissies. Elk van deze commissies zal specifieke vragen van Filipijnse migranten behandelen en hen eventueel doorverwijzen naar andere organisaties. Samahan is lid van PICUM³ en heeft verder ook goede relaties met de verschillende Belgische vakbonden. Naast het informeren en sensibiliseren van de Filipijnse gemeenschap in België organiseert

³ PICUM staat voor Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants en is een NGO die zich inzet voor het bevorderen van het respect voor de mensenrechten van ongedocumenteerde in Europa

Samahan ook regelmatig activiteiten voor de eigen leden, zoals uitstapjes, kerstfeestjes of familiedagen. Het is belangrijk te vermelden dat Samahan geen Antwerpse organisatie is. De organisatie zetelt in Brussel en heeft leden uit heel België. De huidige secretaris en woordvoester woont echter reeds lange tijd in Antwerpen en kent de Filipijnse gemeenschap in deze stad goed. De leden van Samahan komen gemiddeld één keer per maand samen om hun activiteiten te bespreken.

Daar waar Samahan met name focust op het leven in België en de leden van de organisatie vooral willen waken over de rechten van hun landgenoten die hier aan de slag zijn, draait Knights of Rizal eerder om het in leven houden van het gedachtengoed van een Filipijnse nationale held, dr. Rozé P. Rizal, aan wie het land volgens de legende zijn onafhankelijkheid van Spanje en zijn democratie te danken heeft. Knights of Rizal is met andere woorden een patriottische organisatie die de ideeën, het werk en de aspiraties van dr. Rizal wil promoten binnen de eigen gemeenschap. Knights of Rizal is geen organisatie die door de Filipijnse gemeenschap in België in het leven is geroepen, maar bestaat overal in de Filipijnen en op buitenlandse plaatsen waar de Filipijnse gemeenschap zich gevestigd heeft, waaronder Antwerpen. De verschillende afdelingen van de organisatie worden ‘chapters’ genoemd, en naast de Knights of Rizal chapter in Antwerpen zijn er ook chapters in onder andere Aalst en Brussel. De Antwerpse chapter is echter de grootste in België en telt om en bij de 60 leden. Deze leden komen zo’n 4 à 6 keer per jaar samen, bij speciale gelegenheden zoals de verjaardag en sterfdag van dr. Rizal om onder andere zijn gedichten te reciteren en over hem te spreken, en bij andere gelegenheden, zoals de halfjaarlijkse BBQ die de vereniging organiseert en waarbij het er vooral om gaat dat de leden elkaar nog eens kunnen terugzien. Naast het promoten van de ideeën, het werk en de aspiraties van dr. Rizal, wil de Knights of Rizal ook de Filipijnen helpen door er projecten financieel te ondersteunen.

De sleutelfiguur van Knights of Rizal die we interviewden, is tevens ook de voorzitter van de Filipino Catholic Community (FCC) in Antwerpen. Deze religieuze organisatie wil vooral de Filipijnse katholieke gemeenschap in Antwerpen samenbrengen om hun godsdienst te beleven. De Filipino Catholic Community beschikt zowel over een Belgische als een Filipijnse priester, en zou volgens één van de respondenten (S2) één van de grootste katholieke gemeenschappen van Antwerpen zijn. De voornaamste activiteit van de Filipino Catholic Community is de wekelijkse mis die op zondag georganiseerd wordt in Merksem, waarna er gewoonlijk een moment van informeel samenzijn met wat eten en drinken plaatsvindt. Naast deze wekelijkse mis, organiseert de vereniging geregeld andere activiteiten, zoals bijvoorbeeld op religieuze feestdagen, en vinden er soms ook uitstapjes plaats voor de gemeenschap. Deze uitstapjes worden door de deelnemers zelf bekostigd aangezien de vereniging enkel over het geld dat opgehaald wordt tijdens de mis beschikt, waarvan het overschot – nadat alle uitgaven bekostigd zijn – opgestuurd wordt naar de Filipijnen om daar projecten financieel te ondersteunen. De raad van bestuur van de

Filipino Catholic Community komt regelmatig samen om hun activiteiten te bespreken.

De Filipino Sports Community of Antwerp is een socioculturele vereniging die zo'n 20 jaar geleden werd opgericht om de Filipijnse jongeren een plek te geven om te sporten en hen zo van straat te houden. Vandaag is dit nog steeds de doelstelling. De sporten die de organisatie aanbiedt, zijn basketbal – een erg populaire sport in de Filipijnen – en volleybal. Elke zondag wordt er getraind in een sportzaal die de organisatie afhuurt en vier keer per jaar vinden er toernooien plaats tegen Filipijnse sportploegen uit de omgeving (Brussel, Nederland, ...). Net als de andere Filipijnse organisaties, organiseert ook de Filipino Sports Community andere activiteiten, zoals kerstfeesten en BBQs om enerzijds de eigen kas wat te spijsen en anderzijds wat geld in te zamelen om naar projecten in de Filipijnen te kunnen sturen. De Filipino Sports Community of Antwerp heeft tot nu toe nog niet samengewerkt met andere verenigingen. Wel namen ze in 2015 voor de tweede maal deel aan de reuzenloop die door Sportantenne Borgerhout georganiseerd wordt.

In tegenstelling tot de andere verenigingen, ligt de focus van Kulay minder op de Filipijnse gemeenschap in België/Antwerpen, maar voornamelijk op hun projecten in de Filipijnen met als belangrijkste doelstelling om aldaar de mensen te helpen en kansen te geven. Om deze projecten te kunnen financieren, organiseert de vereniging soms benefieten in Antwerpen (en omstreken), soms in samenwerking met andere organisaties zoals bijvoorbeeld de dansschool in Merksem.

Rol van migranten in ontwikkelingssamenwerking

Wanneer we het tijdens de gesprekken met de sleutelfiguren hadden over ontwikkelingssamenwerking en de rol die de diaspora hierin kan spelen, kwamen we steeds opnieuw terecht bij remittances. Het sturen van remittances is bijzonder belangrijk voor de Filipijnse diaspora wereldwijd en vormt één van de voornaamste beweegredenen voor emigratie vanuit de Filipijnen. Men trekt naar het buitenland om te kunnen werken voor een verloning die veel hoger ligt dan in de Filipijnen en zo geld en goederen naar huis te kunnen sturen, zodat kinderen kunnen studeren, de familie geholpen kan worden bij bv. ziekte of het geld kan investeren, etc. Ook de Filipijnse gemeenschap in Antwerpen stuurt massaal remittances op naar hun thuisland, daar bestaat volgens de respondenten weinig twijfel over:

Iedereen, ik ben er heel zeker van, iedereen helpt [...] zelfs enkele Belgen, echtgenoten of echtgenotes, die sturen [remittances] naar hun schoonfamilie. (S2)

Natuurlijk. Dat is heel Filipijns. Als er iets met de familie gebeurt, is de hele familie betrokken (S3)

Over het feit dat het sturen van remittances erg belangrijk is voor de Filipijnse diaspora en dat het een alomtegenwoordige praktijk is binnen deze gemeenschap, lijken alle respondenten het eens te zijn. Of deze remittances al dan niet beschouwd

kunnen worden als ontwikkelingssamenwerking lijkt minder voor de hand liggend, en hierover verschillen de meningen dan ook enigszins. Enerzijds is men ervan overtuigd dat deze remittances weldegelijk een invloed hebben op de ontwikkeling van de gemeenschap en het land, en zodus als ontwikkelingssamenwerking beschouwd kunnen worden:

Geld opsturen naar je familie, of voor een investering, dat helpt zeker want hierdoor is de Filipijnse overheid beter geworden en ontwikkelt het land sneller dan gedacht. (S4)

Het is ontwikkeling van de gemeenschap, dus is het ontwikkelingssamenwerking. (S1)

Anderzijds, wordt het sturen van remittances gezien als het helpen van familie en vrienden, het helpen van het ‘eigen volk’, en wordt dit losgekoppeld van wat ‘ontwikkelingssamenwerking’ is:

Dat is gewoon, dat is zo. Bijvoorbeeld als er iemand overleden is in de Filipijnen dan verzamelen wij binnen de Filipijnse gemeenschap ook geld in, om gewoon die mensen te steunen. Dat is gewoon ons eigen volk, dus ik weet niet of dat dat echt onder die ontwikkelingsterm valt... je helpt gewoon je familie, je vrienden” (S6)

Activiteiten in de Filipijnen

Uit de gesprekken met de respondenten blijkt dat enkel Kulay eigen projecten heeft in de Filipijnen. Deze vereniging heeft een relatief uitgebouwde werking in de Filipijnen met verschillende projecten in Navotas, ten noorden van Manila. Een belangrijk project is het peetouderschap, waarbij ‘peetouders’ in Antwerpen kinderen in de Filipijnen financieel kunnen ondersteunen zodat deze naar school kunnen gaan. Hierbij wordt van de peetouders verwacht dat zij 15 euro per maand betalen, een bedrag dat integraal naar het gezin van de kinderen gaat in de vorm van voedselpakketten. De idee achter de voedselpakketten is dat deze de gezinnen helpen in hun voedselvoorziening zodat de kinderen hier niet voor ingeschakeld worden en in de plaats voldoende tijd hebben om naar school te gaan. Naast de voedselpakketten zijn ze recent ook gestart met schoolsparen met de bedoeling dat de kinderen op het einde van de basisschool voldoende geld hebben om een schooluitrusting voor het middelbaar te kunnen kopen. Momenteel zijn er een 100-tal peetouders in Antwerpen. Verder is Kulay in 2013 ook gestart met een bibliotheek waar drie jobstudenten tewerk gesteld worden wier salaris door Kulay betaald wordt, en organiseren ze via *free clinics* gratis gezondheidszorg voor de kinderen uit Navotas. Drie keer per jaar geven dokters in deze *free clinics* op vrijwillige basis gratis consultaties. Kulay financiert in deze context met name de medicijnen en de transportkosten van de kinderen naar de *clinic*. Kulay is een erkende NGO in de Filipijnen en heeft één lokale assistent die verantwoordelijk is voor de financiële opvolging van alle projecten. Ze werkt vrijwillig maar krijgt haar werkingskosten (telefoongesprekken, postzegels, etc.) vergoed. De inhoudelijke opvolging van de projecten gebeurt door een lokale vrijwilliger die vroeger zelf een petekind was binnen Kulay, het tot dokter heeft

geschopt, en nu uit dankbaarheid graag iets terug wil doen voor de organisatie. Zij kent de lokale context, selecteert de gezinnen en kinderen die in aanmerking komen om peetouders te krijgen, en helpt ook bij de selectie van de studenten die in de bibliotheek tewerkgesteld worden. Deze vrijwilliger woont zelf niet langer in de wijk maar gaat er één keer per maand langs. De dagdagelijkse opvolging gebeurt door drie leerkrachten van de school uit de wijk. De voorzitter van Kulay gaat zelf ook gemiddeld één keer per jaar naar de Filipijnen. Naast deze relatief structurele projecten, heeft Kulay ook kleinere ad hoc projecten zoals bijvoorbeeld de heropbouw van een school in Pasil in het noorden van de Filipijnen, die na de doortocht van orkaan Haiyan gedeeltelijk verwoest was.

Geen enkele van de vier andere organisaties uit onze steekproef hebben eigen projecten in de Filipijnen, en ze hebben ook geen plannen in die richting. Wat drie van de verenigingen echter wél doen, is bestaande projecten in de Filipijnen financieel ondersteunen aan de hand van de reeds aangehaalde remittances. Via benefietacties en collectes verzamelen de organisaties geregeld, doch niet structureel, geld bij hun leden dat vervolgens naar de Filipijnen opgestuurd wordt. Opvallend hierbij is dat waar het geld specifiek voor gebruikt wordt ondergeschikt blijkt te zijn aan het sturen van het geld an sich, aan het aspect van ‘helpen’:

Gewoon helpen... daar waar dat het nodig is. (S6)

Wat we opsturen is niet voor iets specifiek, maar is eerder een algemene input in hun fondsen [...] We zullen hiermee doorgaan, voor zolang als we kunnen helpen. Dat is onze intentie. (S4)

De projecten waar het geld uiteindelijk terecht komt, lijken met name projecten te zijn die de kernleden van de organisaties via hun persoonlijke netwerken kennen. Doordat de verenigingen en hun leden vooral begaan zijn met het ‘helpen’ van de noodbehoevenden in hun land van herkomst waar en wanneer ze kunnen, en minder met de specifieke invulling van hoe het geld dat ze opsturen besteed wordt, konden de respondenten hier over het algemeen ook weinig concrete informatie over geven. Zo blijkt de Filipino Catholic Community soms geld op te sturen naar “*een project met dove en blinde kinderen ergens in Mindanao*” (S3) en helpt de Filipino Sports Community in Antwerp een organisatie die zorgt voor “*de opvang voor gehandicapten, die helpt met eten enzo ...*” (S5). Bij de Filipino Catholic Community zal de vereniging, wanneer iemand uit de gemeenschap in Antwerpen of iemand uit de Filipijnen hen benaderd met de vraag of ze kunnen helpen, en wanneer ze de indruk hebben dat het om een oprechte nood gaat, dit proberen te doen. Verder zullen ze bij natuurrampen, zoals orkaan Haiyan, aan hun gemeenschap vragen om extra genereus te zijn om zo wat extra middelen te kunnen ophalen die vervolgens naar de Filipijnen gestuurd kunnen worden. Knights of Rizal gaat grotendeels op dezelfde manier tewerk. Ook zij zullen tijdens benefieten geld verzamelen om naar de Filipijnen op te sturen. Het gaat hier grotendeels over dezelfde projecten die de Filipino Catholic Community ondersteunt, projecten die “*steeds mensen helpen*” (S4). Daarnaast

zamelt de organisatie ook geld in voor de Belgische tandartsenmissie die om de twee jaar naar de Filipijnen trekt om daar kinderen te behandelen die anders nooit een tandarts zien. Soms krijgen de verenigingen na afloop enkele foto's opgestuurd van wat er met het geld is gebeurd, maar een gedetailleerde opvolging van hun bijdrage aan de projecten gebeurt er verder niet. Een dergelijke gedetailleerde opvolging is volgens één van de respondenten ook erg moeilijk aangezien zij niet aanwezig zijn op het terrein, en het is volgens hem dan ook vooral een kwestie van de organisatie die het geld ontvangt te vertrouwen:

We moeten gewoon geloven in wat de organisaties doen. Het is heel moeilijk als je zelf niet daar bent. (S3)

Samenwerking met andere actoren

De verschillende verenigingen vonden het idee om in een projectgroep op te richten en samen met andere Antwerpse actoren projecten op te starten in de Filipijnen op zich een interessant idee. Met name ook binnen de tweede-generatie, kinderen van Filipijnse migranten die geboren en getogen zijn in Antwerpen, zou er interesse zijn om te helpen en iets te doen voor hun land van herkomst. De Filipijnse diasporaverenigingen zouden volgens de respondenten in dergelijke projectgroepen vooral een rol kunnen spelen bij het leggen van contacten in de Filipijnen. Hoe deze projecten er inhoudelijk zouden kunnen uitzien, of op welke thema's ze zouden kunnen focussen kwam minder duidelijk naar voor in de gesprekken. Vanuit de Filipino Sports Community werd bijvoorbeeld gesuggereerd om eventueel de *“allerarmsten de kans te geven om aan sport te kunnen doen”* (S5). Ook de thema's onderwijs en solidaire economie, zoals een kleine micro-onderneming opstarten, werden aangehaald.

Naast de rol van geldschieter, zou de Stad Antwerpen volgens de respondenten in een dergelijke projectgroep ook vooral de organisatie kunnen zijn die achter de projectgroep en het project staat, er tijd in investeert en ervoor zorgt dat het geheel samen blijft. Zonder een dergelijke investering, zou een dergelijk initiatief immers het risico lopen uit elkaar te vallen:

Een organisatie is net zoals een familie waar je voor moet zorgen, waar je je tijd aan moet geven. [...] Want als er niet voor gezorgd wordt, zal het gewoon uit elkaar vallen.” (S2)

Ten slotte werd er ook voor gewaarschuwd dat bij het opstarten van eventuele projecten in de Filipijnen het belangrijk is om te focussen op een beperkt aantal gebieden en niet overal aan de slag te gaan. Bovendien werd ook benadrukt dat, om de slaagkansen van het project te maximaliseren en continuïteit te garanderen, het niet alleen belangrijk is om vanuit Antwerpen het project op te volgen maar om ook ter plaatse te gaan en over lokale contactpersonen te beschikken die het project van dichtbij kunnen opvolgen.

4.1.4 Andere relevante actoren: NGO's en vierdepijlerorganisaties

Om een zicht te krijgen op de mate waarin de NGO's en vierdepijlerorganisaties uit het Antwerpse die actief zijn in de Filipijnen reeds samenwerken met de Filipijnse diaspora en in hoeverre zij interesse hebben om er in samenwerking met diasporaverenigingen projecten op te starten, werd een korte schriftelijke vragenlijst opgesteld. Op basis van de informatie op de websites van ngo-openboek en van het Steunpunt Vierdepijler konden we zeven NGO's en slechts één vierdepijlerorganisatie identificeren die enerzijds een band hebben met Antwerpen en anderzijds actief zijn in (onder andere) de Filipijnen. Wat de vierdepijlerorganisatie betreft gaat het om Kulay die we omwille van hun nauwe contacten met de Filipijnse diaspora opgenomen hebben in onze steekproef van diasporaverenigingen en dus in het voorgaande deel reeds besproken hebben. Wat de NGO's betreft werden de zeven organisaties per email gecontacteerd met de vraag de vragenlijst in te vullen. Het gaat hierbij om Wereldsolidariteit, UNICEF, Trias, 11.11.11, Geneeskunde voor de Derde Wereld, Kiyo en Cunina. Vier NGO's hebben positief gereageerd op onze vraag en ons de vragenlijst ingevuld terugbezorgd. We bespreken hieronder kort de antwoorden van elk van deze NGO's.

Trias werkt rond organisatieopbouw, inclusie van de arme bevolking, vrouwen en jongeren, lobbycapaciteit en toegang tot de arbeidsmarkt in Manila en Bicol op het eiland Luzon. De organisatie ziet weldegelijk een rol weggelegd voor de diaspora in de ontwikkeling van de Filipijnen, met name gezien het feit dat een groot deel van de Filipijnse economie steunt op de reeds eerder aangehaalde remittances. Volgens Trias zouden NGO's de Filipijnse diaspora kunnen helpen door hen meer te sensibiliseren om deze remittances niet enkel te gebruiken voor consumptie maar veeleer om een duurzame ontwikkeling en economie in hun land van herkomst te stimuleren. In concreto zouden NGO's hen daarbij vooral kunnen sensibiliseren om hun geldstromen te investeren in structurele economische opbouwprojecten. Momenteel werkt Trias zelf echter niet samen met diasporaverenigingen in Antwerpen of Vlaanderen daar zij focussen op een samenwerking met andere, Vlaamse, bewegingen zoals de Landelijke Gilden, KVLV, KLJ, Unizo, Markant en Neos. Met name wegens een gebrek aan tijd en middelen kiezen zij momenteel niet voor een samenwerking met migrantenverenigingen en hebben zij voorlopig ook geen concrete interesse in die richting.

Cunina is een Vlaamse onafhankelijke ontwikkelingsorganisatie met zes partnerlanden, waaronder de Filipijnen en Nepal (zie resultatensectie Nepal). In de Filipijnen zijn zij op verschillende plaatsen op het eiland Luzon en in de provincie Cebu actief, waar zij met name door onderwijs te bieden kinderen kansen willen geven om in hun eigen omgeving een betere toekomst uit te bouwen. Zij werken niet samen met migrantenverenigingen in Antwerpen of België. Aangezien zij rechtstreekse contacten hebben met Filipinos/as in de Filipijnen is een dergelijke samenwerking volgens hen niet aan de orde. Om diezelfde reden hebben zij

momenteel ook geen uitgesproken interesse om in de toekomst wél samen te werken met diasporaverenigingen.

Wereldsolidariteit is in de Filipijnen actief in verschillende regio's Manila, Luzon, Visayas en Mindanao waar ze werken rond het recht op sociale bescherming, in het bijzonder voor doelgroepen in de gezondheidssector en jonge werknemers. De NGO werkt momenteel niet met migrantenverenigingen in Antwerpen of België. De NGO is enigszins terughoudend wat betreft het instappen in een projectgroep daar hun eigen werk momenteel reeds voldoende aandacht en capaciteit vraagt en dergelijke projectgroepen bovendien zouden vertrekken vanuit de doelstellingen van de Zuidwerking van een lokale overheid, wat mogelijk een hele andere manier van werken zou betekenen waarbij de NGO zich moet inschrijven in deze doelstellingen, terwijl zij reeds met een eigen dynamiek werken vanuit hun eigen netwerken binnen de Christelijke Arbeidersbeweging.

11.11.11, ten slotte, werkt in de Filipijnen op nationaal niveau rond alternatieve ontwikkeling en met name het beter beheer van natuurlijke rijkdommen en inclusieve ontwikkeling. Wat betreft de rol die migrantenverenigingen in ontwikkelingssamenwerking kunnen spelen, ziet 11.11.11 vooral een rol voor dergelijke verenigingen wanneer zij zich profileren als vierdepijlerorganisaties en minder wanneer het zuiver om belangengroepen gaat. Bovendien is volgens 11.11.11 een samenwerking tussen migrantenverenigingen en NGO's ook enkel mogelijk indien er een duidelijke inhoudelijke match is tussen de werking van beide organisaties. Momenteel probeert 11.11.11 in het kader van het vierdepijlersteunpunt migrantenverenigingen die zich profileren als vierdepijlerorganisaties te ondersteunen met vorming, helpdesk, ontmoetingen, etc. Daarbij proberen ze specifieke aandacht te geven aan diasporaverenigingen door voor hen onder andere een aangepaste vorming te voorzien en een aparte registratie op hun website te voorzien. 11.11.11 zegt interesse te hebben om eventueel mee in een projectgroep te stappen, waarbij zij op met name op vraag expertise kunnen aanbieden. Ze geven aan als vierdepijlersteunpunt ook steeds specifieke vormingen te kunnen opzetten.

4.2 India

4.2.1 Externe factoren

Geografische en demografische context

India ligt op het Indische subcontinent dat ten westen en zuiden grenst aan de Indische Oceaan en ten oosten aan de Golf van Bengalen. De landsgrenzen worden in het noorden bepaald door Pakistan, China, Nepal, Bhutan, Myanmar en Bangladesh.

De hoofdstad en administratieve centrum is Delhi, maar de grootste stad en tevens economisch centrum is Mumbai. Verder zijn er nog een aantal grote steden. Bangalore vormt samen met Hyderabad de IT-Hub. Chennai, Mumbai, Ahmendabad en Hyderabad zijn ook belangrijke centra voor medische toerisme.

In 2015 huisvestte India 1.251.695.584 inwoners waardoor het na China het meest bevolkte land ter wereld is. Meer dan de helft van de bevolking is jonger dan 25 jaar en 65 procent is jonger dan 35. Hoewel de fertiliteitgraad sterk daalde de laatste decennia, blijft de bevolkingsgroei met 1,22 procent relatief hoog (CIA World Factbook (c)). De cijfers van de 2011 bevolkingstelling toont een sexratio bij geboorte van 917 meisjes voor 1000 jongens (*Office of the Registrar General & Census Commissioner, 2011*)

India kent een groot aantal etnische groepen. Grofweg wordt Noord- en Centraal-India gedomineerd door de lichter gekleurde Indo-Ariërs, voornamelijk Hindoes met als voertaal Hindi. Zuid-India wordt bevolkt door donkerkleurige Dravidiërs. In de Zuidelijke staten worden eigen talen gesproken. Naast deze twee hoofdgroepen onderscheiden ook kleine groepen zoals bijvoorbeeld tribalen of de oorspronkelijke bewoners van India, Sikhs en Punjabi.

India is een seculier land en kent dus geen staatsgodsdienst. Toch speelt religie een belangrijke rol ter onderscheiding en bepalen vaak iemands positie in de maatschappij. Ongeveer 80 procent van de bevolking is Hindu. De Islam volgt met 14 procent. Het Sikhisme, Christendom, Jainisme en Jodendom zijn kleinere religies met een aandeel dat lager ligt dan 2 procent van de bevolking (*Office of the Registrar General & Census Commissioner, 2011*). Hoewel het kastensysteem bij wet is afgeschaft na de onafhankelijkheid bepaalt het onderhuids de sociale structuur in India met de daarbij horende sociale achterstelling van de lagere kasten, kastelozen en tribalen.

Sociale en economische context

Met een gemiddelde jaarlijkse groei van 8% in de loop van de laatste twee decennia India mag dan wel één van de motoren van de wereldeconomie zijn - de wereldbank beschouwd India al een tijdje als middeninkomensland en het IMF bestempelde haar recentelijk als een van de lichtpuntjes in de globale economie, het blijft niettemin een economie in ontwikkeling met tal van contrasten. Er zijn ook grote regionale

verschillen in economische rijkdom. De staten met het hoogste BSNP zijn Maharastra, Tamil Nadu, Uttar Pradesh, West Bengal en Karnataka (Planning Commission Government of India, 2014).

De economie profiteert van een stabiel bestuur, lage olieprijsen, een stijgende binnenlandse vraag en particuliere consumptie, en de verhoogde industriële productie en investering. De overwinning van de BJP in de federale verkiezingen in 2014 maakte een einde aan de politieke onzekerheid en verlamming van de besluitvorming waarmee de vorige coalitieregering van de United Progressive Alliance (UPA) te kampen had. Voor de verkiezingen hadden de hoge inflatie, de vertraagde groei en meerdere grootschalige corruptieschandalen de ontevredenheid onder de bevolking over de UPA-regering sterk gevoed. De anti-corruptiewet en een versoepelde houding ten opzichte van buitenlandse investeringen versterken het vertrouwen van de investeerders.

In het kader van de MDGs heeft India grote vooruitgang gemaakt op het vlak van armoedebestrijding (ESCAP, 2015). In 2011 had India MDG1 gehaald en de armoedegraad gehalveerd. Het blijft echter een feit dat in absolute cijfers ongeveer 1 miljard Indiërs leven in armoede. Toch zijn er grote regionale verschillen. Met iets meer dan 5 procent van de bevolking onder de armoedegrens ligt Goa ver boven het Indisch gemiddelde van 21,9 procent. Verder de armoedegraad in Kerala, Himachal Pradesh, Sikkim, Punjab en Andhra Pradesh onder de 10 procent. In Uttar Pradesh, Madhya Pradesh, Assam, Odisha, Arunachal Pradesh is leeft één op drie inwoners dan in extreme armoede. In Manipur, Jharkhand, Chhattisgarh en Bihar is dit bijna twee vijfde van de bevolking (Reserve Bank of India, 2012). Ook is de voortgang op vlak van armoedebestrijding ongelijk verdeeld over de bevolkingsgroepen waarbij de tribalen en kasteloze de minste vruchten plukken. Op vlak van ondervoeding heeft India de doelstelling net niet gehaald. 39 procent van de kinderen onder de vijf blijkt onvolgroeid en 29 procent kampt met ondergewicht (Ministry of Women & Child Development, 2014).

India heeft de doelstelling bereikt rond gendergelijkheid bij inschrijvingen in de lagere en middelbare school en het hoger onderwijs (MDG 3), maar een algemene inschrijvingsratio in het lager onderwijs van 88 procent en een jeugdgeletterdheid van 86 procent scoort het ruim onvoldoende om MDG2 te behalen. Op vlak van gendergelijkheid en –empowerment is met een uitermate lage score – maar één vijfde van de vrouwelijke bevolking werkzaam in een betaalde economische activiteit anders dan de landbouw- de doelstelling niet behaald (ESCAP, 2015). De moedersterfte is in de laatste decennia sterk teruggedrongen van 437 in 1990 naar 167 in 2011-2013 (MDG5), maar de kindersterfte blijft hoog. 21 procent van de kinderoverlijdens en 27 procent van alle neonatale overlijdens ter wereld vinden in India plaats (Lui et al., 2015). Verder is India er in geslaagd om de verdere verspreiding van HIV/aids, Malaria en TB in te perken (MDG6) (ESCAP, 2015). Het aandeel van Indiërs zonder toegang tot zuiver water is gehalveerd, maar toch hebben 76 miljoen burgers geen toegang tot zuiver water en spenderen 17 procent van hun inkomen aan water, om te

drinken, te koken en te wassen. 45 procent van de bevolking doet de behoefte nog buiten in het veld (MDG7). Tot slot hebben meer dan 400 miljoen burgers nog steeds geen toegang tot elektriciteit.

De sociaal-economische ontwikkeling is sterk ongelijk verdeeld over de gemeenschappen bevolkingsgroepen en regio's. Terwijl de stedelijke middenklasse met de Indiase economie meegroeit, heerst in delen van het land grote armoede. Deze verschillen weerspiegelen zich ook in de Human Development Indicators. Waar in 2015 de HDI voor India met 0,609 door UNDP als gemiddeld werd beschouwd, was de HDI van Rajasthan, Jharkhand, Madhya Pradesh, Uttar Pradesh, Bihar, Odisha en Chhattisgarh vergelijkbaar met de HDI van Afrikaanse landen als Malawi, Liberia en Ivoorkust. Kerala, Delhi en Himachal Pradesh hebben dan weer een HDI die respectievelijk als zeer hoog en hoog worden gerankt. De meest geavanceerde ICT-bedrijven en hoog-technologische hospitalen staan zij aan zij met krottenwijken met erbarmelijke infrastructuur en een gebrek aan voorzieningen voor zelf de basisgezondheidszorg. De samenleving is gelaagd en heel divers. Onderscheid wordt gemaakt op basis van sekse, religie, etniciteit en kaste.

De veiligheidssituatie in India heeft nog steeds te lijden onder het sporadische interreligieuze geweld en conflicten tussen de gemeenschappen, vooral tussen hindoes en moslims. Door de snelle economische groei zijn India's socio-economische conflicten steeds prominenter op de voorgrond beginnen te treden. Dit is vooral het geval in heel wat deelstaten in het noordoosten en oosten (Chhattisgarh, Jharkhand en Odissa), waar de veiligheidssituatie de voorbije jaren geleidelijk is achteruitgegaan. De naxalieten zijn ondertussen actief in meer dan de helft van de 28 deelstaten die India telt, maar de militanten opereren vooral in arme en landelijke staten, en gebruiken vaak geweld tegen de autoriteiten en (buitenlandse) bedrijven. Ondanks de progressieve wetgeving is de positie van vrouwen India slecht. Huiselijk geweld neemt er toe alsook het seksueel geweld en het aantal groepsverkrachtingen.

4.2.2 Indische migratie en diasporabeleid

India kent een grote interne migratie van plattelandsbewoners uit arme staten naar de rijkere steden en industriële regio's op zoek naar werk. Maar ook migratie naar het buitenland is een groots fenomeen. De voorbije jaren migreerden maar liefst 6 miljoen Indiërs naar het buitenland.

De eerste jaren na de onafhankelijkheid migreerden vele laaggeschoolde arbeiders naar Groot-Brittannië gesteund door een vraag om goedkope arbeidskrachten in de naoorlogse periode en een flexibele migratiepolitiek. In de jaren 1960 bestond de migratie voornamelijk uit huwelijksmigratie en volgmigratie. Vanaf half de jaren 1990 veranderde het profiel en de migratiestroom: hooggeschoolde professionele en werknemers en studenten naar Groot Brittannië, Australië, Nieuw-Zeeland en Amerika. Sinds midden de jaren 1970 is er ook een aanzienlijke migratie van laag- en ongeschoolde arbeiders naar het Midden-Oosten (Naujoks, 2009).

De Indische diaspora in België weerspiegelt de heterogeniteit van India zelf. De Indische gemeenschap bestaat uit verschillende van elkaar verschillende religieuze en etnische groepen die nauwelijks contact hebben met elkaar. Het overgrote deel van de Indische migranten leeft in Vlaanderen. In 2015 leefden ongeveer 6000 legale migranten met een Indische nationaliteit in het Vlaamse Gewest (Van den Broucke et al., 2015).

Diamanthandelaars kwamen al in de jaren 1950 naar Antwerpen. In 1990 hadden 40 procent van de diamanthandelaren in Antwerpen een Indische origine. In 2010 was dit aandeel gegroeid tot 70 procent. Er leven ongeveer 500 Indische families in Antwerpen waarvan een overgroot deel Jains zijn uit eenzelfde gemeenschap in Gujarat. Verder komt een grote groep uit een specifieke regio in Rajasthan (Coosemens en Gooderis, 2013).

In de jaren 1970 migreerde de eerste Sikhs naar België. Het gaat hier om secundaire migratie van Sikhs die door Idi Amin Dada uit Uganda werden gezet. Van half de jaren 1980 kwamen vele Sikhs in België terecht als vluchtelingen en begonnen te werken als seizoensarbeiders in Limburg. Na de regularisatiecampagne in 2000, waarbij vele Sikhs de Belgische nationaliteit verkregen kwam huwelijksmigratie en volgmigratie op gang. Vandaag de dag hebben vele zich toegelegd op nachtwinkels en industriële arbeid in Limburg, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Antwerpen en Luik (Coosemens en Gooderis, 2013).

Een laatste grote groep migranten zijn de hooggeschoolde werknemers in de ICT sector in Brussel en rond Geel. In 2013 waren er een paar duizend Indische migranten werkzaam in de ICT-sector in België. De meeste zijn werkzaam in dochterbedrijven van ICT-bedrijven in India. Het zijn voornamelijk mannen, die zich hier tijdelijk vestigen en weinig families (Coosemens en Gooderis, 2013).

De Indische regering heeft altijd een actief diasporabeleid gevoerd. In tijden van crisis vaardigt de Indische regering traditioneel diasporaobligaties uit: tijdens de betalingsbalanscrisis in 1991, ten tijde van de internationaal economische sancties ten gevolge van de nucleaire testen in 1998, tijdens de globale economische recessie in 2000 en de economische crisis vanaf 2008. Recentelijk introduceerde de nieuwe BJP-regering ook een flexibelere belastingsregeling om investeringen uit de diaspora te ondersteunen.

In 1999 introduceerde India de the Person of Indian Origin Card (PIO card) en in 2005 de Overseas Citizenship of India (OCI). Deze kaarten geven gelijkwaardige rechten aan de diaspora als de Indische burgers en faciliteren het reizen naar India, maar geven geen kiesrecht, recht om op te komen voor de verkiezingen of recht op een overheidsbaan. Sinds 2003, organiseert de Indische regering een jaarlijkse diasporaconferentie, the Pravasi Bharatiya Divas. Deze conferentie dient als een moment van interactie tussen de gemigreerde Indiërs, de Indische regering en Indische zakenwereld en NGOs. Ook ondersteunt het activiteiten van lokale

diasporaverenigingen in de gastlanden. Verder bespelen vele hooggeplaatste politieke leiders de gemigreerde Indiërs om hen te overhalen te investeren of filantropische activiteiten op te starten in India. In 2004 werd het Ministry of Overseas Indian Affairs opgericht die activiteiten gericht op de Indische diaspora organiseert zoals de "Know India Program" en jaarlijkse prijzen en onderscheidingen voor eminente persoonlijkheden binnen de diaspora. Verder werd in 2009 ook een Global Advisory Council to the Prime Minister opgericht waarin wetenschappers, politici en zakenlui zitten om over grote maatschappelijke problemen te reflecteren en beleidsprogramma's te adviseren (Naujoks, 2009).

In 2012 was India het land waarnaar de grootste hoeveelheid remittances vertrok uit België (voor China, de Filipijnen, Marokko en Turkije). De vormen en de hoeveelheid remittances die worden gezonden verschilt naargelang de gemeenschap. Naast remittances voor de familie in het thuisland, collecteren Sikh migranten meestal geld voor projecten die liggen in de lijn van hun Sikh-identiteit: bijvoorbeeld, de bouw van een onafhankelijke staat en de oprichting een Windows Colony. Migrant uit de diamantsector versturen aanzienlijke grotere bedragen en doen investeringen in het thuisland. Een van de bekendste home-toen associaties in Antwerpen is de Antwerp Indian Association. VZW Rose is een andere bekende organisatie uit Leuven waarin studenten geld inzamelen en educatieve projecten ondersteunen in India (Coosemans en Gooderis, 2013).

4.2.3 Indische diasporaverenigingen in Antwerpen

Profiel van de diasporaverenigingen

In deze sectie worden de resultaten met betrekking tot de Indische diasporaverenigingen in Antwerpen besproken. Ter inleiding is het belangrijk om op te merken dat tijdens het veldwerk bleek dat het erg moeilijk was om Indische diasporaverenigingen in Antwerpen te identificeren. Via een eerste contact binnen de Antwerp Indian Association (AIA) probeerden we verder aan andere contacten te geraken binnen de Indische diaspora. Echter, de contacten die we kregen, bleken steeds terug gelinkt aan de AIA. Gezien het feit dat de Indische diaspora in Antwerpen voor een groot deel uit Jain bestaan die in de diamantsector werken (Coosemans & Goddeeris, 2013), en gezien het feit dat de leden van AIA met name uit deze groep bestaat, kunnen we er wel van uitgaan dat we met AIA de belangrijkste Indische diasporavereniging in Antwerpen hebben kunnen bevragen. Contactpogingen met religieuze instellingen (met name de BASP tempel) zijn onsuccesvol gebleken. Via snowball sampling zijn we tot slot alsnog terecht gekomen bij Gemini Corporation. Zoals we in de resultatensectie uiteenzetten, is Gemini Corporation geen diasporavereniging maar een bedrijf met hoofdzetel in Antwerpen. Echter, gezien het feit dat het bedrijf is opgericht door iemand uit de Indische diaspora waardoor Indische werknemers vandaag een prominente rol innemen in het bedrijf, en gezien de interesse van de Zuidwerking van stad Antwerpen om met verschillende actoren aan de slag te kunnen gaan, leek het ons zeker relevant om dit bedrijf mee op te nemen in

onze steekproef. Uiteindelijk hebben we op deze manier vijf sleutelfiguren (vier Indiërs en één Belg) uit twee verschillende organisaties kunnen spreken. Vooraleer verder in te gaan op de activiteiten van deze twee organisaties, bespreken we hieronder kort hun profielen.

De Antwerp Indian Association (AIA) bestaat reeds sinds eind jaren zeventig en kent dus reeds een relatief lange geschiedenis in Antwerpen. De vereniging werd opgericht vanuit de Indische diaspora die werkzaam was in de diamantsector, en zich met name vanaf de jaren zeventig in Antwerpen begon te vestigen. Ook vandaag bestaat het ledenbestand van de vereniging voornamelijk uit Indiërs die actief zijn in de diamantsector in Antwerpen (zie verder). AIA heeft een raad van bestuur die uit 6 leden bestaat die telkens voor drie jaar aangesteld worden. Daarnaast zijn er drie sub-comités: één die instaat voor het organiseren van culturele evenementen, één voor sportactiviteiten, en één voor culinaire activiteiten. Deze sub-comités bestaan telkens uit 2 leden van de raad van bestuur die bijgestaan worden uit zo'n drie of viertal leden van de vereniging. Zowel de raad van bestuur als de leden van de sub-comités zetten zich vrijwillig in voor AIA. De vereniging heeft echter wel één betaalde werkracht die werkzaam is op de consulaire dienstverlening die AIA aanbiedt.

Het ledenbestand van AIA telt zo'n 400 à 500 personen. Lidmaatschap is steeds per gezin wat wil zeggen dat als één iemand van het gezin lid is, dit automatisch ook geldt voor de rest van het gezin. Uit de gesprekken met de sleutelfiguren blijkt dat het grootste deel van de leden Jain zijn die oorspronkelijk uit Gujarat afkomstig zijn en in Antwerpen in de diamantsector werken. Uit de gesprekken bleek verder ook dat connecties binnen de vereniging erg belangrijk zijn om lid te kunnen worden. De gangbare procedure is dat een kandidaat-lid aanbevolen wordt door iemand die reeds lid is van AIA, en men op deze manier een zicht heeft op wie men binnenhaalt als lid. In die zin kan AIA dus beschouwd worden als een gesloten gemeenschap.

Dit is het allerbelangrijkste voor de organisatie, als ze je kennen is het ok. Maar als ze iemand niet kennen, dan is het heel moeilijk om binnen te geraken. (S7)

Het feit dat het belangrijk is om iemand te kennen binnen de vereniging om zelf lid te worden, wordt voornamelijk gekaderd in een context van een grote Indische diaspora in België waarbinnen men vooral zoekt naar een gemeenschappelijke herkomst en een gemeenschappelijke cultuur. Echter, zelf is de AIA eerder terughoudend om hun vereniging als een gesloten organisatie te beschouwen en wensen ze niet expliciet een vereniging te zijn die er met name op gericht zou zijn om Indiërs uit eenzelfde regio samen te brengen, zoals blijkt uit onderstaand gesprek:

De gehele Indische gemeenschap in België is erg groot. Dit zijn de diamantairs, dan zijn er ook de mensen die de nachtwinkels runnen, de mensen die met taxi's rijden, dan is er ook een groot aantal mensen die in andere bedrijven in Brussel werken. Dus het is heel heel heel groot. Maar het punt is dat de Antwerp Indian Association niet alle Indiërs in België kan verenigen. Nu zijn er ook een hele boel Indiërs die in de IT-sector komen werken [...] Normaal zijn wij allemaal [bezig met] diamant kwesties,

wij komen uit één staat in India, min of meer. Dus we kennen de families erg goed, we kennen de cultuur erg goed en we volgen bijna allemaal dezelfde religie, Jainisme.

I: Dus de bedoeling van jullie vereniging is vooral om diegenen die uit dezelfde regio afkomstig zijn samen te brengen?

Zo kan je het niet stellen [...] India is een erg groot land. Er zijn mensen die van het noorden van India komen, of het zuiden van India [...] hun cultuur is erg verschillend van elkaar. Dus dan weten ze niet echt veel over ons en wij niet echt over hen, dus we proberen om niet alles te mixen. (S7)

Door het feit dat een groot deel van de leden van AIA actief is in de diamantsector, heeft de vereniging erg goede contacten met de Antwerp World Diamond Centre (AWDC). Bovendien zijn ze naar eigen zeggen ook erg goed geconnecteerd met het bestuur van de stad Antwerpen en hebben ze erg positieve ervaringen wat betreft de samenwerking met de stad. Zo stelde één van de sleutelfiguren dat de schepen die verantwoordelijk is voor onder andere sport en diamant steeds aanwezig is als ze activiteiten organiseren. Met andere verenigingen zoals bijvoorbeeld diasporaverenigingen of socio-culturele verenigingen, blijkt AIA dan weer minder contact te hebben. De activiteiten die ze organiseren worden over het algemeen gefinancierd met eigen middelen via het lidmaatschap dat ze krijgen van de leden, of via sponsors die ze eigenhandig zoeken.

Zoals we hierboven reeds vermeldden, is Gemini Corporation geen diasporavereniging maar een bedrijf dat gespecialiseerd is in het recycleren van afvalmaterialen tot nieuwe producten. Het bedrijf werd in 1989 door een Indiër opgericht in Antwerpen, waar vandaag nog steeds de hoofdzetel van het bedrijf gevestigd is. Gemini corporation heeft ondertussen meer dan 200 werknemers die werkzaam zijn in het hoofdkantoor en de verschillende back-offices die het bedrijf wereldwijd op verschillende plekken heeft. Gezien het feit dat Gemini corporation opgericht werd door een Indiër, en India (samen met China) nog steeds één van de belangrijkste afzetmarkten is voor het bedrijf, bestaat het personeel in het hoofdkantoor voor een groot deel uit Indiërs, afkomstig uit verschillende regio's. Relevant in het kader van dit onderzoek is met name het sociaal engagement van het bedrijf. Zo kunnen we op de website van Gemini Corporation lezen dat het bedrijf naast zijn bedrijfsactiviteiten zijn verantwoordelijk tegenover de maatschappij "erkent en van harte aanvaardt" en daarom een deel van hun opbrengst besteedt aan "activiteiten die het welzijn van de samenleving bevorderen". In dit kader ondersteunt Gemini Corporation met name in India projecten die onder andere "in onderwijs en gezondheidszorg voorzien, infrastructuur verbeteren, en cultuur en milieu promoten".

Activiteiten in het Noorden

Uit de gesprekken met de sleutelfiguren leerden we dat AIA enerzijds aan consulaire dienstverlening doet in Antwerpen en dat de organisatie een belangrijk contactpunt is voor de consulaire diensten en de Indische ambassade in Brussel. Anderzijds

organiseert AIA ook geregeld socio-culturele activiteiten voor zijn leden, wat door één van de respondenten als volgt samengevat werd:

De belangrijkste activiteiten van AIA zijn religie, cricket, en festiviteiten. (S9)

Meer concreet houdt dit in dat AIA met name belangrijke Indische feesten zoals Divali en Navaratri viert met, en sportactiviteiten organiseert voor zijn leden. Deze festiviteiten en activiteiten vinden steeds plaats in Antwerpen. Zo organiseert AIA tijdens de zomer bijvoorbeeld een crickettoernooi waarin verschillende ploegen het tegen elkaar kunnen opnemen, en waar naast sport ook feest vieren en eten aan te pas komt. Daarnaast gaan de leden van AIA ook naar de Shri Shankheshwar Parshvanath Jain Derasar tempel in Wilrijk. Deze tempel werd enkele jaren geleden geïnaugureerd en is volgens Coosemans & Goddeeris (2013) de eerste Jain tempel die zich op het Europese continent bevindt en één van grootste Jain heiligdommen buiten India. Nog volgens Coosemans & Goddeeris (2013) wordt de tempel beheerd door de Jain Cultural Centre Antwerp (JCCA) die uit twaalf diamantairs bestaat.

Bij het organiseren van deze socio-culturele activiteiten gaat het niet enkel om een gelegenheid te creëren waarop de leden samen kunnen vieren, sporten, of hun godsdienst beleven, maar ook om de ‘culturele waarden’ van de gemeenschap mee te kunnen geven aan hun kinderen die vaak in Antwerpen geboren zijn en hier opgroeien, en daardoor niet altijd even bekend meer zijn met de tradities van India.

We hebben deze vereniging opgericht zodat we de culturele waarden kunnen doorgeven aan de kinderen die hier geboren zijn en hier studeren [...] misschien kennen die wel alles van de Belgische cultuur, zoals wanneer het krokusvakantie is, of wanneer het Pasen is. Maar ze weten nooit wat Divali is omdat ze op dat moment niet naar India kunnen gaan, ze weten het niet. Dus proberen we een paar van de festivals hier te vieren, zodat ze daar ook iets over te weten komen. (S7)

Ook in de tempel worden deze ‘culturele waarden’ doorgegeven:

[In de tempel] spreken ze over de essentie van de religie, ook tegen de jonge kinderen, ze leren hen daar meer culturele waarden. (S7)

Naast het organiseren van socio-culturele activiteiten voor de eigen leden, zegt AIA het ook belangrijk te vinden om contacten te leggen met de ‘Vlaamse’ bevolking in Antwerpen. In dit kader hebben ze vorig jaar op internationale dag van de yoga in samenwerking met AWDC een openlucht yoga-sessie georganiseerd voor de inwoners van Antwerpen.

Zoals we reeds vermeldden, maakt filantropie een belangrijk deel uit van de activiteiten van Gemini Corporation en gaat een deel van de opbrengsten van het bedrijf naar sociale projecten. Ook uit het gesprek met de sleutelfiguren bleek dat sociaal engagement een erg belangrijke plaats inneemt binnen het bedrijf. Zo zei één van de respondenten dat het de bedoeling is dat er minstens één activiteit per maand ondersteund wordt:

Om u een idee te geven, elke maand moeten wij een nieuw project vinden. Dat is een richtlijn die wij gekregen hebben van onze CEO, dat we elke maand een sociale activiteiten moeten hebben die we ondersteunen. (S11)

Hoewel het daarbij voornamelijk gaat over projecten in het Zuiden, en dan met name India, en gebeurt het – zij het in mindere mate – ook dat lokale projecten in Antwerpen steun ontvangen. Zo werd tijdens het gesprek het voorbeeld aangehaald van de Antwerpse vzw Armen TeKort die armoede wil bestrijden en waar de vrouwen van de Indische werknemers van Gemini Corporation op geregelde tijdstippen voedsel gaan uitdelen om op die manier de vzw te ondersteunen in hun werking. Soms wordt er actief op zoek gegaan naar activiteiten of projecten om te ondersteunen, maar meestal is het ‘via via’ dat ze oor krijgen van projecten die hen interessant lijken en die hun steun zouden kunnen gebruiken.

Rol van migranten in ontwikkelingssamenwerking

Uit de gesprekken met de sleutelfiguren blijkt dat het sturen van remittances erg gebruikelijk is binnen de Indische diasporagemeenschap. Deze remittances zouden dan vooral dienen om de familie in India financieel te ondersteunen en bijvoorbeeld een gebrek aan sociale zekerheid en pensioen op te vangen.

De mensen die hier werken als werknemers, zij werken hier maar hun ouders zijn nog thuis. Misschien zijn zij met pensioen maar in India hebben wij geen sociaal systeem waarbij je een pensioen krijgt ofzo, dus dan zijn het de kinderen die voor de ouders zorgen. Dus dan sturen ze remittances op om de familie in India te helpen. Dat is het grootste probleem. (S10)

Echter, anders dan bij andere diasporagemeenschappen waar het sturen van geld naar het thuisfront bijna inherent deel uitmaakt van het migratieverhaal (zie bv. Senegal en Filipijnen), lijkt voor de Indische gemeenschap vooral de financiële situatie van de individuele families in India doorslaggevend te zijn voor het al dan niet sturen van deze remittances. De families in India zijn soms zelf succesvolle ondernemers die de financiële steun die deze remittances inhouden niet noodzakelijk nodig hebben, zoals in het geval van deze respondent:

Ik bijvoorbeeld, ik doe het niet [remittances sturen] want mijn vader zit ook in de sector, hij heeft een veel groter bedrijf dan ik heb dus het heeft geen zin om iets terug te sturen... Het hangt van de financiële situatie af. (S7)

Het sturen van deze remittances wordt dus gezien als het ondersteunen van de familie, eerder dan als ‘ontwikkelingssamenwerking’. Tijdens de gesprekken werden er bovendien enkele kanttekeningen geplaatst bij de nood aan ‘ontwikkelingssamenwerking’ voor India in het algemeen. Er werd gesteld dat India steeds meer zelfvoorzienend is en bovendien tot de rijkere landen van het Gemenebest van Naties behoort, al werd daar wel bij opgemerkt dat er nog steeds sprake is van een grote kloof in rijkdom en welvaart tussen de grote steden en het platteland. Echter, doordat er binnen India - onder andere vanuit de diamantsector in India – ook steeds

meer gebeurt voor de minder bedeelde Indiërs werd de vraag gesteld of ontwikkelingshulp vanuit het buitenland niet beter op andere landen focust die deze hulp meer nodig zouden kunnen hebben.

Activiteiten in India

AIA heeft geen structurele activiteiten of eigen projecten in India en heeft ook geen concrete plannen om in de toekomst dergelijke projecten op te starten. Wat ze als vereniging wel doen is eerder sporadisch bepaalde projecten ondersteunen met financiële middelen of met materiaal. Zo hebben ze toen er zich enkele jaren geleden een zware aardbeving heeft voorgedaan in Gujarat in samenwerking met de provincie Antwerpen fondsen verzameld om naar het getroffen gebied te sturen. Een ander voorbeeld dat aangehaald werd, was het opsturen van hospitaalmateriaal dat door Antwerpse ziekenhuizen niet meer gebruikt werd. Het is dan voornamelijk via de leden van AIA en hun netwerken in India dat ze vragen krijgen voor bepaalde ondersteuning, al spelen hun connecties in Antwerpen hier ook een rol in. Zo was het dankzij hun contacten met de stad Antwerpen dat ze in contact gebracht werden met een hospitaal in Antwerpen waarvan ze het materiaal konden opsturen naar India.

Zoals we reeds aanhaalden, investeert Gemini Corporation een deel van zijn opbrengsten in sociale projecten, voornamelijk in India. Zo heeft het bedrijf enkele grote projecten in Rajasthan - de regio waar de CEO van het bedrijf van afkomstig is - waaronder vijf medische centra in afgelegen gebieden waar elk ongeveer 2000 patiënten terecht kunnen en waarbij Gemini Corporation de medicijnen, het verplegend personeel en de dokter financiert. Daarnaast hebben ze ook 100.000 bomen geplant om woestijnvorming tegen te gaan en twee scholen opgestart waar telkens 600 leerlingen die tot de lagere kaste behoren school kunnen lopen en gratis uniformen, boeken en maaltijden krijgen. De reden dat Gemini Corporation investeert in dergelijke projecten, heeft vooral te maken met de filosofie van de CEO van het bedrijf die het succes van het bedrijf niet als vanzelfsprekend wil beschouwen en het belangrijk vindt om 'iets terug te geven aan de gemeenschap':

Mr. S. zegt dat wij erg veel krijgen van de gemeenschap. Ons bedrijf draait goed en we moeten teruggeven [aan de gemeenschap], we mogen de dingen niet als vanzelfsprekend beschouwen. We hebben de mogelijkheid om dit te doen, dus we moeten dit doen. Vanaf het moment dat we stoppen met dit te doen zullen we zeker en vast zien dat ons bedrijf erdoor geaffecteerd zal worden. (S11)

Daarenboven vinden ze het belangrijk om duidelijk te maken dat ze als bedrijf niet discrimineren. In dit kader werd het voorbeeld aangehaald van één van hun sociale activiteiten waarbij ze voedsel uitdeelden tijdens het Eid festival in Pakistan, “*zodat ze weten dat wij niet discrimineren tussen religies*” (S10). Zowel bij hun grote projecten als de andere sociale activiteiten en projecten die het bedrijf ondersteunt, speelt de focus van het project als dusdanig volgens de sleutelfiguren waar we mee spraken geen rol. Het is niet de bedoeling om bijvoorbeeld te specifiek te focussen op ‘onderwijs’ of ‘gezondheid’, maar om alles wat hun pad passeert en waar ze kunnen

helpen, te ondersteunen. Er zijn binnen het bedrijf geen personeelsleden die zich specifiek met deze sociale projecten en activiteiten bezig houden, maar maakt het als het ware deel uit van de bedrijfscultuur waarbij iedereen in meer of mindere mate bij deze projecten betrokken is. Ook hun leveranciers probeert Gemini Corporation bij dit sociaal engagement te betrekken. Soms komen deze leveranciers zelf met de vraag of zij zelf ook kunnen helpen bij het ondersteunen van deze projecten, en soms laat Gemini Corporation hun leveranciers tijdens een bedrijfsreis naar India hun projecten aldaar bezoeken om hen zo kennis te laten maken met dit sociale engagement van het bedrijf.

Samenwerking met andere actoren

Zowel AIA als Gemini Corporation stonden in principe open voor het idee om eventueel samen te werken met andere actoren in Antwerpen en denken dat hier zeker “over gepraat” kan worden. Zoals we reeds vermeldde, toonden de sleutelfiguren binnen AIA echter enige bedenkingen bij de nood aan ‘ontwikkelingssamenwerking’ in India (zie eerder). Verder werd tijdens de gesprekken met de sleutelfiguren van AIA ook opgemerkt dat zij geen specifiek team hebben dat zich met projecten in India bezig zou kunnen houden, met name omdat zij naast hun engagement binnen AIA ook allemaal een baan hebben die veel tijd vraagt, maar dat zij bijvoorbeeld wel contacten zouden kunnen aanleveren op verschillende plaatsen in India. Wat de focus van eventuele projecten betreft, leek het de sleutelfiguren vooral relevant om te werken rond onderwijs voor kinderen die onder de armoedegrens opgroeien, maar ook andere thema’s zoals sensibilisering rond het sorteren van vuilnis kwamen naar voor. Bovendien werd geopperd dat het nuttig zou kunnen zijn om inspiratie te halen bij bestaande projecten, zoals de “eye camps” waarbij dokters afreizen naar afgelegen gebieden met weinig tot geen toegang tot gezondheidszorg om daar cataractoperaties uit te voeren.

4.2.4 Andere relevante actoren: NGO’s en vierdepijlerorganisaties

Om een zicht te krijgen op de NGO’s en vierdepijlerorganisaties die actief zijn in India en daarnaast ook een link hebben met Antwerpen consulteerden we net als voor de andere landen die in dit onderzoek zijn opgenomen de websites van NGO-openboek en van het Steunpunt Vierdepijler. Op basis van de informatie op de website van NGO-openboek hebben we vier NGO’s kunnen identificeren die een link hebben met Antwerpen en actief zijn in India: Wereldsolidariteit, Damiaanactie, UNICEF en Rode Kruis Vlaanderen. Korte vragenlijsten werden uitgestuurd naar deze NGO’s om een beter zicht te krijgen op hun activiteiten en hun kijk op een eventuele samenwerking met diasporaverenigingen. Twee NGO’s bezorgden ons de ingevulde vragenlijst. We bespreken hieronder kort de antwoorden van elk van deze NGO’s.

India is voor Wereldsolidariteit een prioritair land binnen hun werking in de SAARC-regio (*South Asian Association for Regional Cooperation*). In India werken ze met

name rond het recht op sociale bescherming voor kwetsbare groepen (in het bijzonder vrouwen en jongeren), arbeidsmigratie naar het Midden-Oosten (met name Qatar) en waardig loon. De NGO werkt er samen met NDWM (*National Domestic Worker Movement*) en CFTUI (*Confederation of Free Trade Unions In India*). Zoals we reeds eerder aanhaalden in de resultatensectie over de Filipijnen, werkt Wereldsolidariteit momenteel niet samen met migrantenverenigingen in Antwerpen of België en zijn ze enigszins terughoudend wat betreft het instappen in een projectgroep.

Damiaanactie werkt in India voornamelijk met leprapatiënten en rond de behandeling van TBC en multiresistente TBC. Ze werken er uitsluitend met plaatselijke verzorgers (dokters, verplegers, kinesisten, etc.) en patiënten die genezen zijn, verlenen vaak hun medewerking wat betreft het verspreiden van informatie en het bezoeken van de patiënten. De NGO geeft aan momenteel nog niet samen te werken met diasporaverenigingen maar sluit dit - zowel voor India als voor Nigeria waar zij ook actief zijn - wat de toekomst betreft niet uit. Op dit moment zorgt met name een gebrek aan mankrachten ervoor dat ze eerder terughoudend zijn om in een eventuele projectgroep in te stappen al tonen ze zeker interesse om een eerste contact met diasporaverenigingen te realiseren.

Wat de vierdepijlerorganisaties betreft konden we op basis van de informatie op de website Steunpunt Vierdepijler negen organisaties identificeren: VIA vzw en Ingenieurs zonder Grenzen (zie resultatensectie Nigeria), Udayan/Vatsalya, SCAD Belgium's women for women, Balavikas, BIVRO, Sahaya.eu, Vrienden van Ladakh en Kurukshetra vzw. Udayan/Vatsalya vangt wees- en straatkinderen op in een kinderdorp in Jaipur. SCAD Belgium's women for women wil aan de hand van regelmatige storting het werk van SCAD India ondersteunen. SCAD India werkt met de "untouchables" in Tamil-Nadu waar vrouwelijke zelfhulpgroepen en een systeem van micro-kredieten opgericht zijn om de vrouwen de mogelijkheid te geven om enkele dieren aan te kopen. Balavikas zet zich in voor mensen met een beperking in Guntur District. Aan de hand van subsidies, fondsenwerving en giften wil de organisatie het inkomen van gezinnen met een gehandicapt kind verhogen. Daarvoor werken zij samen met een lokale partner (JMJ sisters in Kondramutla) die het project opvolgt. BIVRO ondersteunt de Indische NGO Village Reconstruction Organisation in hun werking in Odisha Andra Pradesh en Sahaya.eu werkt samen met de NGO READ (Rural Education and Action Development) in de regio Tamil Nadu. Sayah.eu zamelt geld in en in overleg met READ wordt dan besloten in welke projecten er geïnvesteerd zal worden. Het gaat daarbij onder andere om projecten op het vlak van basisopvoeding in plattelandsdorpen via het bouwen en ondersteunen van scholen, HIV/aids programma's, steunprogramma's voor weeskinderen en zelfhulpgroepen met microkredieten. Sayaha.eu is de Europese zusterorganisatie van het internationale Sayaha International uit de Verenigde Staten. In België werkt de organisatie samen met SAWES vzw. Vrienden van Ladakh wil een passieve zonneshool bouwen in Ladakh, een afgelegen dorp in de Indische Himalaya. Door voor een schoolgebouw te zorgen dat beter bestand is tegen de koude wintertemperaturen die het gebied kent,

hopen de Vrienden van Ladakh dat het onderwijs – dat momenteel gedurende 4 tot 5 maanden stil ligt tijdens de winter - verdergezet kan worden tijdens deze koude wintermaanden. De bouw van de school zou in de zomer van 2016 van start moeten gaan. Kurukshetra vzw, ten slotte, werd opgericht om melaatsengemeenschappen in Noord-India te ondersteunen maar breidde haar werking ondertussen uit en beoogt nu om een menswaardig bestaan te creëren voor de minstbedeelden. De vzw ondersteunt verschillende projecten in de regio Uttarakand, waaronder een coöperatieve van melaatsengemeenschappen waarvan Kurukshetra vzw de weefwerken verkoopt zodat de melaatsengroepen in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien, een ziekenhuis voor verstoten zieken, en een project dat ambulante medische hulp voorziet in afgelegen bergdorpen.

Net als bij de NGO's werden deze vierdepijlerorganisaties per mail gecontacteerd met de vraag een korte vragenlijst in te vullen om zo een zicht te krijgen op de contacten die deze vierdepijlerorganisaties momenteel hebben met migrantenverenigingen en in hoeverre zij een samenwerking met dergelijke verenigingen opportuun vinden. Zes organisaties stuurden ons de ingevulde vragenlijst terug. Uit de antwoorden blijkt dat deze vierdepijlerorganisaties momenteel geen contacten hebben met Indische diasporaverenigingen in Antwerpen. BIVRO en Sayaha.eu gaven aan dit in het verleden geprobeerd te hebben. Echter, zij hebben naar eigen zeggen toen ondervonden dat de Indische gemeenschap vrij gesloten blijft voor hen en dat er weinig interesse werd getoond voor samenwerking. Over het algemeen leeft er wel een interesse binnen de vierdepijlerorganisaties om in een eventuele projectgroep in te stappen. Een dergelijke projectgroep wordt dan eerder gezien als een plek waar uitwisseling kan plaatsvinden tussen de verschillende organisaties om van elkaar te leren en om specifieke know how ter beschikking te stellen van andere organisaties, of om eventueel contacten in India aan te leveren. Anderzijds werd erop gewezen dat hun engagement binnen de organisatie steeds op vrijwillige basis is en zij daarnaast vaak ook een job hebben. Daardoor zou een dergelijke projectgroep enkel haalbaar zijn voor hen indien de tijdsinvestering die ervoor nodig zou zijn, beperkt blijft, en de projectgroep bovendien concrete en duidelijke doelstellingen heeft.

4.3 Nepal

4.3.1 Externe factoren

Geografische context

Officieel heet Nepal ‘de Federale Democratische Republiek Nepal’. Het land is gelegen in Zuid-Azië met China en India als buurlanden. Nepal kan verdeeld worden in drie geografische regio’s, namelijk de Himalaya regio in het noorden, heuvels en lage bergen in het centrum en de Terai regio (laagland). De hoofdstad van Nepal is Kathmandu en de officiële landstaal is Nepalees. De belangrijkste religies in Nepal zijn het hindoeïsme en het boeddhisme (UNDP, 2015).

In de periode tussen 1996 en 2006 vond voor het eerst een burgeroorlog plaats in Nepal. Deze burgeroorlog wordt ‘the People’s War’ genoemd en heeft meer dan 13 000 levens geëist. Het conflict startte in 1996 toen leden van de communistische partij van Nepal-Maoïsten een politiepost in het Rolpa district in West-Nepal aanvielen. De daaropvolgende tien jaar waren ambtenaren, politieofficieren, legerdepots en banken het doelwit van de Maoïsten en slaagden ze erin om grote delen van het land te beheersen. Hun belangrijkste doelstellingen waren om de monarchie af te schaffen, een volksrepubliek te vestigen en een nieuwe grondwet op te stellen voor het land. In 2006 werd een vredesakkoord getekend door de Maoïsten en de belangrijkste politieke partijen van Nepal (Do & Iyer, 2010). Tot 2006 was Nepal dus een Hindoe koninkrijk met een constitutionele monarchie en op 18 mei 2006 stemde het Huis van Afgevaardigden unaniem om de macht van de koning te beknotten en om Nepal tot seculiere staat te verklaren. Het wetsvoorstel dat Nepal tot een federale republiek maakt en de monarchie afschaft, ging van kracht in mei 2008. Na een tien jaar durend gewapend conflict, sloot de overheid in 2006 een vredesakkoord met de Communistische Partij van Nepal. De centrale pijler in dit akkoord is de nieuwe grondwet die gelijke rechten en kansen toekent aan alle Nepalezen. Het duurt lang voor de nieuwe grondwet van Nepal klaar is, dit komt door de concurrerende politieke agenda’s en de nood aan uitgebreide publieke raadplegingen (UNDP, 2015).

Sociale en economische context

Om de sociale en economische context toe te lichten, bekijken we de Poverty Reduction Strategy Paper (PRSP). Sinds de invoering van de PRSP doet de Nepalese overheid haar best om armoede te verminderen en om zowel sociale als economische ontwikkeling te bereiken. De resultaten waren echter gemixt, niet overal werd er vooruitgang geboekt door het langdurig conflict. Het was niet evident om ontwikkelingsactiviteiten uit te voeren buiten het gebied van Kathmandu. Maar in 2006 was er opnieuw een democratische regering die de ontwikkelingsactiviteiten hervatte. De PRSP dateert van 2007 maar toen was er reeds een opmerkelijke daling in armoede vastgesteld. De armoede was gedaald van 42% in 1995/96 tot 31% in 2003/04. Hierbij kan er een onderscheid gemaakt worden tussen urbane en rurale

gebieden, want de daling van armoede is hoger in stedelijke gebieden dan in landelijke gebieden.

Voor de ontwikkeling van Nepal werd een PRSP-plan opgesteld dat aansluit bij de Millenniumdoelstellingen, waarbij de overheid focust op vier belangrijke domeinen. Ten eerste willen ze een aanhoudende groei met een brede basis. Vervolgens willen ze ook een verbetering van de toegankelijkheid en kwaliteit van de infrastructuur en de sociale en economische diensten in de landelijke gebieden. Ten derde wilde de overheid programma's opstarten die gericht zijn op de sociale en economische integratie van de arme en gemarginaliseerde gemeenschappen. Tot slot streefden ze naar een goede overheid om zo de dienstverlening te verbeteren en om efficiënter, transparanter en verantwoordelijk te functioneren.

Relevant voor ons is het armoedeprofiel van Nepal. Zoals eerder werd vermeld, is in de periode tussen 1995 en 2004 de armoede opmerkelijk gedaald in Nepal. Toch geldt dit niet voor alle regio's. In stedelijke gebieden daalde de armoede sterker dan in landelijke regio's. In de landelijke oostelijke bergen daalde de armoede zelfs niet en de inkomensongelijkheid in Nepal is toegenomen. Andere studies hebben wel aangetoond dat de toegang tot fundamentele sociale en infrastructurele diensten erop verbeterd is. De belangrijkste factoren die zorgden voor een verbetering van het inkomen in de landelijke gebieden, waar de armoede geconcentreerd is, zijn migratie, remittances en afwisseling in landbouwproducten (IMF, 2007a).

Politieke context

Het politiek conflict in Nepal had heel wat gevolgen voor de nationale economie. Ten eerste had het verlies in infrastructuur een invloed op de dienstverlening en beperkte het conflict de economische activiteiten. Daarnaast was er ook minder vertrouwen vanuit het bedrijfsleven, wat investeringen in de privésector ontmoedigde. Bovendien verminderde de overheid ook zijn ontwikkelingsuitgaven en de dienstverlening op het basisniveau verzwakte. Daarnaast had het politiek conflict ook een effect op de productie, handel en transacties en werden de activiteiten van ngo's en andere ontwikkelingspartners belemmerd. Uiteindelijk ontstond er ook een enorme druk op de stedelijke nutsbedrijven en massamigratie.

4.3.2 De Nepalese migratie en diasporabeleid

In 2015 zijn de remittances van de Nepalese diaspora goed voor ongeveer 29 procent van het BNP van Nepal (Clewett, 2015). Sinds 1985 heeft de Nepalese regering een actief migratie en diasporabeleid. De Labor Act van 1985 faciliteerde de Nepalese migratie naar een tiental landen. Daaropvolgend formuleerde de Nepalese regering elke vijf jaar een plan voor arbeidsmigratie. Tijdens de laatste decennia werd internationale arbeidsmigratie een belangrijk deel van de Nepalese economie. Meer dan een half miljoen Nepali werkt in het Midden-Oosten, Oost-Azië en Zuid-Oost-Azië. Een anderhalf miljoen werkt in India in de private of publieke sector (Clewett, 2015). Het gaat hier voornamelijk om laaggeschoolde mannelijke migranten (Seddon,

2005). In 2001 had 1 op 10 families een familielid in het buitenland, in 2011 was dit gestegen tot 1 op 4 (Clewett, 2015).

4.3.3 Nepalese diasporaverenigingen in Antwerpen

Profiel van de verenigingen

Vooreerst schetsen we een algemeen beeld van de geïnterviewde verenigingen. De eerste Nepalese vereniging die bevraagd werd, is HANDnepal. De belangrijkste activiteit van HANDnepal is het installeren van computerklassen in afgelegen Nepalese staatsscholen. De tweede vereniging is Nepalese Language and Creative Classes, opgericht en geleid door Sofia en Saccha. De voornaamste doelstelling van deze vereniging is Nepalees leren aan kinderen in België met Nepalese afkomst. Daarnaast zijn Saccha en Sofia recent gestart met een nieuw project, genaamd '1 kilo for Nepal'. Met dit project willen ze kledij inzamelen voor de straatkinderen in Nepal. De derde vereniging is Jumla Welfare. Zij willen medische verzorging toegankelijk maken voor de allerarmsten in het afgezonderd gebied Jumla. De laatste geïnterviewde vereniging is NRNA. Het is een mondiale vereniging verspreid over 72 landen. In België is NRNA-NCC de grootste Nepalese vereniging. De primaire doelstelling is om de Nepalese diaspora met elkaar te verbinden en hen bij te staan in het immigratieland. Daarnaast willen ze ook de Nepalese cultuur promoten door o.a. het jaarlijks organiseren van een Nepalees festival. Verder doet de vereniging ook af en toe aan liefdadigheid, maar noemen ze dit geen ontwikkelingssamenwerking. Het gaat dan bijvoorbeeld om het financieren van operaties voor diegenen die niet over de nodige financiële middelen beschikken.

In totaal hebben we dus vier Nepalese verenigingen geïnterviewd, waarvan er twee gemengd zijn. Een opvallende gelijkenis tussen alle verenigingen is dat het om vrij recent opgerichte verenigingen gaat. Dit kunnen we linken aan de Nepalese migratie die pas halverwege de jaren 1990 op gang is gekomen ten gevolge van de People's War. Alle vier de verenigingen werken uitsluitend met vrijwilligers en hebben in het verleden ook al subsidies aangevraagd bij de stad Antwerpen. Het gaat dan met name om subsidies voor het organiseren van interculturele activiteiten. De twee gemengde verenigingen zijn HANDnepal en Jumla Welfare en met gemengd bedoelen we dat zowel Belgen als Nepalezen lid zijn van de vereniging. Opvallend is dat in beide verenigingen de Belgische vrouw het initiatief neemt en hierin wordt bijgestaan door haar Nepalese echtgenoot. Deze twee verenigingen zijn qua profiel zeer gelijkaardig. Het gaat om twee kleine verenigingen bestaande uit familie en vrienden met een ontwikkelingsproject in Nepal. Ze vinden het noodzakelijk dat er ook Nepalezen betrokken zijn bij de vereniging omdat zij een soort brug vormen in Nepal. In Jumla komen bijvoorbeeld zelden toeristen en is het zeer uitzonderlijk dat ze blanken zien. Bovendien loopt de communicatie ook vlotter als er iemand bij is die de taal spreekt. De ene vereniging focust zich op (computer)onderwijs, de andere op gezondheidszorg. In het interview werd gezegd dat iedereen welkom is, ook al doen

ze momenteel niet aan ledenwerving. Beide verenigingen organiseren activiteiten in Antwerpen om met de opbrengst het project in Nepal te financieren.

Nepalese Language and Creative Classes bestaat slechts uit twee leden, namelijk de oprichters Saccha en Sofia, maar daarbij kunnen we ook de kinderen rekenen die Nepalese les volgen. De vereniging zegt zelf open te staan voor iedereen, maar we veronderstellen dat de focus toch ligt op kinderen met Nepalese afkomst. De ouders van deze kinderen betalen maandelijks schoolgeld dat vervolgens gebruikt wordt voor activiteiten en cadeaus voor de kinderen. Soms worden ze ook gevraagd door FMDO, Federatie van Marokkaanse en Mondiale Democratische Organisaties, om samen iets te doen. Opvallend is dat alle verenigingen contact hebben met Sofia en Saccha. Uit de vier interviews blijkt dat het twee gemotiveerde jonge personen zijn bij wie je altijd terecht kan. Beiden zijn ze zeer sociaal geëngageerd en kennen ze de situatie in Nepal maar al te goed, omdat ze daar zijn opgegroeid.

In tegenstelling tot de andere verenigingen is NRNA een gesloten vereniging en richt zij zich enkel op Nepalezen. Deze vereniging telt het grootste aantal leden in Antwerpen en werkt ook samen met het Internationaal Comité in Antwerpen. De waarde van deze vereniging mag daarom niet onderschat worden. Leden van de vereniging betalen twee keer per jaar lidmaatschap.

Activiteiten in het Noorden

De voornaamste focus van HANDnepal en Jumla Welfare ligt op hun project in Nepal. Om dit te kunnen financieren, organiseren ze activiteiten in Antwerpen. Het gaat om culturele activiteiten zoals het Holi-feest, dit is een Nepalees lentefeest dat in de maand maart gevierd wordt en waarbij er gestrooid wordt gekleurd poeder. Volgens HANDnepal is het organiseren van dergelijke activiteiten belangrijk om de culturele verdraagzaamheid in Antwerpen te bevorderen. Daarnaast organiseren de verenigingen ook activiteiten die meer Belgen aantrekken zoals een quiz, een benefiet of een pop-up restaurant. Voor deze culturele activiteiten werken HANDnepal en Jumla Welfare soms samen met Saccha en Sofia. Sofia geeft dansles aan kinderen, dit komt van pas bij een cultureel feest. Daarnaast heeft Saccha eens foto's tentoongesteld waarvan de opbrengst naar Jumla Welfare ging.

Nepalese Language and Creative Classes is uitsluitend gericht op hun activiteiten in Antwerpen. De belangrijkste doelstelling is dat kinderen die hier opgroeien toch de Nepalese taal kunnen leren. Sofia spreekt zelf maar een beetje Nederlands en omdat ze goed overweg kan met kinderen vond ze het jammer dat de communicatie een probleem vormde. Daarnaast organiseren ze ook andere ontspannende activiteiten voor de kinderen zoals een talentenshow, een camping en een BBQ. Ze voorzien ook sportactiviteiten zoals basketbal.

Ook NRNA is voornamelijk bezig met hun activiteiten in Vlaanderen. Ze zijn niet alleen actief in Antwerpen, maar hebben bijvoorbeeld ook eens een Nepalees festival in Gent georganiseerd. Hun hoofddoelstelling is om alle Nepalezen samen te brengen

in één groot netwerk. Als ze zouden verhuizen naar een ander land, kunnen ze ook daar terecht bij de vereniging en staan ze er nooit alleen voor. NRNA helpt ook bij de integratie van Nepalezen in het herkomstland door training- en infosessies te organiseren waarbij migranten hun ervaringen kunnen delen. Het is de enige geïnterviewde Nepalese vereniging waarbij er een duidelijke hiërarchie is en de voorzitter de beslissingen maakt.

Rol van migranten in ontwikkelingssamenwerking

Op de vraag of migranten een rol zouden kunnen spelen in de ontwikkelingssamenwerking in het herkomstland waren de antwoorden uiteenlopend. HANDnepal was van mening dat migranten voornamelijk gefocust zijn op het helpen van de eigen familie en gemeenschap. Vaak is het zo dat de man naar België komt en zijn gezin achterlaat. Ze zijn dan in de eerste plaats hier om geld te verdienen om zo hun gezin in Nepal te onderhouden. Bovendien meenden de respondenten van HANDnepal dat Nepalezen niet georganiseerd genoeg zijn om mee projecten uit te denken en dat ze liever de handen uit de mouwen willen steken. De vereniging zegt altijd te kunnen rekenen op helpende handen bij het opzetten van hun activiteiten.

Aangezien Nepalese Language and Creative Classes voornamelijk bezig is met kinderen in Antwerpen, besloten Saccha en Sofia om ook een project op te starten voor de straatkinderen in Nepal. Het project is een initiatief van hen twee en heet 1 Kilo For Nepal. Ze geloven in het potentieel van migranten om een verschil te maken in het herkomstland. Ook Jumla Welfare is er van overtuigd dat ze er toe doen, maar zijn zich er van bewust dat hun project alleen niet voldoende is en dat er meer moet gebeuren. NRNA-NCC doet zelf niet aan ontwikkelingssamenwerking, maar wel aan liefdadigheid. Op een hoger niveau binnen de mondiale vereniging wordt wel aan ontwikkelingssamenwerking gedaan. Het gaat dan bijvoorbeeld om investeringen in hernieuwbare energie in Nepal. Deze liefdadigheid bestaat voornamelijk uit het inzamelen van geld om hiermee bijvoorbeeld operaties te financieren voor mensen die er het geld niet voor hebben. Ze denken wel dat migranten een rol kunnen spelen in de ontwikkelingssamenwerking, maar dat dit afhankelijk is van het project dat ze willen opstarten.

Drie van de vier verenigingen gaven in het interview toe dat ze remittances sturen naar familie uit eigen naam. Het gaat om persoonlijke geldtransfers naar de achtergebleven familie in Nepal. Ze zien dit zelf niet als ontwikkelingssamenwerking, maar eerder als een manier om de thuissituatie te verbeteren. Plichtsgevoel en loyaliteit t.o.v. de familie zouden drijfveren zijn om dit te doen. Toch gaf één van de respondenten, een Belg van de vereniging HANDnepal, de opmerking dat het belang van remittances niet onderschat mag worden, want dat het BNP van Nepal voor 25% à 40% bestaat uit die remittances. Naast deze remittances nemen ze soms ook spullen mee voor de familie zoals gsm's, laptops, kledij of fototoestellen bij een bezoek aan Nepal. De vierde vereniging, NRNA, is de enige die collectief geld inzamelt en dit doneert aan Nepal. De leden doen dit uit solidariteit met hun herkomstland. Zelf

gebruiken ze daar niet de term ontwikkelingssamenwerking voor, maar wel de term liefdadigheid.

Activiteiten in Nepal

We stellen vast dat er een verschil is in het soort activiteiten dat de verenigingen hebben opgestart. HANDnepal en Jumla Welfare hebben er voor gekozen om een project op te starten in Nepal waarbij er wordt samengewerkt met lokale partners die mee het project in goede banen leiden. HANDnepal koos voor het thema computeronderwijs en zij installeren computers in afgelegen staatscholen om zo de kloof tussen privé- en staatscholen kleiner te maken. Hiervoor werken ze samen met een computerbedrijfje in Nepal waarmee ze telefonisch of per mail contact houden. Daarnaast brengen ze soms ook een bezoek ter plaatse. Hun doelstelling is om gelijke kansen te creëren voor alle kinderen. Kinderen met computervaardigheden hebben later namelijk meer kans op werk dan kinderen zonder computervaardigheden. Het gaat dus om een project waar de kinderen iets mee zijn op lange termijn. Jumla Welfare heeft gekozen om iets te doen rond het thema gezondheidszorg. Ze hebben een medische hulppost opgezet in het afgelegen gebied Jumla. Na een bezoek aan het herkomstgebied van één van de oprichters van Jumla Welfare, besloten ze om iets te doen aan de schrijnende omstandigheden die ze daar zagen. Nog steeds zijn er kinderen die overlijden aan uitdrogingsverschijnselen ten gevolge van zoiets banaal als diarree. In de hulppost werkt drie man personeel: één iemand is verantwoordelijk voor de inentingen, daarnaast is er ook een verpleegster aanwezig en twee keer per week komt er een dokter langs die betaald wordt door Jumla Welfare. Ze houden contact per mail en ook de familie die nog in Jumla woont, gaat soms een kijkje nemen. Sofia en Saccha hebben voor een ander soort project gekozen dat eerder te vergelijken is met dat van NRNA. Zij verzamelen kledij in België om vervolgens uit te delen aan de straatkinderen in de afgelegen gebieden in Nepal. Het project ‘1 kilo for Nepal’ zien ze wel als ontwikkelingssamenwerking en niet als liefdadigheid, in tegenstelling tot NRNA-NCC. Toch is dit eerder gelijkaardig aan het project van NRNA-NCC dan aan dat van de andere verenigingen. Liefdadigheid wordt namelijk gedefinieerd als het geven van stoffelijke of financiële steun om zijn liefde te tonen (Van Dale, 1996). Buiten één contactpersoon die de kledij verzamelt en bijhoudt tot Saccha en Sofia naar Nepal komen, is er ook geen sprake van samenwerking met een lokale partner. Ze zijn met dit project gestart omdat het hen opviel dat er veel kinderen zijn in België met ongedragen kledij of ongebruikt speelgoed. Sofia heeft altijd al een band gehad met kinderen en wou daarom ook iets doen voor de kinderen in Nepal. Toen ze nog in Nepal woonde, heeft ze ook als vrijwilligster gewerkt in een weeshuis.

Samenwerking met andere actoren

Op de vraag of ze geïnteresseerd zijn om met andere actoren samen projecten uit te werken, waren alle verenigingen enthousiast. Ze zien er ook het voordeel van in om zowel de gemengde als de Nepalese migrantenverenigingen erbij te betrekken. Op die

manier worden de twee culturen in contact met elkaar gebracht en kunnen ze ervaringen delen. Elke vereniging is overtuigd van de relevantie van het eigen project en hoopt vooral dat er zal worden samengewerkt ten gunste van dit project. Of ze ook bereid zijn om aan een ander project te werken, werd niet expliciet gezegd. Dit zal waarschijnlijk afhankelijk zijn van het project dat wordt opgestart. De stad Antwerpen zou met deze samenwerking tegemoet kunnen komen aan de uitdagingen waarvoor ze soms staan. Vooral financieel zou de stad hierin een bijdrage kunnen leveren. Daarnaast zou de stad ook de verschillende partijen met elkaar in contact kunnen brengen en kunnen ze mee brainstormen over nieuwe ideeën. Een ander idee was dat de stad workshops zou kunnen geven die vierde pijlerorganisaties helpt bij de organisatie van hun ontwikkelingsprojecten. De stad zou dus vooral kunnen optreden als begeleider van het project. HANDnepal verwees naar Daan Sanders als een interessant persoon die zeker nog nuttig advies zou kunnen geven aan vierde pijlerorganisaties. Alleen Jumla Welfare heeft geen al te positieve ervaring met de Stad Antwerpen. In het verleden zijn er twee administratieve fouten gebeurd waardoor Jumla Welfare in de problemen is gekomen met hun activiteiten in Antwerpen. Zij hebben daardoor het gevoel dat er niet echt een klik is met de stad Antwerpen.

4.3.4 Andere relevante actoren: NGO's en vierdepijlerorganisaties

Naast deze migrantenverenigingen hebben we ook andere vierde pijlerorganisaties en ngo's in Antwerpen per mail gecontacteerd. Op basis van de informatie op de website NGO-openboek, konden we drie NGO's identificeren die actief zijn in Nepal en ook een zekere band hebben met Antwerpen. Het gaat hierbij om het Rode Kruis Vlaanderen, Cunina en Wereldsolidariteit. Information requests werden uitgestuurd naar deze NGO's. Cunina en Wereldsolidariteit reageerden positief op onze vraag naar informatie en vulden de vragenlijst in. Hieronder bespreken we kort hun antwoorden.

Cunina werkt in Nepal rond onderwijs in Kathmandu, Sankhuwasabaa en Solukhumbu District. Daarnaast hebben ze ook noodhulp gegeven nadat Nepal in 2015 door twee zware aardbeving werd getroffen. Cunina werkt momenteel niet samen met Nepalese migrantenorganisaties in België. Aangezien zij rechtstreeks samenwerken met Nepalezen in Nepal is een dergelijke samenwerking volgens de NGO niet aan de orde. Om diezelfde reden hebben zij momenteel ook geen uitgesproken interesse om in de toekomst wél samen te werken met diasporaverenigingen.

Nepal is, net als India, één van de partnerlanden uit de SAARC-regio van Wereldsolidariteit. Net als in India werkt de NGO er voornamelijk rond het recht op sociale bescherming en arbeidsmigratie naar het Midden-Oosten. Daarnaast werken ze er ook rond veiligheid op het werk en gaven ze noodhulp na de aardbevingen van 2015. Zoals we reeds in de vorige secties (Filipijnen en India) aanhaalden werkt Wereldsolidariteit momenteel niet samen met migrantenorganisaties, en zijn ze enigszins terughoudend wat betreft het instappen in een projectgroep.

We hebben ook de website van Steunpunt Vierdepijler geraadpleegd. Deze website verschaft informatie en advies aan iedereen die zich vrijwillig inzet voor een project in het Zuiden (4de pijler steunpunt, 2013). Voor Nepal komen er vier verenigingen in aanmerking. Eén daarvan, HANDNepal, werd reeds opgegeven door de dienst sociale netwerken van de stad Antwerpen. Deze vereniging lijkt op het eerste gezicht zeer geschikt voor ontwikkelingssamenwerkingsprojecten in samenwerking met de stad Antwerpen. De organisatie zet zich in voor degelijk onderwijs. HANDNepal wil computerklassen installeren in afgelegen staatsscholen, omdat computerkennis hun kans op een waardige job verhoogt. De tweede vereniging is Action For Child Rights International. Deze vereniging is alleen actief in Nepal (Kathmandu) en zet zich in om de verschillende vormen van misbruik in en rond kindertehuizen aan te vechten. De werking van de organisatie is drieledig: in de eerste plaats verdedigen ze de slachtoffers, daarnaast klagen ze ook de verantwoordelijken achter de feiten aan en leggen ze de structurele problemen achter deze problematiek bloot. De derde vereniging is Child Protection Centers and Services. Zij werken voor en met straatkinderen in Nepal. CPS richt zich op basis-opvang van straatkinderen, rehabilitatie, socialisatie, onderwijs, medische opvang, legale bijstand en familiehereniging. Zowel Action For Child Rights International als CPS werden gecontacteerd via mail met de vraag om een korte vragenlijst in te vullen om zo een beter zicht te krijgen op hun samenwerking met migrantenverenigingen. Enkel Action For Child Rights International stuurde ons de vragenlijst ingevuld terug. Hieruit blijkt dat zij momenteel nog niet samenwerken met migrantenverenigingen maar hier wel interesse voor tonen. Zij zouden bij een eventuele samenwerking met migrantenverenigingen (en andere actoren) met name informatie ter beschikking kunnen stellen en contacten ter plaatse kunnen aanleveren.

4.4 Nigeria

4.4.1 Externe factoren

Geografische en demografische context

Nigeria heet officieel de Federale Republiek Nigeria en in 2012 telde het land 166,6 miljoen inwoners. De hoofdstad van Nigeria is Abuja, maar Lagos is de grootste stad. Engels is de officiële taal van Nigeria en daarnaast wordt er ook Yoruba, Igbo en Hausa gesproken. De belangrijkste religies in Nigeria zijn de Islam, het Christendom en inheemse overtuigingen. De levensverwachting in Nigeria bedraagt slechts 52 jaar voor mannen en 53 jaar voor vrouwen. Op politiek vlak kan de transitie van een dictatuur naar een democratie tot één van de grootste successen van Nigeria gerekend worden. De verkiezingen in 2011 werden erkend als één van de vrijste en eerlijkste verkiezingen dat het land de recentste jaren heeft gehad. Ondanks deze liberalisering staat Nigeria ook voor een grote uitdaging. De overheid moet het land bijeenhouden en voorkomen dat Nigeria uiteenvalt langs verschillende etnische en religieuze lijnen (UNDP, 2012a). Doordat het land is opgedeeld in dertig deelstaten is er voortdurend concurrentiestrijd om overheidsmiddelen. In Nigeria zou elke etnische groep zijn eigen deelstaat willen. Na de onafhankelijkheid in 1960 domineerden drie etnische groepen, namelijk Yoruba, Igbo en Hausa, de drie regio's Northern, Western en Eastern Region. De kleinere etnische groepen kwamen toen nog niet aan bod, maar op basis van taal kan Nigeria echter opgedeeld worden in meer dan tweehonderd groepen. Dankzij de federale structuur en het ontstaan van etno-regionale partijen die de culturele verschillen en de ongelijke verdeling van overheidsuitgaven benadrukten, is na vijf hervormingen het aantal deelstaten toegenomen naar meer dan dertig. Deze fragmentatie kan een bedreiging vormen voor de eenheid van Nigeria. In het verleden vond al eerder een afscheidingsoorlog plaats tussen Ibo en Biafra binnen de Eastern Region. Op religieus vlak kan Nigeria verdeeld worden in Noord en Zuid, waarbij het Noorden hoofdzakelijk islamitisch is en het Zuiden christelijk (de Haan, 1998).

Sociale en economische context

Nigeria wordt beschouwd als de grootste olieproducent in Afrika, maar de economie stagneert al jaren. Daarom wil de overheid de economie een boost geven door Nigeria mee te laten profiteren van de hoge olieprijs op de wereldmarkt. Dit heeft ook enkele ongewenste bijwerkingen, zoals de handel in gestolen ruwe olie, wat ook het geweld in de regio van de Niger-delta stimuleert. Daarnaast tracht de overheid de landbouwsector te versterken aan de hand van hun Agricultural Transformation Agenda (ATA), met de ondersteuning van de Verenigde Naties en hun partners (UNDP, 2012a).

Om de sociale en economische context van Nigeria te beschrijven, raadplegen we hoofdzakelijk twee bronnen. De eerste belangrijke bron is de Poverty Reduction Strategy Paper (PRSP) van het IMF. In The National Economic Empowerment and Development Strategy (NEEDS) van 2004-2007 wordt Nigeria's plan voor

economisch herstel, groei en ontwikkeling toegelicht. Het middellange termijnplan van NEEDS is gebaseerd op vier doelstellingen. Ten eerste het verlagen van armoede, vervolgens het creëren van rijkdom, ten derde het scheppen van werkgelegenheid en tot slot heroriëntatie. Om de doelstellingen van NEEDS te realiseren, vertrekt men vanuit drie pijlers. De eerste pijler is empowerment: mensen versterken zodat ze autonoom hun problemen kunnen oplossen. Ten tweede wil men de private sector bevorderen door het creëren van een gepaste, stimulerende omgeving. De derde pijler streeft naar een verbetering van de efficiëntie en effectiviteit van de overheid. Dit kan door de manier waarop de overheid haar werk doet, veranderen (IMF, 2007b).

Over het algemeen waren de resultaten van NEEDS opmerkelijk. De verwachtingen werden in vele opzichten overtroffen (een stabiel macro-economisch milieu, ambtenarenzaken werden hervormd, eerlijke rechtsgang, ...). Toch is Nigeria nog niet waar het moet zijn als het gaat om het verminderen van armoede, het creëren van werkgelegenheid en stroomvoorziening. Het sociaal handvest van NEEDS heeft betrekking op verschillende domeinen die in de toekomst nog verbeterd moeten worden, waaronder economisch empowerment, het verlagen van armoede, het verbeteren van onderwijs en gezondheid, het scheppen van werkgelegenheid, het streven naar gendergelijkheid en het voorzien van water en sanering (IMF, 2007b).

Een aantal van deze doelstellingen vinden we ook terug in de Millenniumdoelstellingen van de Verenigde Naties. De eerste doelstelling streeft naar het uitbannen van extreme armoede en honger. Dit kan opgedeeld worden in twee targets. Het aantal mensen dat een inkomen heeft lager dan één dollar per dag moet gehalveerd worden. In 2010 werd echter een stijging van het armoedecijfer waargenomen t.o.v. 2004. Men veronderstelt dat de doelstelling niet behaald zal worden in 2015. Er is echter wel wat variatie binnen Nigeria. In landelijke regio's komt armoede veel vaker voor en is dit ernstiger dan in stedelijke gebieden. Maar de inkomensongelijkheid is dan weer het hoogst in stedelijke gebieden. De tweede target streeft ernaar om de proportie mensen dat honger lijdt te halveren. Honger wordt gemeten aan de hand van kinderen onder de vijf jaar die ondergewicht hebben. Dit cijfer is gedaald, maar het honger ratio is wel hoger in landelijke gebieden dan in stedelijke gebieden (UNDP, 2013). Ten tweede moet men streven naar het bereiken van universeel onderwijs. Alle kinderen, zowel jongens als meisjes, moeten de mogelijkheid hebben om basisonderwijs te volgen. Er zijn drie indicatoren die dit meten. Zowel het aantal schoolplichtige kinderen dat zich inschrijft in een basisschool, alsook het aantal kinderen dat zijn basisschool volledig doorloopt, is toegenomen. Daarnaast is ook de alfabetiseringsgraad er op vooruit gegaan in Nigeria (UNDP, 2013). De derde doelstelling wil gendergelijkheid en de empowerment van vrouwen bevorderen. Hiervoor kijkt men naar de ratio meisjes/jongens in het lager en middelbaar onderwijs. Nigeria is goed op weg om in 2015 zijn doelstelling te bereiken van 100% (evenveel jongens als meisjes) (UNDP, 2013). De vierde millenniumdoelstelling streeft naar het verminderen van kindersterfte. Op dit vlak scoorde Nigeria ver onder de verwachtingen. Ondanks verschillende maatregelen,

steeg de kindersterfte in 2004 en 2005. Dit kan toe te schrijven zijn aan de overdracht van ziektes van moeder op kind zoals HIV/aids. Gelukkig is dit cijfer nadien weer gedaald, maar het is onwaarschijnlijk dat Nigeria de doelstelling van 2015 zal bereiken (UNDP, 2013). De vijfde doelstelling beoogt het tegengaan van moedersterfte. Het aantal moeders dat stierf per 100 000 levendgeborenen daalde van 1000 in 1990 naar 350 in 2012. De voornaamste oorzaken voor moedersterfte zijn bloedingen, malaria, infecties, onveilige abortus en bloedarmoede. Het aantal geboortes dat werd bijgewoond door opgeleid gezondheidspersoneel kende een lichte stijging (UNDP, 2013). Ten zesde moeten ziektes als HIV, aids en malaria worden uitgebannen. Het aantal zwangere vrouwen tussen 15 en 24 dat besmet is met aids daalde in de periode tussen 1990 en 2010. Het aandeel mensen dat kennis heeft over aids en HIV steeg. Bovendien hebben nu meer mensen, die geïnfecteerd zijn met HIV, toegang tot een antiretrovirale behandeling (UNDP, 2013). De zevende doelstelling wil het duurzaam leefmilieu beschermen. Het aandeel van de totale landoppervlakte dat bebost was, is gedaald van 18,9 % naar 9,80%. Het aantal mensen dat toegang heeft tot gezond drinkwater fluctueerde over de jaren heen. Sinds 2003 is dit cijfer weer gedaald van 66,25% naar 57,4%, terwijl de doelstelling was om 77% te bereiken. Bovendien is ook het aandeel mensen dat toegang heeft tot deftige sanitaire voorzieningen is gedaald de laatste jaren (UNDP, 2013). De laatste en achtste doelstelling streeft naar de totstandkoming van wereldwijde samenwerking voor ontwikkeling. Er werd een enorme vooruitgang geboekt in het bereiken van dit doel. De officiële ontwikkelingshulp per hoofd in Nigeria is gestegen en ook het aandeel mensen dat toegang heeft tot informatie-en communicatietechnologie kende een stijging (UNDP, 2013).

Politieke context

Op de Belgische website van Buitenlandse zaken lezen we dat het afgeraden wordt om naar bepaalde regio's van Nigeria te reizen (FOD Buitenlandse Zaken, 2015). Sommige deelstaten van Nigeria zouden chaotisch en onveilig zijn. Sinds 2009 is de islamitische terreurgroep Boko Haram actief in het noorden en het centrum van Nigeria. De groep pleegt aanslagen tegen kerken, hotels, bars, markten, kranten, politiekantoren en regeringsgebouwen.

De politieke elites van Nigeria zijn afhankelijk van inkomens uit de oliesector en doen er alles aan om de eenheid van Nigeria te bewaren. De politiek van Nigeria is gericht op een strijd op het beheer van de olierijkdom van het land. Sinds het bestaan van Nigeria, worden politiek en leger gedomineerd door Noorderlingen. Maar de grote bron van rijkdom, aardolie, bevindt zich in het Zuiden en daarom zijn de Noorderlingen niet snel geneigd om zich af te scheiden van het Zuiden. De politiek op federaal niveau bestaat dus uit een voortdurend proces van onderhandelen tussen de sterke Noordelijke aanwezigheid en andere politici van andere regio's die kunnen dreigen om een groter portie van de 'nationale cake' te nemen. Bovendien vormt corruptie ook een immens probleem in Nigeria (Ellis, 2012).

Naast de terreurdreiging van Boko Haram in het Noorden en het centrum van Nigeria is ook de olierijke Niger Delta een gebied waar veel gewelddadige conflicten voorkomen. In het Zuiden is MEND de voornaamste terroristische groep en zij zijn verantwoordelijk voor ontvoeringen, aanslagen en gewapende overvallen (FOD Buitenlandse Zaken, 2015).

4.4.2 De Nigeriaanse migratie en diasporabeleid

Hoewel Nigeria fungeert als immigratieland voor migranten uit de regio en in transit naar Europe is de emigratie van Nigerianen uit Nigeria groter. Voornamelijk de hoger opgeleide inwoners blijken te migreren. In de Verenigde Staten en Europa zijn respectievelijk 83 procent en 46 procent van de Nigeriaanse migranten hooggeschoold. De migranten werken voornamelijk in de medische sector en vastgoedsector. Vanaf 2000 is er ook een grote groep Nigeriaanse migranten die migreert voor studieredenen (10000 in 2000 en 22000 in 2006). Het overgrote deel trekt naar de Verenigde Staten (Afolayan, 2009). In de jaren 1980-1990 zochten vele Nigeriaanse migranten politiek asiel in andere omringende Afrikaanse landen en Europa op de vlucht voor het dictatoriale regime in Nigeria. Ook vandaag zijn vele Nigerianen op de vlucht voor het religieuze geweld. Het laatste decennium steeg ook het aantal economische migranten die vaak irregulier in de Europese landen verblijven (Mbero en Pongou, 2010).

Het totale aantal Nigerianen dat in het buitenland woont, wordt geschat op 6 miljoen. De hoeveelheid aan remittances die door deze diaspora naar hun land van herkomst wordt opgestuurd, ligt om en bij de 21 miljard US dollar, wat goed is voor 7.9% van het BNP (Devillard, Bacchi en Noack, 2015). Deze remittances worden voornamelijk gebruikt voor consumptiegoederen, gezondheid en onderwijs. Bovendien wordt het geld ook geïnvesteerd in aandelen en in het bouwen van huizen. Op het niveau van de gemeenschap dienen de remittances ook voor het opzetten en ondersteunen van gemeenschapsprojecten zoals onderwijs-, gezondheidszorg- en recreatieve voorzieningen. Over het algemeen wordt gesteld dat de remittances bijdragen aan de ontwikkeling van Nigeria en worden deze geldtransfers beschouwd als een belangrijke indicator van de impact die migratie heeft op het land (Afolayan, 2009).

In mei 2015 heeft de Nigeriaanse overheid een Nationaal Migratiebeleidsplan aangenomen waarmee het een legaal kader wil scheppen voor het monitoren en reguleren van nationale en internationale migratie. Dit migratiebeleidsplan omvat een veelheid aan thema's omtrent migratie zoals onder andere de diaspora, *brain drain*, remittances, migratie en verstedelijking, en irreguliere migratie (IOM Nigeria, 2015). Op het vlak van migratie en ontwikkeling heeft de Nigeriaanse overheid sinds de jaren 2000 enkele maatregelen genomen. Zo heeft de overheid de *Nigerian National Volunteer Services* (NNVS) opgericht, een intergouvernementele instelling die het coördineren van de relaties tussen de staat en de diaspora als voornaamste taak heeft (Devillard, Bacchi en Noack, 2015). Naast de NNVS werd door de voormalige president van Nigeria ook de *Nigerians in the Diaspora Organisation* (NIDO) opgericht. NIDO is een globaal netwerk van diasporaverenigingen dat erop gericht is

de kennis, ervaringen en vaardigheden die de –voornamelijk hoogopgeleide - Nigerianen in het buitenland verwerven, te benutten voor de ontwikkeling van Nigeria. NIDO heeft lokale afdelingen in de Verenigde Staten, de meeste Europese landen, en in verschillende Afrikaanse en Aziatische landen (Afolayan, 2009; Devillard, Bacchi en Noack, 2015). Ook in België is er een lokale afdeling van NIDO: *Nigerians in Diaspora Organisation Europe, Belgium - Luxembourg* (NIDOE-BeLux) die zetelt in Brussel.

Ondanks deze initiatieven vanuit de Nigeriaanse overheid, blijft met name een gebrek aan goede indicatoren en kwaliteitsvolle data om de link tussen migratie en ontwikkeling te meten een belangrijk obstakel voor een goede coördinatie en implementatie van het beleid rond migratie en ontwikkeling. Bovendien wordt ook het feit dat Nigeria op lokaal niveau en op het niveau van de staten geen ministeries of departementen heeft die rechtstreeks verantwoordelijk zijn voor migratiekwesties gezien als een belangrijke uitdaging voor een goede implementatie van het migratiebeleid (Afolayan, 2009).

4.4.3 Nigeriaanse diasporaverenigingen in Antwerpen

Profiel van de verenigingen

Nadat alle interviews waren afgenomen, viel op dat de vereniging CAAD een beetje afwijkt van de anderen in die zin dat zij in het verleden of in de toekomst geen plannen hebben om aan ontwikkelingssamenwerking te doen. Hier zullen we in het onderdeel ‘rol van migranten in ontwikkelingssamenwerking’ dieper op ingaan.

Eerst zullen we de gelijkenissen tussen de zes Nigeriaanse verenigingen overlopen. We merken op dat alle verenigingen een VZW zijn en uitsluitend werken met vrijwilligers. Bovendien is de gemiddelde leeftijd bij de verenigingen ongeveer gelijk. Elke vereniging heeft een voorzitter en meestal ook een ondervoorzitter, een bestuur, een secretaris e.d. om op die manier de taken efficiënt te verdelen. Ook de wijze van financiering is gelijkaardig bij alle verenigingen. Ze vragen om subsidies bij de stad Antwerpen, gaan op zoek naar sponsors en soms dragen de leden vrijwillig iets bij. De meeste verenigingen ontvangen af en toe subsidies voor een activiteit in Antwerpen, maar niet voor hun ontwikkelingsactiviteiten. Bovendien wordt door de stad Antwerpen aangemoedigd om samen te werken met andere verenigingen, dit verhoogt de kans op het verkrijgen van subsidies. De Nigeriaanse verenigingen hebben in het verleden dan ook al eens samengewerkt met andere organisaties in Antwerpen, waaronder Surinaamse of Ghanese verenigingen. Verschillende Afrikaanse migrantenverenigingen komen in aanmerking om samen culturele activiteiten te organiseren. Wanneer de vereniging zelf een activiteit organiseert, nodigen zij vaak ook andere verenigingen uit.

Tot slot zullen we stilstaan bij de opvallendste verschillen tussen de verenigingen. Als we kijken naar de grootte van de vereniging, zien we dat dit varieert. De kleinste vereniging Destiny Ladies Club of Belgium telt slecht zeven leden, in tegenstelling tot

de grootste vereniging Igbo Union met 120 leden. Daarbij komt nog eens dat Igbo Union een aparte vrouwenafdeling heeft, bestaande uit 15 à 20 vrouwen. Igbo Union is bovendien de enige gesloten vereniging: alleen zij die van de Igbo afkomstig zijn, kunnen zich aansluiten. Aangezien het vaak om de eerste generatie gaat, zijn de leden geboren in Nigeria. Dit geldt overigens ook voor de andere verenigingen. De vijf andere verenigingen beweren open te zijn, ook al heeft de vereniging vaak enkel Nigeriaanse leden. In het verleden hebben zij soms wel leden gehad met een andere Afrikaanse origine. Slechts twee verenigingen hebben ook Belgen als lid, namelijk Igbo Community en CAAD. Destiny Ladies Club of Belgium is uitsluitend gericht op vrouwen, maar ook andere nationaliteiten dan de Nigeriaanse zijn welkom bij de vereniging.

Activiteiten in het Noorden

Opmerkelijk is dat alle zes verenigingen in de eerste plaats bezig zijn met hun activiteiten in het Noorden. Zij organiseren overwegend activiteiten in Antwerpen, maar op aanvraag doen ze dit soms ook elders. CAAD wordt bijvoorbeeld gevraagd om in Nederland muziek te spelen en dan gaan ze op die aanvraag in. Daarnaast heeft Igbo Community leden verspreid over heel Vlaanderen, bijvoorbeeld in Limburg, Mechelen, Sint-Niklaas, etc. De locatie van hun activiteiten kan dus variëren. Zij hebben wel een maandelijkse vergadering in het buurthuis MerksemDok. Bij elke vereniging heeft ieder lid de mogelijkheid om een activiteitenvoorstel te doen en meestal wordt dan samen een beslissing genomen. Bij Anaabel en Igbo Union bespreekt het bestuur de voorstellen en nemen zij de uiteindelijke beslissing.

Igbo Community is vooral gericht op haar eigen vereniging. Zij willen in de eerste plaats hun leden met Igbo afkomst bijeenbrengen. Samen ondernemen ze dan ontspannende activiteiten zoals een excursie naar Plopsaland of organiseren ze een BBQ. Het Sinterklaasfeest dat zij jaarlijks organiseren is onder andere om de integratie van de moeders en de kinderen te bevorderen. Daarnaast plannen zij ook infosessies over bijvoorbeeld borstkanker of het elektriciteitssysteem in Vlaanderen, waarbij leden de mogelijkheid krijgen om over hun ervaringen en problemen praten. Tot slot organiseren zij, net zoals de andere verenigingen, ook culturele activiteiten waarbij ze muziek spelen of een typisch Igbo festival organiseren. De reden dat ze dit doen is om hun Nigeriaanse cultuur in stand te houden en om deze te laten zien aan anderen. Ook Igbo Union, CAAD, Destiny Ladies Club of Belgium en Anaabel organiseren culturele activiteiten om hun cultuur tot leven te brengen en te tonen in België. Dit doen ze elk aan de hand van een festival met muziek, maskerades, traditionele dans en klederdracht. Een voorbeeld hiervan is het Afro Multicultural Carnival in Antwerpen dat tot enkele jaren terug georganiseerd werd en waaraan o.a. de verenigingen Anaabel en Destiny Ladies Club deelnamen. Oorspronkelijk organiseerde CAAD enkel culturele activiteiten, maar nadien realiseerden ze zich dat ze ook iets moesten doen om aan de noden de gemeenschap tegemoet te komen. In het verleden hebben ze bijvoorbeeld een project opgericht om jongeren van Afrikaanse

afkomst naar het hoger onderwijs te leiden. Voor zulke activiteiten werken ze samen met CAW Metropool of Samenlevingsopbouw Antwerpen stad.

Anaabel is een vereniging die zich voornamelijk bezig houdt met het verfilmen van levensverhalen van Nigeriaanse migranten om deze vervolgens op te sturen naar Nigeria. De reden dat ze dit doen is omdat de media vaak een verkeerd beeld geven van het leven in Europa. Meestal worden enkel de mooie, optimistische beelden getoond in Afrika en niet de moeilijkheden die sommigen ervaren. Ook Igbo Community gaf deze opmerking. Ze worden misleid door de media die enkel het goede leven tonen in Europa en dit blijkt dan vaak tegen te vallen. Met de films die Anaabel maakt, hopen ze de echte boodschap over te brengen.

De enige vereniging die in het interview niet sprak over culturele activiteiten is De Sense Center. Het is de jongste vereniging die werd geïnterviewd en bestaat nog maar sinds 2012. De vereniging is opgericht om gezondheidsbewustzijn bij de mensen te creëren. In de eerste plaats zijn zij dus bezig met 'health education' en willen ze mensen kennis bijbrengen over bijvoorbeeld ebola of borstkanker. Opvallend is dat elke vereniging wel in meer of mindere mate bezig is met het informeren van haar leden. Dit doen ze onder andere om hen te helpen integreren en om elkaar te steunen bij problemen.

Rol van migranten in ontwikkelingssamenwerking

Alle verenigingen zijn van mening dat migranten een rol kunnen spelen in de ontwikkelingssamenwerking in het herkomstland. De respondent van de vereniging CAAD had hier echter enkele bedenkingen bij. Hij was van mening dat migranten eerst in België stevig in hun schoenen moeten staan vooraleer ze de situatie in Nigeria willen verbeteren. Vaak hebben migranten het hier al moeilijk genoeg om te studeren of om werk vinden en komen ze moeilijk rond. Een stabiel en degelijk leven in België opbouwen zou voor hen prioriteit moeten zijn. Indien hen dit lukt, kunnen ze overwegen om ook iets van ontwikkelingssamenwerking te doen in het herkomstland. Bovendien ziet hij geld of spullen sturen naar de eigen gemeenschap niet als ontwikkelingssamenwerking. Ze zouden beter een duurzaam project op touw zetten waarmee de gemeenschap op eigen benen kan leren staan. Door bijvoorbeeld het ontwikkelen van talenten en vaardigheden bij jongeren, kunnen ze leren voor zichzelf te zorgen zonder afhankelijk te zijn van anderen. Hij vindt het wel goed dat migranten hun eigen gemeenschap trachten te helpen met kleine projecten, maar het is geen oplossing voor de structurele problemen in Nigeria. De grootste uitdaging blijft om de corruptie en ongelijkheid in Nigeria weg te werken.

Activiteiten in Nigeria

Slechts drie verenigingen zijn momenteel bezig met een project in Nigeria dat ze zelf beschouwen als ontwikkelingssamenwerking. Het sturen van individuele remittances is iets wat de meeste respondenten doen, maar dit wordt niet als ontwikkelingssamenwerking beschouwd. Ze doen dit om de eigen familie te helpen,

ze voelen zich in zekere mate verantwoordelijk voor hen. Bovendien lukt het ook niet om dit maandelijks te doen en sturen ze enkel geld indien er een noodgeval is. Igbo community is een vereniging die nog niets gedaan heeft rond ontwikkelingssamenwerking in het verleden, maar hier wel interesse in heeft. Ze hebben vage toekomstplannen, maar het gebrek aan financiële middelen weerhoudt hen ervan om dit te realiseren. Indien ze wel over het geld zouden beschikken, hadden ze het idee om computers (voor scholen) of ziekenhuisbedden naar Nigeria op te sturen. Daarnaast heeft de vereniging CAAD ooit een poging gedaan tot ontwikkelingssamenwerking, maar door omstandigheden is dit niet doorgegaan. Ze hadden het idee om net zoals in Antwerpen een project met straatvegers op te starten in Lagos. Op die manier helpen ze laaggeschoolden aan werk. Doordat het in die periode net verkiezingen waren in Nigeria is het project nooit van start gegaan. Igbo Union heeft in het verleden een project rond drinkwater gedaan en dat is afgerond. Momenteel hebben ze plannen om ofwel een school ofwel een ziekenhuis te renoveren, maar dat zal afhangen van het nieuwe bestuur van de vereniging.

Destiny Ladies Club of Belgium steunt een vrouw in Benin City die voor acht kinderen zorgt, waaronder haar eigen kinderen en die van haar overleden broer. Een lid van de vereniging kent de vrouw en heeft daarom voorgesteld om haar financieel te steunen. Het is niet evident om alleen voor acht kinderen te zorgen zonder dat je een inkomen hebt. De voorzitter van de vereniging vond het dan ook vanzelfsprekend om haar te helpen. Ze ziet deze financiële steun niet als een project, het is namelijk iets wat elke mens met een beetje menselijkheid zou doen. Moest de vereniging over meer financiële middelen beschikken, zouden ze graag een opvangtehuis bouwen voor weeskinderen. Niet alleen het financiële vormt een struikelblok, ook vertrouwen is één van de uitdagingen. Men moet zeker zijn dat het geld besteed wordt aan datgene waarvoor het bedoeld is.

De tweede vereniging die momenteel bezig is met ontwikkelingssamenwerking is Jomosa International Foundation. Deze vereniging is van dezelfde oprichter als Anaabel en bestaat sinds 2007. In de eerste plaats was Jomosa bezig met het opleiden van talentvolle jongeren in Nigeria. Ze wilden hen leren muziek en films maken. Vervolgens is de vereniging gestart met een ander project waarbij ze een school willen bouwen waar jongeren praktische vaardigheden kunnen aanleren. Het idee is om hen te leren naaien zodat ze na hun studies eigen kledij kunnen maken die ze vervolgens kunnen verkopen. Op deze manier kunnen ze hun brood verdienen. De oprichter van de vereniging beweert dat men in Nigeria niet aan werk kan geraken als men geen connecties heeft bij de overheid. Het is dus niet zo zinvol om enkel een diploma op zak te hebben, mensen moeten ook praktische vaardigheden hebben zodat ze later voor zichzelf kunnen zorgen. Veel mensen in Nigeria zijn bezig met fashion en met hun voorkomen, dus leek het maken van kledij een goed project. Jomosa heeft een afdeling in België en in Nigeria, zij houden contact via Skype. Het is de afdeling in België die de tweedehands naaimachines heeft aangekocht en opgestuurd naar Benin City. Deze zullen worden geïnstalleerd van zodra zij een geschikte locatie

hebben en leerkrachten, die naailessen willen geven, kunnen betalen. Het probleem is dat zij momenteel nog niet over het nodige geld beschikken om dit verder te realiseren. De stad Antwerpen zou hierin kunnen tegemoetkomen.

De Sense Center is de tweede vereniging die een project is opgestart in Nigeria. Zij zijn benaderd door 'the ministry of basic education of Edo State' waarmee ze nu een partnerschap hebben. In deze brief vroegen zij aan De Sense om mee het onderwijs in speciale scholen voor gehandicapte kinderen te verbeteren. Dit zouden ze kunnen doen door het aankopen van computers, braillemachines, rolstoelen etc. Momenteel hebben ze al enkele computers aangekocht die de voorzitter van De Sense in juni zal installeren. In de toekomst willen ze ook investeren in rolstoelen en braillemachines, maar hier hebben ze eerst geld voor nodig. De reden dat De Sense op deze vraag is ingegaan, is omdat zij de zwakkeren in de samenleving willen helpen. Mensen met een handicap hebben een zeer lage status in Nigeria en krijgen geen aandacht. De Sense vindt dat deze mensen ook recht hebben op degelijk onderwijs en wil dat zij erkend worden.

Samenwerking met andere actoren

Alle verenigingen zijn geïnteresseerd om samen met andere actoren een project uit te werken. Deze verenigingen hebben kennis over Nigeria en weten uit eigen ervaring wat de problemen zijn. Bovendien denken ze meer te bereiken door samen te werken. Op deze manier kunnen ze ook van elkaar leren. De belangrijkste bijdrage van de stad Antwerpen zou de financiering van het project zijn. Zij kunnen de trekker van het project zijn en de migrantenverenigingen met andere actoren in Antwerpen in contact brengen.

4.4.4 Andere relevante actoren: NGO's en vierdepijlerorganisaties

Naast deze migrantenverenigingen hebben we ook andere vierde pijlerorganisaties en ngo's in Antwerpen per mail gecontacteerd. We stuurden een information request naar de NGO's die volgens de website van NGO-openboek actief zijn in Nigeria en waarvan we veronderstelden dat ze ook een band hebben met Antwerpen: Damiaanactie en Viva for Africa. Enkel Damiaanactie stuurde ons de ingevulde vragenlijst terug. Net als in India werkt deze NGO ook in Nigeria voornamelijk met leprapatiënten en rond de behandeling van TBC en multiresistente TBC. Ze werken momenteel nog niet samen met diasporaverenigingen, maar zoals we reeds eerder vermeldde (zie resultatensectie India) sluiten zij een dergelijke samenwerking voor de toekomst niet uit. Door een gebrek aan mankrachten is de NGO eerder terughoudend om in een eventuele projectgroep in te stappen maar ze tonen zeker interesse om een eerste contact met migrantenverenigingen te realiseren.

We hebben ook de website van Steunpunt Vierdepijler geraadpleegd. Deze website verschaft informatie en advies aan iedereen die zich vrijwillig inzet voor een project in het Zuiden (4de pijler steunpunt, 2013). De eerste vereniging is VIA vzw. Deze vereniging brengt mensen met uiteenlopende, waarden, normen en achtergronden

samen via internationaal vrijwilligerswerk. Door gezamenlijk engagement dragen ze bij tot alternatieven voor onrechtvaardige mechanismen en hiermee ook tot de uitbouw van vrede, duurzaamheid, solidariteit en een rechtvaardige wereld voor alle mensen. Binnen VIA vzw zijn wederkerigheid en gelijke kansen essentieel. Het gaat immers om uitwisseling in de twee richtingen. Toch realiseren ze zich dat voor vrijwilligers uit landen in armoede of met een lage levensstandaard deelname aan een buitenlands vrijwilligersproject om financiële redenen vaak niet haalbaar is. Deze vereniging is ook werkzaam in Nepal, India en Senegal.

De tweede vereniging die werkzaam is in Nigeria, heet Ingenieurs zonder Grenzen. Deze vereniging is in Nigeria waar ze technische ondersteuning bieden op het vlak van watervoorziening. Ingenieurs zonder Grenzen werkt momenteel nog niet samen met migrantenverenigingen daar deze nog geen technische ondersteuning hebben aangevraagd bij hen (IzG werkt steeds vraaggestuurd en geeft technische ondersteuning aan organisaties die bij hen een aanvraag indienen) maar geeft aan dat zij voor technische ondersteuning steeds gecontacteerd kunnen worden.

4.5 Senegal

4.5.1 Externe factoren

Geografische en demografische context

Senegal ligt in het meest westelijke gedeelte van de Afrikaanse Sahel. Door zijn geografische ligging is het een belangrijk transitland voor migranten die voornamelijk afkomstig zijn uit andere West-Afrikaanse landen in de regio en die via Senegal over land noordwaarts willen trekken of via de lucht of de zee Europa hopen te bereiken (Narodar Some, 2009). Het afgelopen decennium is de Senegalese bevolking gegroeid van 9.855.388 inwoners in 2002 tot 13.508.715 in 2013. Met een bevolkingsgroei van 3.5% in de stad tegenover 1.7% op het platteland zijn het vooral de stedelijke gebieden die hun aantal inwoners de afgelopen jaren fors hebben zien toenemen, en dan met name de hoofdstad Dakar waar tegen 2013 bijna een kwart (23.2%) van de gehele bevolking woonde. Niettegenstaande deze sterke verstedelijking woont de meerderheid (54.8%) van de Senegalezen nog steeds op het platteland (IMF, 2013). De gemiddelde levensverwachting bij geboorte is sinds begin jaren '90 gestegen van 56 jaar naar 63 jaar in 2013 voor mannen en van 59 naar 66 jaar voor vrouwen (WHO). De Senegalese bevolking is een erg jonge bevolking: de gemiddelde leeftijd is 22.7 jaar, de helft is jonger dan 18 en 42.1% (43.6% bij de jongens en de 40.5% bij de meisjes) is jonger dan 15 jaar. Wanneer stad en platteland vergeleken worden, blijkt dat de mediane leeftijd op het platteland zakt naar 16 jaar, terwijl deze in de stad stijgt naar 21 jaar. Een rurale exodus zorgt ervoor dat jongeren tussen 20 en 35 nog slechts een kwart uitmaken van de plattelandsbevolking. Door gebrek aan toekomstperspectieven op het platteland trekken jongeren steeds vaker naar de stad – één derde van de stedelijke bevolking is tussen 20 en 35 jaar – of naar het buitenland (ANSD, 2013; Narodar Some, 2009).

De officiële taal in Senegal is Frans. De meerderheid van de Senegalezen spreekt echter één of meerdere van de meer dan twintig talen die het land rijk is. Slechts enkele van deze talen zijn erkend als nationale talen, namelijk Wolof, Sérère, Pulaar, Diola (Jula), Mandingue en Soninké. Wolof is voor meer dan 80% van de Senegalezen hun eerste of tweede taal en is daarmee de meest gebruikte taal van het land. De belangrijkste etnische groepen zijn Wolof (43.7%), Pulaar - waartoe ook de subgroepen Peul en Toutcouleur behoren - (23.2%), Serer (14.8%), Diola (Jula) (5.5%), Mandingue (4.6%), Bambara (1.1%) en Sondinké (1%). Verder behoort ongeveer 4% van de bevolking tot andere kleine etnische groepen en is er ook een kleine minderheid Europeanen, Syro-Libanezen, Portugese Creolen en Noord-Afrikanen (Cisse, 2005). De meeste Senegalezen (94%) zijn moslims; daarnaast zijn er 5% christenen (voornamelijk rooms-katholieken) en is er 1% aanhangers van inheemse godsdiensten (CIA World Factbook (b)). De meeste Senegalese moslims behoren tot een Sufi order of een 'broederschap', een islamitische hiërarchisch georganiseerde geloofsgemeenschap met aan het hoofd een kalief, gevolgd door grotere en kleinere leiders (maraboets) en aan de basis de volgelingen (talibés) (Stuyck, 2011)

Sociale en economische context

Senegal heeft een Human Development Index-score van 0.485 en behoort daarmee tot de landen met een 'lage menselijke ontwikkeling'. Het land staat op 163ste plaats van 187 landen die in de HDI ranking uit 2013 zijn opgenomen, en scoort daarmee slechter dan het gemiddelde van de landen met een lage menselijke ontwikkeling (0.493) en dan het gemiddelde van Sub-Sahara Afrika (0.502). Het percentage Senegalezen dat onder de nationale armoedegrens leeft is gedaald van 55.2% in 2001 naar 46.7% in 2013 (World Bank (a)). Deze daling tekent zich zowel in de steden als op het platteland af. Echter, de verschillen tussen stedelijk en ruraal gebied blijven aanzienlijk: zo woont op het platteland nog steeds meer dan de helft (57.3%) onder de armoedegrens tegenover 26.2% in Dakar en 41.3% in andere stedelijke gebieden (IMF, 2013). Sinds 2006 kent het land een jaarlijkse economische groei van gemiddeld 3.3%. In 2014 steeg dit tot 4.2%, wat echter nog steeds een kleinere economische groei inhoudt dan de 6% die Sub-Sahara Afrika jaarlijks gemiddeld optekent. Ondanks deze economische groei is de werkloosheid niet gedaald en zelfs ligt gestegen, van 10.1% in 2005 tot 10.3% in 2014. Werkloosheid onder jongeren (15-24 jaar) ligt nog hoger en loopt op 11.4% voor jongens en 19.4% voor meisjes (World Bank (b)). Bij diegenen die wel werken wordt een onder tewerkstelling van 33% (37% bij de vrouwen) geconstateerd en blijkt dat slechts één op vijf op voltijdse basis werkt. (IMF, 2013).

Deelname aan het basisonderwijs steeg van 72% in 2002 naar bijna 83% in 2009, een stijging die zowel voor jongens als meisjes waargenomen kan worden. Echter, slechts 6 op 10 leerlingen (60.4% bij de meisjes en 58.7% bij de jongens) ronden dit basisonderwijs ook effectief af (UCSPE, 2010), waardoor basisscholarisatie nog steeds een grote uitdaging blijft in Senegal. Met een toename van 41.9% in 2006 naar

52.1% in 2011, heeft de alfabetiseringsgraad van +15-jarigen een sterke stijging gekend (UCSPE, 2010). Deze alfabetiseringsgraad is het hoogst onder de jongere groepen van de bevolking - 64.1% bij 15-19 jarigen (64.8% bij de jongens en 57.6% bij de meisjes) - en neemt af naarmate de leeftijd toeneemt. Met name vrouwen van boven de 70 jaar kennen een zeer lage alfabetiseringsgraad die varieert tussen 5.8% en 3.3% (ANSD, 2014). De meerderheid van de analfabeten zijn vrouwen (59%) en wonen op het platteland (62.7%). Wat betreft gelijke toegang tot onderwijs voor jongens en meisjes kan waargenomen worden dat met een aandeel van respectievelijk 51.1% (stad) en 51.4% (platteland) in het kleuteronderwijs en 50.4% (stad) en 51% (platteland) voor het lager onderwijs, de meisjes zelfs een kleine meerderheid zijn gaan vormen binnen deze onderwijsinstellingen. Echter, in secundair en hoger onderwijs zijn zij nog steeds in de minderheid en maken ze respectievelijk slechts 47.6% (stad) en 38.7% (platteland), en 41.3% (stad) en 27% (platteland) uit van de leerlingenpopulatie (ANSD, 2014). Met andere woorden, hoewel de meisjes hun weg lijken te vinden naar kleuter- en lager onderwijs blijkt doorstromen naar middelbaar en hoger onderwijs nog steeds minder vanzelfsprekend, zeker wanneer zij op het platteland wonen. Om gendergelijkheid in de politiek te faciliteren, heeft Senegal in 2011 een wet aangenomen die man-vrouw gelijkheid in nationale en lokale verkiezingen moet bewerkstelligen. Hierdoor is het aandeel vrouwen in de Nationale Vergadering gestegen van 19% in 2001 naar 22% in 2007 en 43% in 2012 (UNDP Senegal).

Begin jaren '90 werd Senegal gekenmerkt door een zeer hoge mate van kindersterfte bij kinderen tussen 0 en 5 jaar, i.e. 131.4 sterfgevallen per 1000 levend geboren baby's. Het land heeft dit aantal kunnen terug dringen naar 85 in 2005 en 55 in 2013 (UCSPE, 2010). Ook op vlak van moedersterfte werd vooruitgang geboekt: daar waar in 1992 nog 510 moeders per 100.000 levend geboren baby's stierven in het kraambed daalde dit tot 370 in 2010. Zowel de kinder- als moedersterfte blijft echter erg hoog en vormt nog steeds een belangrijke uitdaging voor de ontwikkeling van het land. In de strijd tegen HIV/aids is Senegal erin geslaagd de kosten van de behandeling met antiretrovirale middelen terug te dringen met 90% (UCSPE, 2010). Het percentage seropositieven onder de bevolking tussen 15-49 jaar is sinds 2005 min of meer stabiel gebleven op 0.5%. De overdracht van het virus van moeder op kind is gedaald van 7.2% in 2008 naar 4.3% in 2010 en het aantal nieuwe besmettingen wordt volgens UNAIDS geschat op 5800 in 2011 (tegenover 7000 in 2008) (UCSPE, 2010). Malaria blijft nog steeds een van de grootste doodsoorzaken bij kinderen. Echter, daar waar malariapatiënten in 2000 nog in 39.7% van de gevallen kwamen te overlijden daalde dit naar 5.7% in 2008 en 3.07% in 2009. Voornamelijk het gebruik van geïmpregneerde muskietennetten en van de 'Tests de Diagnostic Rapide' (TDR) liggen aan de oorzaak van deze sterke daling. Toegang tot drinkbaar water blijft vooral op het platteland een probleem. Daar moet immers nog steeds bijna een vijfde van de bevolking het zonder toegang tot drinkbaar water stellen. De toegang tot sanitaire voorzieningen in stedelijke gebieden steeg van 56% in 2000 naar 63.3% in 2011, maar daalde daarna opnieuw tot 62.4% in 2012. Op het platteland verdubbelde

de toegang tot sanitaire voorzieningen de laatste jaren - van 16% in 2006 tot 35.6% in 2012 -, al blijft deze desondanks deze verdubbeling nog steeds erg laag (UNDP, Senegal).

Politieke context

Senegal is een van de meest politiek stabiele landen in Afrika en heeft zijn democratische instellingen aanzienlijk versterkt sinds het in 1960 onafhankelijk werd van Frankrijk (World Bank). Bovendien wordt Senegal vaak als “succesverhaal” beschouwd op vlak van beleid en democratie, de mate van persvrijheid, en vrijheid van meningsuiting die het land kent. Daarnaast is ook de variëteit aan instellingen uit het maatschappelijk middenveld veel groter dan in de buurlanden (Jettinger, 2005). Echter, corruptie wordt nog steeds als een belangrijk probleem ervaren. Volgens de corruptiebarometer van Transparency International (2012) vindt 88% van de bevolking dat de corruptie de laatste jaren zelfs is toegenomen. De perceptie bij de bevolking is dat deze corruptie het grootst is bij de politie en de politieke partijen en bij de rechterlijke macht. Bovendien is 68% van mening dat de overheid zeer inefficiënt is in het bestrijden van corruptie.

Het conflict in de Casamance, een regio in het zuiden van het land, waar de separatistische Mouvement des Forces Démocratiques de la Casamance (MFDC) sinds begin jaren '80 voor onafhankelijkheid strijdt, heeft de afgelopen decennia voor een verhoogd aantal schendingen van de mensenrechten en een groot aantal ontheemden in eigen land gezorgd. Bovendien zijn duizenden Senegalezen uit de Casamance naar de buurlanden gevlucht, met name naar Gambia en Guinée-Bissau. Eind 2004 is er een wapenstilstand afgekondigd tussen het Senegalese leger en de MFDC om ruimte te maken voor vredesonderhandelingen. Nadat de gesprekken waren afgesprongen, flakkerde het geweld in 2010 en 2011 weer op. Toen president Macky Sall in 2012 verkozen werd, nam het geweld opnieuw af al bleven er zich sporadisch incidenten voordoen (Narodar Some, 2009). In 2014 riep de leider van het MFDC eenzijdig een wapenstilstand af; als deze stand houdt, zou hiermee een einde zijn kunnen gekomen aan één van Afrika's langst aanslepende gewapende conflicten.

4.5.2 De Senegalese migratie en diasporabeleid

Eerder dan een emigriatieland wordt Senegal vanuit historisch perspectief vooral als een land van bestemming voor migranten uit de buurlanden gezien (Narodar Some, 2009; Gerdes, 2007; Willems, 2007). Pas vanaf de jaren '80 werd het aantal mensen dat het land verliet groter dan het aantal mensen dat het land binnenkwam. Vooral het feit dat de economische situatie erop achteruit ging, mede ten gevolge van de droogte van midden jaren '70 en de structurele aanpassingsprogramma's (SAPs) van de jaren '80, wordt als oorzaak aangehaald van deze kentering van immigratie- naar emigriatieland (Willems, 2007). Tot de jaren '90 migreerde de meerderheid van de Senegalezen (70%) naar andere Afrikaanse landen zoals Ivoorkust, Mauritanië en Gabon. Door de crisissen die deze Afrikaanse landen troffen, met name de

economische crisis in Gabon en de burgeroorlog in Ivoorkust, moesten de Senegalezen op zoek naar andere bestemmingslanden en nam de immigratie naar Europa toe, voornamelijk naar Italië en Frankrijk (Willems, 2007; Stuyck, 2011). Zo trok tegen 2000 nog ‘slechts’ 55% van de Senegalese naar andere Afrikaanse landen terwijl 40% voor een Europese bestemming koos (Willems, 2007). Narodar Some (2009) ziet de oorzaken van het feit dat steeds meer Senegalezen geneigd zijn om naar rijkere landen te trekken in de hoop daar beter levensomstandigheden aan te treffen vooral in de armoede, in de klimaatverandering met steeds meer woestijnvorming en regen-gerelateerde problemen waardoor het steeds moeilijker wordt om van de landbouw te leven, en in de toenemende verstedelijking. Anderzijds wordt er ook gesproken over een sterke ‘culture of migration’ die zich uit in een grote emigratiedruk, vooral voor jonge Senegalezen voor wie migratie een manier is om erkenning te verwerven; *“(m)any youths are more fearful of undergoing a ‘social death’ by lack of recognition than of encountering physical death by undertaking a dangerous attempt to emigrate”* (Fall, Carretero & Sarr, 2010 in Levrau, 2011). Bovendien zorgt het belang van solidariteit binnen de Senegalese samenleving ervoor dat migratie in plaats van een individuele eerder een collectieve aangelegenheid is waar ook de achtergebleven familie baat bij heeft (Levrau, 2011). Volgens kritische stemmen is deze ‘migratie uit solidariteit’ echter relatief en worden mensen gedwongen om te migreren eerder dan dat ze ervoor kiezen (Fall 2008 in Levrau, 2011).

De meest recente census (2013) noteert een emigratie van 164.901 personen gedurende de laatste 5 jaar, goed voor een aandeel van 1.2% in de totale Senegalese bevolking. De meerderheid (53.1%) van de emigranten zijn tussen 20 en 35 jaar oud en meer dan vier op vijf (82.9%) zijn mannen; 30% zijn afkomstig uit Dakar en de belangrijkste bestemmingslanden zijn Frankrijk (17.6%), Italië (13.8%), Mauritanië (10%) en Spanje (9.5%). Bijna drie kwart (73.4%) geeft aan te migreren om werk te zoeken, verder worden ook studies (12.2%), familiale reden (6.9%) en huwelijk (3.3%) aangegeven als belangrijkste redenen. Nog volgens deze census heeft de grootste groep van de migranten (45.5%) geen diploma; 18.3% heeft basisonderwijs gevolgd en respectievelijk 10.2% en 10.7% hebben secundair en hoger onderwijs genoten (ANSD, 2014). Van de Senegalese migranten die in een lidstaat van de OESO verblijven zou echter bijna één op vijf (19.2%) hoger onderwijs gevolgd hebben (Devillard, Bacchi & Noack, 2015). Dit betekent dat de Senegalese migrantenpopulatie in deze overwegend welvarende landen hoger geschoold is dan de gemiddelde Senegalese migrantenpopulatie, en dan de Senegalese bevolking in het algemeen.

Volgens schattingen van nationale autoriteiten in Senegal zouden de Senegalese diaspora wereldwijd uit 3 à 4 miljoen personen bestaan. Dit zijn echter slechts veronderstellingen die niet bevestigd worden door andere bronnen (Devillard, Bacchi & Noack, 2015). Feit is dat er vandaag de dag een groot aantal Senegalezen al dan niet tijdelijk in het buitenland verblijven. Deze Senegalezen sturen vaak -zo goed en zo

kwaad als ze kunnen- financiële middelen (zogenaamde *remittances*) op naar het thuisfront. Het totale bedrag aan deze remittances is volgens schattingen van de Wereldbank sinds eind jaren '70 toegenomen van 56 miljoen tot 233 miljoen in 2011 en 1.614 miljoen in 2013. Daarmee maken deze financiële remittances vandaag bijna 11% uit van het Senegalese BNP en is Senegal het land dat het op drie na grootste bedrag aan remittances ontvangt in Sub-Sahara Afrika (na Nigeria, Soedan en Kenia) (World Bank). Uit een studie van de ILO (Orozco et al, 2010) blijkt dat de Senegalezen die in Noord-Amerika of Europa wonen vaker remittances naar huis sturen dan hun landgenoten die naar andere regio's in de wereld trekken: 81% van de Senegalezen in Europa en 79% van de Senegalezen in de VS en Canada zouden geld naar huis sturen, tegenover respectievelijk 60%, 65% en 63% van de Senegalezen in de ECOWAS landen, in andere Afrikaanse landen, en in andere landen van de wereld. De huishoudens die remittances ontvangen, gebruiken deze voornamelijk voor het bekostigen van dagdagelijkse uitgaven (58.5%), gezondheid en onderwijs (samen goed voor 13.2%) en het betalen van de huur (12.6%) (Cisse, 2011). Uit onderzoek blijkt dat deze geldtransfers een sterke bijdrage leveren aan het inkomen van de Senegalese huishoudens met een familielid in het buitenland. De ontvangen remittances zouden ervoor gezorgd hebben de het per capita inkomen met 60% gestegen is ten opzicht van huishoudens die geen remittances vanuit het buitenland ontvangen (Diagne & Diane, 2008 in Narodar Some, 2009).

Ondanks de aanzienlijke reguliere en irreguliere migratiestromen waar Senegal mee te maken heeft, kent het land tot op heden geen formeel migratiebeleid (Narodar Some, 2009). Desalniettemin heeft Senegal de afgelopen jaren een resem aan initiatieven ontwikkeld, voornamelijk op het vlak van bescherming, migratie en ontwikkeling, en terugkeer en re-integratie (Devillard, Bacchi & Noack, 2015). Zo zijn er onder andere sensibiliseringscampagnes ontwikkeld die potentiële migranten moeten informeren over de risico's die gepaard gaan met irreguliere migratie. Verder is ook de wetgeving omtrent mensensmokkel verstrengd en heeft de overheid het plan '*Retour vers l'agriculture*' (REVA) opgericht dat jongeren ertoe moet aanzetten om terug te keren naar Senegal en er zich opnieuw op landbouw te richten (Fall, Carretero & Sarr, 2010; Narodar Some, 2009). Een ander initiatief van de overheid is het '*Fonds d'appui à l'investissement des Sénégalais de l'extérieur*' (FAISE) dat bestaat sinds 2008 en de Senegalese diaspora ertoe wil aanzetten om in hun land van herkomst te investeren door hen financiële en technische ondersteuning te bieden bij projecten die tot de ontwikkeling van Senegal moeten bijdragen (Narodar Some, 2009). In het meest recente nationaal ontwikkelingsplan wordt bovendien ook gerefereerd naar de relatie tussen migratie en ontwikkeling en meer bepaald naar de rol die de Senegalese diaspora op dit vlak kan spelen (Devillard, Bacchi & Noack, 2015). Daarnaast zijn er ook reeds verschillende bilaterale projecten tot stand gekomen die voor een betere omkadering van het emigratiefenomeen en geldtransfers moeten zorgen. Voorbeelden hiervan zijn het CODEV-project (*programme d'appui aux initiatives de solidarité*) tussen Senegal en Frankrijk, het COOPI-project (*cooperazione internazionale*) tussen

Senegal en Italië, en het MIDEI-project (*migration and local development*) tussen Senegal en Spanje (Stuyck, 2011).

4.5.3 Senegalese diasporaverenigingen in Antwerpen

Profiel van de diasporaverenigingen

De Senegalese diasporaverenigingen die opgenomen zijn in deze studie, zijn over het algemeen relatief recente verenigingen. Dat wil zeggen, vijf van de zeven zijn opgericht tussen 2000 en 2008 en één bevond zich tijdens het veldwerk nog in fase van oprichting. De enige vereniging met een langere geschiedenis is Ashut, een vereniging die instaat voor de repatriëring van overleden migranten naar hun land van herkomst (Senegal, maar ook buurlanden Mali, Mauritanië, Guinee en Gambia) en die reeds in de jaren '80 werd opgericht. Eén vereniging was tijdens het veldwerk nog in fase van oprichting, één vereniging is een feitelijke vzw en de vijf andere verenigingen zijn vzw's. De verenigingen Dahira Tidiane Al Khairy Wal Minaty en Diokko zijn beiden lid van VOEM (Vereniging voor Ontwikkeling & Emancipatie van Moslims).

In een verkennend onderzoek naar de migratie, integratie en participatie van de Senegalese minderheidsgroep in Antwerpen beschrijft Levrau (2011) het verenigingsleven van de Senegalese gemeenschap in Antwerpen aan de hand van vijf verschillende soorten organisaties: i) socio-culturele verenigingen die de integratie van de Senegalese gemeenschap in Antwerpen willen bevorderen, enerzijds door de Senegalese gemeenschap bij te staan bij het ontdekken van het gastland en anderzijds door de Belgen ook kennis te laten maken met de Senegalese cultuur; ii) hulporganisaties die met name het gericht zijn op het bieden van hulp aan het land van herkomst, iii) repatriëringsorganisaties die aan de hand van het lidgeld dat ze verzamelen overleden Senegalezen terug naar Senegal repatriëren om aldaar begraven te kunnen worden; iv) religieuze organisaties, met name de *dahira's* en v) informele organisaties, i.e. kleine en informele groepjes die niet echt de vorm van een vereniging hebben. Volgens deze opdeling zijn de meerderheid (n=4) van de verenigingen die in dit onderzoek zijn opgenomen socioculturele verenigingen: URDPB, Senegal Vlaanderen, Diokko en Sportclub Bayakh. Verder werd ook met sleutelfiguren gesproken van een religieuze organisatie (Dahira Tidiane Al Khairy Wal Minaty), een hulporganisatie (BAODOA) en de hierboven vermelde repatriëringsorganisatie (Ashut).

De verenigingen hebben over het algemeen een kleine kern van 'actieve' leden, meestal de voorzitter met eventueel de secretaris en/of boekhouder, met daarnaast ook een groep 'passieve' leden die bij de verenigingen aangesloten zijn en waarvan het aantal varieert tussen een 20 à 30-tal tot meer dan 200 en zelfs meer dan 400 in het geval van Ashut. De hulporganisatie vormt hierop enigszins een uitzondering in die zin dat deze vereniging geen passieve leden heeft, enkel een kern van 7 leden die momenteel in België wonen en allemaal afkomstig zijn uit hetzelfde Senegalese dorp.

De socio-culturele verenigingen staan in principe open voor iedereen, al blijkt het ledenbestand van deze organisaties in de praktijk voornamelijk uit Senegalezen te bestaan. De andere verenigingen zijn veelal gericht op een specifiek doelpubliek en hebben daardoor een meer gesloten karakter. Zo richt de religieuze vereniging zich specifiek tot moslims die tot de ‘Tidiane’ broederschap behoren⁴, en enkel Senegalezen en migranten uit 4 Senegalese buurlanden kunnen zich aansluiten bij de repatriëringsorganisatie. Doordat deze buurlanden min of meer eenzelfde mentaliteit hebben en ze er gemakkelijker een netwerk kunnen aanspreken, heeft de vereniging besloten zich tot deze vijf landen te beperken.

Alle zeven verenigingen functioneren zonder onderscheid met zeer beperkte financiële middelen en door inzet van vrijwilligers. In geen enkele van de verenigingen is er sprake van een betaalde kracht en alle respondenten kunnen zich enkel in hun vrije tijd met de vereniging bezig houden. Enkele verenigingen hebben in het verleden van de stad Antwerpen of andere donoren kleine projectsubsidies gekregen voor het organiseren van concrete interculturele activiteiten in Vlaanderen maar geen enkele vereniging kan rekenen op structurele subsidies. Wel vragen de meeste verenigingen aan hun leden dat zij een jaarlijks lidmaatschap betalen; dit gaat echter steeds om erg kleine bedragen die schommelen rond 5 à 10 euro per jaar.

Activiteiten in het Noorden

De focus van de meerderheid van de verenigingen ligt in eerste instantie op het leven in Vlaanderen/België, en specifiek Antwerpen. Uit de gesprekken met sleutelfiguren van de socio-culturele verenigingen (URDPB, Senegal Vlaanderen, Diokko en Sportclub Bayakh) blijkt dat zij met name begaan zijn met het faciliteren van integratie en het kenbaar maken van de Senegalese cultuur.

Ik wilde de Afrikaanse cultuur, en specifiek de Senegalese cultuur, toch een beetje promoten zodat de mensen te weten kunnen komen hoe wij zijn, wat wij doen, hoe wij leven... om zo de integratie te vergemakkelijken. Dat was de doelstelling. (S29)

... dat je de cultuur van de andere kent, dat zorgt voor een goede verstandhouding. (S30)

Concreet uit zich dit in het organiseren van culturele activiteiten zoals concerten met Senegalese muzikanten, vertoningen van Senegalese films, tentoonstellingen, culturele avonden met Senegalees eten, etc. Over het algemeen vinden deze activiteiten in Antwerpen of omgeving plaats, al heeft Senegal Vlaanderen enkele jaren geleden ook eenmalig een activiteit in Gent georganiseerd. Naast het faciliteren

⁴ De meerderheid van de Senegalese moslims behoort tot één van de vier belangrijkste Sufi broedersschappen: Khadrya, Tidiane, Mouride en Layenne. De Tidiane broederschap is de meest wijdverspreide van de vier: bijna de helft van de Senegalese moslims behoort tot deze broederschap (Fall et al, 2010)

van integratie en het kenbaar maken van de Senegalese cultuur besteden enkele verenigingen ook expliciet aandacht aan kinderen en jongeren, en dan met name de kinderen en jongeren van de Senegalese diaspora in Antwerpen die al dan niet in Senegal geboren zijn en hier opgroeien. Zo organiseert Diokko regelmatig voetbalwedstrijden en wil ook Sportclub Bayakh sportactiviteiten voor kinderen en jongeren centraal zetten in hun werking. Bovendien verwijst ook URDPB naar deze doelgroep wanneer hen gevraagd werd naar hun motivatie om de vereniging op te richten, naar *hun raison d'être*.

Wij wilden dit [de organisatie oprichten] ook doen om de kinderen te helpen, zodat ze in deze gemeenschap kunnen leven. 't Is te zeggen, wij hebben ervaring, wij kunnen die ervaring met hen delen, hoe ze in België kunnen wonen. (S28)

Bij de religieuze vereniging (Dahira Tidiane Al Khairy Wal Minaty) draait het meer om samenbrengen van de moslims uit de Tidiane broederschap in Antwerpen. Zo vertelt de sleutelfiguur (S33) dat zij elke eerste zaterdag van de maand samenkomen bij iemand van de leden thuis om te babbelen en te discussiëren, over de problemen waar ze hier mee te maken krijgen, op welke manier ze hier hun religie kunnen praktiseren, maar ook om samen te bidden en religieuze teksten te lezen. Bij deze vereniging gaat het dus minder om het kenbaar maken van de Senegalese cultuur aan het brede publiek, maar eerder om binnen de eigen gemeenschap steun te zoeken bij elkaar en hun religie te kunnen beoefenen. Daarbij vindt de vereniging het ook erg belangrijk dat hun kinderen onderwezen kunnen worden in de koran en organiseren ze samen met een andere *dahira*⁵ in Antwerpen koranlessen tijdens het weekend. Deze lessen geven zij zelf en zijn volledig gratis voor de leerlingen. Het uitgangspunt van deze lessen is niet enkel de kinderen te onderwijzen in de koran, maar hen ook mee te geven hoe de islam beleefd wordt in Senegal en hoe daarin de nadruk gelegd wordt op het samenleven met iedereen, ongeacht de religie van de andere, waar volgens de respondent ook een belangrijke les voor het leven als (kind van) migrant in schuilt.

... want wij, in onze families kan je een christen, een moslim en iemand die in niets geloofd hebben, en iedereen woont samen zonder problemen. Het is belangrijk dat wij dat onze kinderen aanleren zodat ze met iedereen kunnen samenleven, eender waar. (S33)

Ashut, de repatriëringsorganisatie, was in eerste instantie opgericht om Senegalezen financieel te helpen wanneer zij in België problemen hadden om bijvoorbeeld de huishuur of een advocaat te betalen maar is meer in de richting van soort van verzekering voor onderdanen uit Senegal en de buurlanden geëvolueerd. De bedoeling van de organisatie is om hun leden bij hun overlijden te kunnen repatriëren naar hun

⁵ in Antwerpen zijn er –volgens de informatie waarover wij beschikken- twee *dahira*'s: Dahira Tidiane Al Khairy Wal Minaty die in deze studie is opgenomen, en Dahira Touba Belgique die wij ondanks meerdere pogingen niet hebben kunnen bereiken en dus niet hebben kunnen opnemen in deze studie

land van herkomst om daar begraven te worden. Hun activiteiten hebben dus eerder betrekking op het praktisch organiseren van de repatriëring, traceren en contacteren van de familie van de overleden migrant etc. Het ledenbestand van deze vereniging strekt zich ondertussen uit over verschillende Europese landen.

In tegenstelling tot de andere verenigingen, is BAODOA niet zozeer gericht op het leven in België of specifiek Antwerpen maar houdt deze hulporganisatie zich voornamelijk bezig met de projecten die ze hebben in Senegal. De activiteiten in Antwerpen of België beperken zich grotendeels tot het informeren van hun financierders, door bijvoorbeeld een bijeenkomst te organiseren waarop beeldmateriaal van de projecten getoond wordt.

Rol van migranten in ontwikkelingssamenwerking

De sleutelfiguren zijn het er in het algemeen over eens dat migranten een rol kunnen spelen in ontwikkelingssamenwerking. Zoals we hieronder verder bespreken, gaat het hierbij niet enkel om het bijdragen aan de ontwikkeling van hun land van herkomst in de traditionele zin (voorzien in bijvoorbeeld gezondheidsvoorzieningen, onderwijs, etc.) maar wordt er ook een duidelijke link gelegd met de ‘culture of migration’ die bijzonder sterk aanwezig is in Senegal en de sterke emigratiedruk die daarmee gepaard gaat. Deze ‘culture of migration’ zouden de respondenten graag doorbroken willen zien, en ze zijn van mening dat ontwikkelingssamenwerking, in samenwerking met de migranten, hier een belangrijke rol in kan spelen. Deze sterke emigratiedruk hangt gedeeltelijk samen met het belang dat gehecht wordt aan de remittances die Senegalese emigranten kunnen terugsturen naar hun achtergebleven familie. Volgens de respondenten wordt van de Senegalese diaspora immers verwacht dat zij op geregelde tijdstippen geld opsturen naar het thuisfront, een culturele verwachting die ook op de respondenten zelf van toepassing is.

Wanneer we werken, is er steeds de familie in Senegal en op het einde van de maand [...] moet je geld opsturen voor het [aankopen van] voedsel. (S32)

Dat [geld opsturen] is verplicht [...], diegene die werkt, die zal iedereen voor iedereen moeten zorgen, zo gaat dat bij ons, dat is de traditie bij ons, het is verplicht. (S33)

Deze remittances waar de achtergebleven familie op rekt, worden niet zozeer beschouwd als ontwikkelingssamenwerking maar eerder als een plicht, en soms zelfs aan last die de Senegalese diaspora moet dragen en die hen belet om terug te keren.

De helft van wat ik verdien moet ik opsturen [...] elke maand; dat is normaal [...] iedereen (doet dat) en wij zijn ervoor opgeofferd ... voor mij is migratie slavernij want je werkt niet voor jezelf maar voor anderen, en dat is slavernij [...] je wordt er gewoon voor opgeofferd. (S31)

Over het algemeen zijn de remittances bestemd voor de familie, echter, in sommige gevallen gaat het over meer dan enkel geld opsturen naar de achtergebleven familie.

Zo zei één respondent in het verleden containers te hebben opgestuurd met computers voor zijn oude school, en met kleren, hospitaalbedden, rolstoelen, matrassen, etc. Hij geeft aan dit vooral gedaan te hebben bij wijze van compensatie, vanuit een gevoel dat hij iets moest terugdoen voor zijn gemeenschap.

Het was alsof ik me een beetje voelde van 'ik moet iets doen voor hun', het was alsof het een soort van schuld was. (S29)

Activiteiten in Senegal

Slechts één van de verenigingen opgenomen in deze studie blijkt actief te zijn in Senegal. Het gaat hierbij om de hulporganisatie BAODOA. Dankzij subsidies van de Antwerpse humanisten heeft BAODOA in Dougma Ouro Alpha (het herkomst dorp van de leden) onder andere een lagere school kunnen voorzien van water en elektriciteit en de landbouwactiviteiten van de vrouwen uit het dorp kunnen ondersteunen. Hoewel BAODOA inspeelt op de lokale noden die de bewoners van Dougma Ouro Alpha aankaarten, speelt ook de achterliggende idee om door middel van hun projecten kansen te creëren waardoor met name de lokale vrouwen - wier echtgenoten in veel gevallen naar het buitenland zijn geëmigreerd - zelf een inkomen kunnen vergaren en zo niet langer afhankelijk zijn van de remittances die ze vanuit het buitenland opgestuurd krijgen. Op die manier hoeven de migranten ook niet langer gebukt te gaan onder de druk die het sturen van deze remittances met zich meebrengt en kunnen zij eventueel zelfs terugkeren naar huis. Zoals we hierboven reeds vermeldde, wordt er met andere woorden een duidelijke link gelegd tussen het opstarten van projecten in Senegal en het doorbreken van de zogenaamde 'culture of migration'.

Vrouwen zijn afhankelijk van de mannen en dat is iets waar wij migranten altijd problemen mee hebben. Wij kunnen niet meer terug [...] maar als de vrouwen kunnen werken en geld verdienen en zo de kosten die migranten altijd moeten maken, worden verminderd, dan durf je terug naar huis gaan. (S31)

De projecten van BAODOA worden steeds gecoördineerd en opgevolgd door de vereniging zelf die het belangrijk vindt om hun subsidieverstrekken en schenken op de hoogte te houden van wat er met het geld gebeurt en hier helder en regelmatig over te rapporteren. Er heerst een sterk verantwoordelijkheidsgevoel vanuit BAODOA dat het geld goed besteed wordt. Naast de financiering van hun projecten, ziet BAODOA dan ook vooral dit lokale beheer van het geld als een uitdaging:

Ik [als voorzitter van BAODOA] controleer het geld van de mensen [...] de humanisten geven geld, maar ik controleer waar het geld [naartoe] gaat [...] Die (de humanisten) hebben dat geld niet aan de dorpen gegeven via iemand anders, maar via BAODOA. Die hebben het vertrouwen aan mij gegeven [...] en ik moet zien dat die mensen [in de dorpen] dat ook kunnen beheren. (S31)

De overige verenigingen zijn momenteel niet actief in Senegal en hebben ook geen concrete plannen in die richting hebben. Echter, binnen elk van deze vereniging is er

wel interesse om er activiteiten op te starten. Ze zien duidelijke noden in Senegal, maar vooral financiële beperkingen en een gebrek aan omkadering laat hen naar eigen zeggen niet toe deze weg in te slaan. Op de vraag naar waar die noden in Senegal zich volgens hen vooral situeren, wordt door de verschillende verenigingen in eerste instantie verwezen naar onderwijs en gezondheidszorg. Op het vlak van onderwijs gaat het dan met name om kinderen die de middelen niet hebben om naar school te gaan hier toch de mogelijkheid toe te geven, en om scholen op te richten in afgelegen landelijke gebieden. Ook wat betreft gezondheidszorg wordt, naast de mogelijkheid om bijvoorbeeld medisch materiaal op te sturen, ook de nood aan het oprichten van gezondheidscentra in afgelegen gebieden aangehaald. Deze noden worden hierbij vooral gekaderd in een context van een algemeen gebrek aan basisinfrastructuur, zowel op het vlak van onderwijs als gezondheidszorg, zoals volgend citaat illustreert:

Er zijn regio's waar er geen scholen zijn, of waar er wel scholen zijn maar enkel in naam, want het zijn geen scholen, het zijn hutten. Er zijn ook regio's waar je tot 200 kilometer moet afleggen om een dokter te kunnen zien. Er zijn regio's waar een zwangere vrouw, om haar te vervoeren vanaf haar huis, men 100 kilometer moet afleggen en er is geen auto, ze gaan zelfs met karren om [de zwangere vrouw naar een gezondheidspost] te brengen. Dat is het probleem. Hulp bieden op dat vlak, op het vlak van infrastructuur, vooral voor gezondheid en onderwijs [is nodig]. (S33)

Naast de gebreken die de respondenten zien op het vlak van basisrechten zoals onderwijs en gezondheidszorg, suggereren enkele sleutelfiguren echter om ook te denken aan het opstarten van sensibiliseringsactiviteiten om emigratiedruk tegen te gaan. Net als bij BAODOA, wordt dus ook bij andere verenigingen het opstarten van activiteiten in Senegal in verband gebracht met het doorbreken van de 'culture of migration'.

We zouden er ook aan moeten denken [...] om daar [in Senegal] iets te doen, het leven is niet allemaal rozengeur en maneschijn [in België], aangezien wij ervaring hebben doordat we al jaren hier wonen. (S28)

In dit kader stelt één van de respondent dan ook voor om eventueel inspiratie te halen bij een Catalaans project dat in Senegal een informatiecentrum voor migratie financierde, en bijvoorbeeld een gelijkaardig centrum op te richten om potentiële emigranten te informeren over migratie en over de situatie in de bestemmingsregio.

Samenwerking met andere actoren

Hoewel de verenigingen momenteel over het algemeen alleen te werk gaan, en slechts sporadisch en ad hoc samenwerken met andere verenigingen, hebben ze allemaal interesse om in de toekomst samen met te werken met andere actoren om projecten op te starten in Senegal. Ze zien verschillende noden in Senegal waarrond gewerkt zou kunnen worden (zie hierboven) en zijn ervan overtuigd dat ze vanuit hun kennis van de lokale context een belangrijke schakel kunnen zijn in een dergelijke samenwerking. De stad Antwerpen zou hierbij volgens de respondenten vooral de rol van financierder en ondersteuner kunnen opnemen, zij zouden een projectgroep met

verschillende actoren de ‘*coup de pousse*’ kunnen geven die deze nodig heeft om aan de slag te kunnen gaan.

4.5.4 Andere relevante actoren: NGO's en vierdepijlerorganisaties

Via de website van NGO-openboek hebben we drie NGO's kunnen identificeren die actief zijn in Senegal en daarnaast ook een band hebben met Antwerpen. Het gaat hierbij om Broederlijk Delen, Wereldsolidariteit en Vredeseilanden. Korte vragenlijsten werden uitgestuurd naar deze drie NGO's om een beter zicht te krijgen op hun activiteiten en hun kijk op een eventuele samenwerking met migranteverenigingen. Hieronder bespreken we kort de resultaten hiervan.

Broederlijk Delen (BD) werkt in Senegal met name rond duurzame plattelandsontwikkeling en familiale landbouw, zowel in de regio Thiès als in de Vallei van de Grote Baobolong. Het thema migratie en ontwikkeling maakt indirect deel uit van hun werking in die zin dat zij door de ontwikkeling van werkgelegenheid op het platteland de plattelandsvlucht proberen tegen te gaan. Migranten kunnen volgens BD een rol spelen in ontwikkelingssamenwerking. Met name door de remittances die ze opsturen naar hun familie, zijn ze momenteel al een erg belangrijke speler op dit terrein. Momenteel werkt BD nog niet samen met migrantenverenigingen uit Senegal. Ze zijn echter wel van mening dat NGO's en migrantenverenigingen elkaar kunnen aanvullen in die zin dat migranten vaak een betere kennis hebben van de cultuur, de problemen en de politieke situatie in hun land van herkomst. Deze competenties zouden volgens BD ingezet kunnen worden voor projecten in Senegal. BD toont interesse om in de toekomst eventueel in te stappen in een projectgroep en samen met migrantenverenigingen aan de slag te gaan. Echter, de NGO geeft aan nooit hun eigen projecten op te zetten in het Zuiden, maar projecten van de lokale bevolking te ondersteunen. Project uitvoeren die hier bedacht en ontwikkeld worden, zou dus niet stroken met hun eigen werk. Specifieke projecten die door de migrantenverenigingen worden ondersteund en die qua thema (familiale landbouw) en regio (Thiès en Baobolong) overeenkomen met de werking van BD, zou de NGO wel beter willen leren kennen en eventueel mee ondersteunen aan de hand van hun expertise of via uitwisseling met hun partnerorganisaties. Om duurzaamheid te garanderen, zou er volgens BD op gelet moeten worden dat het initiatief voor een project steeds bij de lokale bevolking ligt, en dat de ondersteuning vanuit de migrantenverenigingen komt. Met andere woorden, dat het niet gaat om initiatieven die hier worden uitgedacht maar waarvoor mogelijk weinig of geen draagvlak is ter plaatse.

Wereldsolidariteit werkt in Senegal rond het recht op sociale bescherming in de regio Thiès. Momenteel werkt de NGO niet samen met Senegalese migrantenverenigingen maar twee van hun partners in Senegal (CNTS en AJE) werken wel rond het thema van migratie. Wereldsolidariteit toont interesse om eventueel in een projectgroep in te stappen en samen met andere actoren projecten op te starten in Senegal. Hierbij zouden zij vooral inhoudelijke expertise en ondersteuning bij capaciteitsversterking

kunnen bieden. Een voorwaarde is echter wel dat de projecten aansluiten bij hun thema's (sociale bescherming en eerlijk werk) en in de regio Thiès plaatsvinden.

Vredeseilanden ziet in Senegal vooral een grote nood aan duurzame landbouw en aandacht voor voedselzekerheid, en heeft doorheen de tijd naar eigen zeggen een groot netwerk in Senegal en inzichten rond deze thema's kunnen opbouwen. Net als Broederlijk Delen ziet ook Vredeseilanden migranten als een belangrijke actor binnen ontwikkelingssamenwerking door de remittances die ze naar hun land van herkomst sturen. De NGO werkt momenteel niet samen met migrantenverenigingen, al hebben ze hier in het verleden wel al over nagedacht. Echter, in de praktijk blijken deze migrantenverenigingen volgens Vredeseilanden vaak andere agenda's te hebben en zien zij de meerwaarde in een samenwerking met NGO's niet. De NGO ziet echter wel een belangrijke oefening in het grondig onderzoeken van een dergelijke samenwerking en een win-win situatie proberen te creëren voor beide partijen. Net als Broederlijk Delen en Wereldsolidariteit toont ook Vredeseilanden interesse om in een projectgroep in te stappen. Hierbij zouden zij inhoudelijke expertise maar ook contacten ter plaatse en capaciteitsversterking kunnen aanleveren. Ook zij stellen hierbij als voorwaarde dat de projecten binnen hun thema's (duurzame voeding en duurzame landbouw) vallen. Belangrijk bij het opstarten van dergelijke projectgroepen is volgens Vredeseilanden om daarbij de migranten te betrekken die beroepsmatig of vanuit hun interesseveld hier of in Senegal reeds met deze thema's bezig zijn.

Naast de NGO-openboek en zijn we ook nagegaan welke vierdepijlerorganisaties uit het Antwerpse actief zijn in Senegal. Via informatie op de website van het Steunpunt Vierdepijler konden we zes organisaties identificeren: de reeds eerder besproken VIA vzw en Ingenieurs zonder Grenzen (zie resultatensectie voor Nigeria), Humasol, Jappelé Senegal, Téri Kafo en Senegal Bevalt. Humasol werkt rond hernieuwbare energie en duurzame ontwikkeling in het Zuiden en biedt ingenieursstudenten in Vlaanderen de kans aan om hernieuwbare energieprojecten in het Zuiden uit te voeren. In het verleden hebben zij enkele projecten uitgevoerd in Senegal, in de regio Thiès. Jappelé Senegal wil met name een kanaal zijn waarlangs materiële en financiële steun in Senegal geïnvesteerd kan worden. De organisatie ijvert voor basisonderwijs in afgelegen gebieden en voorziet scholen van bouwmaterialen en drinkwatervoorzieningen. Daarnaast wil Jappelé Senegal in de toekomst de plaatselijke bevolking helpen bij het uitbouwen van medische posten en plannen ze de oprichting van een spirulina-boerderij. Tot slot wil de organisatie de versterking van Noord-Zuid relaties centraal zetten en willen ze binnen en buiten België actief zijn door aan sensibilisering doen. Téri Kafo werd opgericht in 2014 na een bezoek aan de regio Sine Saloum. De organisatie wil allerlei activiteiten ondernemen (workshops organiseren, de Afrikaanse cultuur bekend maken,...) om spullen en geld in te zamelen voor Senegal. Senegal Bevalt, tot slot, wil bijdragen tot een daling van de pasgeboren baby's, kinderen en moeders in M'Bour, in de regio van Thiès. Hiervoor heeft de organisatie een officieel partnerschap opgezet tussen de Vlaamse en de

Senegalese vroedvrouwenorganisatie. Senegal Bevalt organiseert regelmatig werkmissies naar Senegal waar over het algemeen een tiental vrijwillige vroedvrouwen uit Vlaanderen aan deelnemen. Senegal Bevalt bestaat uit één coördinator en 13 actieve leden. Dit zijn allemaal vrijwilligers en geen enkele van hen is zelf afkomstig uit Senegal. Sinds 2008 wordt het project Senegal Bevalt beheerd en uitgevoerd door VLOV vzw in samenwerking met Caritas International. Senegal Bevalt wordt deels gefinancierd door de Vlaamse Organisatie van Vroedvrouwen, VLOV vzw, en deels via fundraising en giften

Net als bij de NGO's werden de vierdepijlerorganisaties per mail gecontacteerd met de vraag een korte vragenlijst in te vullen. Slechts twee organisaties (Ingenieurs zonder Grenzen en Senegal Bevalt) reageerden op onze vraag en stuurde ons de vragenlijst ingevuld terug. Uit de antwoorden van Ingenieurs zonder Grenzen blijkt echter dat zij momenteel niet actief zijn in Senegal. Wat betreft Senegal Bevalt, leren de antwoorden op de vragenlijst ons dat de organisatie momenteel niet samenwerkt met migrantenverenigingen. Ze tonen echter wel interesse om in de toekomst eventueel te doen, voor zover het om een project zou gaan dat binnen hun werkterrein valt. Hierbij zouden zij met name hun expertise als vroedvrouwenorganisatie ter beschikking kunnen stellen.

Ten slotte werd ook Exchange vzw gecontacteerd, een organisatie die kennisuitwisseling tussen ondernemers en professionals in Noord en Zuid mogelijk wil maken. Exchange vzw organiseert korte expertise-uitwisselingsprojecten voor KMO's, coöperatieven en ondernemersorganisaties, voornamelijk in de regio van Dakar en de Casamance. Bij het organiseren van dergelijke uitwisselingen (in Senegal of andere landen) baseren zij zich voornamelijk op de kwaliteit van de aanvragen vanuit de ondernemerswereld in het Zuiden, de reeds bestaande netwerken en de relatieve veiligheid en stabiliteit in de regio. Momenteel werken zij niet samen met migrantenverenigingen uit Senegal maar wel met een migrantenvereniging uit Marokko. Deze samenwerking is enerzijds tot stand gekomen dankzij de stad Antwerpen en anderzijds ook door een expert die eerder toevallig bij hen terecht is gekomen. Exchange vzw toont interesse om in de toekomst eventueel in een projectgroep in te stappen en samen met andere actoren projecten in Senegal uit te voeren. Zij zouden daarbij zowel in Vlaanderen als in Senegal expertise kunnen aanleveren en eventueel ook voor contacten ter plaatse kunnen zorgen. Aangezien zij in de huidige context niet in staat zijn om hier extra middelen of tijd voor vrij te maken, zou de tijdsinvestering hiervoor echter eerder beperkt moeten zijn. Om de kans op succes te vergroten is het volgens de organisatie belangrijk om er op te letten dat de projecten vraag gestuurd zijn vanuit het Zuiden, dat er duidelijke criteria gehanteerd worden wat betreft duurzaamheid, gender, ongebonden hulp, etc., en dat er duidelijke procedures opgesteld wordt om bijvoorbeeld belangenconflicten te vermijden.

5. Executive summary met aanbevelingen als conclusie

5.1. Introductie

In 2014 werd CeMIS opnieuw gevraagd om een beleidsvoorbereidend onderzoek uit te voeren in functie van de participatie van migrantenorganisaties in de Zuidwerking van de stad Antwerpen. Een vraag waar CeMIS graag op inging. Het onderzoek heeft tot doel om zicht te krijgen op de aanwezigheid en werkingen van Antwerpse migrantenverenigingen met een origine in andere midden- en lage-inkomenslanden en zo de Dienst Ontwikkelingssamenwerking en het stadsbestuur van de stad Antwerpen te ondersteunen in de voorbereiding van haar toekomstig beleid (2017-xx) inzake Zuidwerking. Er wordt namelijk naast de pistes in Congo, Ghana en Marokko gedacht aan het opstarten van een nieuw gelijkaardig samenwerkingstraject in één of meerdere andere landen waarvan een migrantengemeenschap in Antwerpen huist. CeMIS werd concreet gevraagd om een beschrijving te geven van de mogelijkheden en beperkingen om binnen de Zuidwerking samen te werken met migrantenverenigingen uit de Filipijnen, India, Nepal, Nigeria en Senegal, dit op macro- (landencontext), meso- (netwerken) en micro- (activiteiten, organisatie en structuur, motivatie) niveau. Dit rapport presenteert de resultaten van dit beleidsvoorbereidend onderzoek.

5.2. Methodologie

In overleg met de opdrachtgevers werden mogelijke pistes voor het onderzoek besproken. Er werd benadrukt dat de uiteindelijke finaliteit een beleidsondersteuning dient te zijn. Verder werd geopperd dat het misschien een interessante piste zou zijn om het onderzoek te laten uitvoeren door Masterstudenten Humane Wetenschappen. Bij de aanvang van het academiejaar 2014-2015 werd een oproep gedaan onder de Masterstudenten Sociaal Werk, Sociologie, Politieke Wetenschappen en werd het onderzoek als onderwerp voor een Masterproef voorgedragen met Joris Michielsens als promotor en Rut Van Caudenberg als begeleiding. Uiteindelijk toonde 1 studente, Caroline Dupont, zich geïnteresseerd. Het onderzoeksteam bestond zo uit een Masterstudente (Caroline Dupont), een junior researcher (Rut Van Caudenberg) en een Senior Researcher (Joris Michielsens) van CeMIS-UAntwerpen.

Op basis van de populatiegrootte in Antwerpen, een consultatie met de dienst sociale netwerken van de stad Antwerpen, de Human Development Indicators en de veiligheid in de herkomstlanden werd door de dienst ontwikkelingssamenwerking van de stad Antwerpen in overleg met CeMIS een ranking van landen opgesteld. De weerhouden landen zijn: Filipijnen, India, Nepal, Nigeria en Senegal. In het kader van de haalbaarheid van de Masterproef beperkte Caroline zich tot twee landen, Nepal en Nigeria. Rut Van Caudenberg focuste op Filipijnen en Senegal. Joris Michielsens en Rut Van Caudenberg namen samen de casestudie over India ter harte.

Door de beperkte middelen die konden worden ingezet werd besloten om de fysieke interviews te beperken tot de sleutelfiguren uit de migrantenverenigingen. De respondenten werden gevonden door middel van een sneeuwbalprocedure. De eerste

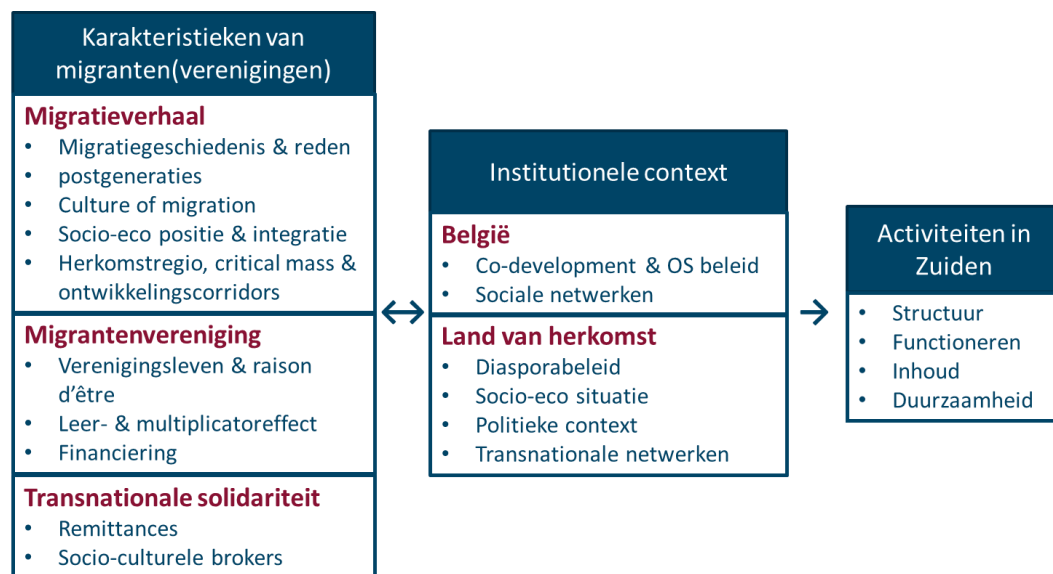
contacten werden aangeleverd door de stad Antwerpen en gevonden binnen het netwerk van CeMIS. In totaal werden 33 sleutelfiguren geïnterviewd.

5.3. Evaluatiekader

Als opdrachtgever gaf de stad Antwerpen aan informatie nodig te hebben op drie verschillende niveaus om een gefundeerde beslissing te kunnen nemen. Ten eerste is informatie nodig op het niveau van de migrantenverenigingen zelf. Op dit **microniveau** gelden vragen als welke migrantenverenigingen zijn actief, welke activiteiten ontwikkelen ze, hoe pakken ze dit aan, wat is de financiële en organisatorische draagkracht, is er interesse in meer gestructureerde ontwikkelingssamenwerking, etc.? In de toekomst wil de stad Antwerpen verder de rol spelen als begeleider, financierder en matchmaker. Het objectief is om rond de migrantenvereniging een duurzaam netwerk op te bouwen met andere relevante actoren in het Antwerpse zodoende dat er rond een project wordt samengewerkt. Hiervoor is dus informatie nodig op **mesoniveau** over welke andere actoren actief (willen) zijn in de geselecteerde landen (departementen van hogescholen, UA, NGO's en klassieke 4de pijlerorganisaties, Antwerpse bedrijven), welke projecten er waar en met welke partners worden uitgevoerd, en of er interesse en bereidheid is om in een projectgroep binnen de Zuidwerking van de stad Antwerpen te stappen. Tot slot is informatie over de **macrocontext** waarbinnen de projecten kunnen plaatsvinden cruciaal voor de inschatting van de haalbaarheid en duurzaamheid. Het gaat hier om informatie over de politieke, sociale of geologische situatie of andere externe factoren in de herkomstregio of het -land die de duurzaamheid van het project bedreigen.

Hoewel het opzet van het project niet het uitvoeren van een fundamenteel onderzoek betreft, zal in de volgende paragrafen toch beknopt de stand van zaken rond de literatuur worden gepresenteerd. Dit is noodzakelijk om het conceptuele kader te beschrijven dat werd gebruikt om de mogelijkheden, beperkingen en duurzaamheid van potentiële samenwerkingen met migrantenverenigingen te evalueren. Op basis van de bestaande literatuur gaan we er van uit dat de activiteiten die migrantenverenigingen opzetten in de landen van herkomst op vlak van structuur en samenwerkingsvorm, functioneren, inhoud en duurzaamheid worden beïnvloed door een wisselwerking van enerzijds de institutionele context in België en het herkomstland en anderzijds de karakteristieken van de migrantenverenigingen.

Figuur 1. Factoren die de transnationale OS-activiteiten beïnvloeden

© Michielsens & Van Caudenberg (2015)

Onder dit laatste verstaan we kenmerken van de individuele migrant en de betrokken migrantengemeenschap en de (houding ten opzichte van) bestaande transnationale vormen van solidariteit zoals individuele en collectieve remittances, transfers van ideeën, waarden en gebruiken, sociale bescherming, investeringen, etc.

Op basis van een kwantitatieve bevraging van de diasporaverenigingen van de Democratische Republiek Congo en Marokko in Brussel over hun transnationale activiteiten concludeerden Godin en collega's (2015; 2012) dat de inhoud van de transnationale activiteiten bepaald wordt door de wisselwerking tussen individuele karakteristieken van de betrokken migranten zoals de socio-economische status, de banden met het thuisland en de migratiereden, de ontstaansreden en leeftijd van de migrantenvereniging, de omvang van de migrantenpopulatie en geografische binding en het aantal migrantenverenigingen enerzijds en de politieke en institutionele situatie in de landen van herkomst anderzijds. Deze opvatting wordt door de meeste auteurs, die migrantenverenigingen en hun transnationale activiteiten onderling vergelijken, gedeeld (Acebillo-Baqué & Østergaard-Nielsen, 2011; Lacomba & Cloquell, 2014; Lacroix, 2014; Michielsens, Notteboom, & Lodewyckx, 2013). In hun enthousiasme om de diaspora als actors voor de ontwikkeling van hun herkomstlanden te beschouwen, vergeten beleidsmakers soms dat dé diaspora niet bestaat maar dat elke migrant en migrantenvereniging zijn karakteristieken, motivatie en individuele kwaliteiten heeft.

5.4. Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van de contextanalyse en de kwalitatieve interviews kunnen willen we een volgende ranking voorstellen van landen naargelang het potentieel om een relevante partner te zijn in de Zuidwerking van de stad Antwerpen.

Rank	Land	Potentieel	Risico
1.	Senegal	✓ Er is interesse vanuit migrantenverenigingen om met andere actoren samen te werken (micro) ✓ De migrantenverenigingen zijn relatief open verenigingen (micro) ✓ De respondenten zien OS als een middel om o.a. de nood aan remittances en de 'culture of migration' die in Senegal heerst, tegen te gaan. Dit perspectief biedt de mogelijkheid om te OS te linken aan migratie (micro/macro) ✓ NGO's en vierdepijlerorganisaties die actief zijn in Senegal uiten interesse om eventueel in een projectgroep in te stappen, op voorwaarde dat er een inhoudelijke match is met hun activiteiten en dat er bij de lokale bevolking een draagvlak is voor het project (meso) ✓ Ook vanuit een vzw die kennisuitwisseling tussen ondernemers en professional in Noord en Zuid faciliteert en reeds actief is geweest in Senegal is er interesse, hetgeen de mogelijkheid kan bieden om de ondernemerswereld te betrekken (meso) ✓ De Senegalese overheid zet in op thema's rond migratie en ontwikkeling en de rol die diaspora daarin kan spelen (macro)	✓ De migrantenverenigingen zijn in het algemeen relatief recente verenigingen die functioneren met een kleine actieve kern (micro) ✓ Op één vereniging na zijn de migrantenverenigingen niet actief in Senegal. Echter, ze tonen hier wel allemaal interesse maar hebben het gevoel een '<i>coup de pousse</i>' nodig te hebben - dus hier schuilt ook een potentieel in (micro) ✓ Momenteel is er sprake van weinig tot geen contact tussen migrantenverenigingen en NGO's/vierdepijlerorganisaties (meso)

2.	Nepal	✓ Er is interesse vanuit migrantenverenigingen om met andere actoren samen te werken, zij het met name om hun eigen project verder ondersteund te zien (micro) ✓ Enkele migrantenverenigingen hebben reeds projecten in Nepal (micro) ✓ Enkele vierdepijlerorganisaties zijn actief in Nepal, en vanuit één vierdepijlerorganisatie is er alvast interesse om samen te werken (meso)	✓ De Nepalese diaspora in Antwerpen zou volgens HandNepal niet voldoende georganiseerd zijn om zich samen achter een gezamenlijk project te scharen (micro) ✓ Eén van de migrantenverenigingen heeft in het verleden een negatieve ervaring gehad bij een samenwerking met de stad Antwerpen (micro) ✓ Momenteel is er nog geen samenwerking tussen migrantenverenigingen en NGO's/vierdepijlerorganisaties (meso)
3.	Filipijnen	✓ Er is interesse vanuit de migrantenverenigingen om met andere actoren samen te werken (micro) ✓ Er is sprake van een sterke vierdepijlerorganisatie met goede contacten binnen Filipijnse diaspora in Antwerpen en een goed netwerk in de Filipijnen (meso) ✓ Er zijn verschillende NGO's die in de Filipijnen actief zijn en die naar eigen zeggen bij een eventuele samenwerking een 'sensibiliserende rol' kunnen opnemen om de diaspora aan te moedigen meer structurele investeringen te doen i.p.v. ad hoc remittances op te sturen (meso) ✓ De Filipijnse overheid zet sterk in op de diaspora (macro)	✓ De migrantenverenigingen zijn voornamelijk gefocust op het organiseren van activiteiten voor de Filipijnse gemeenschap in Antwerpen en niet met projecten in de Filipijnen (micro) ✓ De rol die migranten kunnen opnemen binnen OS wordt voornamelijk gezien in een context van het sturen van remittances op ad hoc basis, eerder dan als iets meer structureel (micro) ✓ De NGO's die actief zijn in Filipijnen zeggen door tijdsgebrek beperkte mogelijkheden te zien in een eventuele samenwerking (meso) ✓ Momenteel is er nog geen samenwerking tussen NGO's en migrantenverenigingen, en de NGO's zien een dergelijke samenwerking bovendien niet als opportuun; er is niet altijd inhoudelijke match (meso) ✓ Corruptie en natuurrampen in de Filipijnen kunnen de implementatie van projecten bemoeilijken (macro)
4.	Nigeria	✓ Er is interesse vanuit de migrantenverenigingen om met andere	✓ Er zijn relatief weinig NGO's en vierdepijlerorganisaties die actief zijn in Nigeria

		- actoren samen te werken (micro) ✓ Enkele migrantenverenigingen hebben reeds projecten in Nigeria en één vereniging heeft een partnerschap met '<i>Ministry of Basic Education of Edo State</i>' (micro) ✓ De Nigeriaanse overheid heeft een beleidskader ontwikkeld waarin oog is voor migratie en ontwikkeling (macro)	(meso) ✓ De politieke situatie in Nigeria, en de aanwezigheid van terreur en corruptie kunnen de implementatie van projecten bemoeilijken (macro)
5.	India	✓ De diasporagemeenschap heeft reeds goede contacten en ervaringen met de stad Antwerpen (micro) ✓ Wat de bedrijfswereld betreft is er sprake van een bedrijf dat sterk inzet op sociale projecten in India en waar eventueel ook vanuit hun leveranciers interesse zou kunnen zijn in een samenwerking - niet noodzakelijk alleen in India (meso) ✓ Er zijn verschillende NGO's en vierdepijlerorganisaties die actief zijn in India. Echter, deze zijn actief in verschillende regio's van het land en niet in de regio waarvan grootste groep van de Indische diaspora in Antwerpen uit afkomstig is (nl. Gujarat) (meso)	✓ De Indische gemeenschap in Antwerpen is een relatief gesloten gemeenschap (micro) ✓ De migrantenverenigingen hebben geen structurele activiteiten in India (micro) ✓ De vierdepijlerorganisaties die actief zijn in India hebben momenteel geen contact met Indische diaspora in Antwerpen. In het verleden hebben enkele vierdepijlerorganisaties reeds pogingen tot toenadering met Indische gemeenschap gezocht, echter zonder succes (meso) ✓ De meeste migranten in Antwerpen komen uit Gujarat, een meer welvarende staat in India (meso) ✓ Het Indische diasporabeleid is vnl. gericht op investeringen en filantropische caritatieve activiteiten. Sociale mobiliteit, participatie van de doelgroep en empowerment spelen een kleinere rol (macro) ✓ India is een middeninkomensland met een groeiende economie. Binnen de Indische gemeenschap en India staat men huiverachtig dat India wordt beschouwd als een ontwikkelingsland (macro)

Bijlagen

Overzicht van de interviews met de sleutelfiguren

Filipijnen

<i>Vereniging</i>	<i>Sleutelfiguur</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Rol</i>
Kulay	S1, S2	M, V	Oprichter en voorzitter Actieve vrijwilliger
Samahan	S3	V	Secretaris en woordvoerder
Filipino Catholic Community (FCC) Antwerp	S4	M	Hoofd van de vereniging
Knights of Rizal Antwerp chapter	S4	M	Voormalige voorzitter
Filipino Sports Community of Antwerp	S5, S6	V, V	Secretaris Actieve vrijwilliger

India

<i>Vereniging / Bedrijf</i>	<i>Sleutelfiguur</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Rol</i>
Antwerp Indian Association (AIA)	S7, S8, S9	M, M, M	Lid van sportcomité Lid Bestuurslid
Gemini Corporation	S10, S11	M, M	Werknemer Werknemer

Nepal

<i>Vereniging</i>	<i>Sleutelfiguur</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Rol</i>
HandNepal	S12, S13	V, M	Oprichter
NLACC	S14, S15	V, M	Oprichter
Jumla Welfare vzw	S16	V	Oprichter
NRNA-NCC	S17, S18, S19	M, M, M	President Vicepresident, Coördinator voor Europa

Nigeria

<i>Vereniging</i>	<i>Sleutelfiguur</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Rol</i>
Igbo Community	S20, S21, S22	M, M, M	Bestuurslid Vicepresident Public relations
Igbo Union	S23	M	Geldbewaarder
CAAD vzw	S24	M	President en oprichter
DLC of Belgium	S25	V	President en oprichter
ANAABEL	S26	M	President en oprichter
De Sense Center	S27	M	President en oprichter

Senegal

<i>Vereniging</i>	<i>Sleutelfiguur</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Rol</i>
Union des ressortissants des Peuls en Belgique (URDPB)	S28	M	Oprichter en gewezen voorzitter
Senegal Vlaanderen	S29	M	Oprichter
Sportclub Bayakh	S30	M	Oprichter en toekomstig voorzitter
BAODOA	S31	M	Oprichter en voorzitter
Ashut	S31	M	Oprichter en voorzitter
Diokko	S32	M	Oprichter en voorzitter
Dahira Tidiane Al Khairy Wal Minaty	S33	M	Voorzitter

Bibliografie

- Acebillo-Baqué, M., & Østergaard-Nielsen, E. (2011). Local dynamics of codevelopment and migrant incorporation in three Catalan cities *Paper presented at the International RC21 conference The struggle to belong-Dealing with diversity in the 21th century in urban settings* (Vol. 2011). Amsterdam.
- Afolayan, A. (2009) Migration in Nigeria A Country profile, IOM, Genève
- Agence Nationale de la Statistique et de la Démographie (2014) Recensement Général de la Population et de l'Habitat, de l'Agriculture et de l'Elevage (RGPHAE) 2013. Rapport Définitif.
- Asis, M.M.B. (2006) The Philippines' Culture of Migration. Beschikbaar op Migration Policy Institute: <http://www.migrationpolicy.org/article/philippines-culture-migration>
- Brinkerhoff, J. M. (2011). David and Goliath: Diaspora organizations as partners in the development industry. *Public Administration and Development*, 31(1), 37-49. doi: 10.1002/pad.587
- Cisse, F. (2011) Senegal. In Mohapatra, S. en Dilip R. (Eds.) *Remittance Markets in Africa*. The World Bank: Washington DC.
- Cisse, M. (2005) Langues, état et société au Sénégal. *Revue électronique internationale de sciences du langage sudlangues*, N°5.
- Cosemans, S. and Goddeeris, I. (2013) Indian Migration to Belgium, CARIM-India RR 2013/45, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, San Domenico di Fiesole (FI): European University Institute.
- Devillard, Alexandre, Bacchi, Alessia en Noack, Marion (2015) A Survey on Migration Policies in West Africa. ICMPD en IOM: Wenen en Dakar.
- ESCAP (2015) *India and the MDGs. A Sustainable Future for All*. Delhi: UNDP
- Faist, T., Fauser, M., & Kivisto, P. (Eds.). (2011). *The Migration-Development Nexus. A Transnational perspective*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Fall, P. D., Carretero, M. H. en Sarr, M. Y. (2010). Senegal Country and Research Areas Report. Project Paper 2. Eumagine.
- Fauser, M. (2007). The local politics of transnational cooperation on development(s) and migration in Spanish cities. In COMCAD (Ed.), *COMCAD Working Papers* Bielefeld: COMCAD.
- Garbin, D., & Godin, M. (2013). 'Saving the Congo': transnational social fields and politics of home in the Congolese diaspora. *African and Black Diaspora: An International Journal*, 6(2), 113-130. doi: 10.1080/17528631.2013.793133
- Garchitorena, P. (2007) Diaspora Philanthropy: The Philippine Experience. Report prepared for the Philanthropic Initiative, Inc. and The Global Equity Initiative, Harvard University.
- Gerdes, F. (2007). Focus Migration. Country Profile Senegal, nr. 10
- Godin, M., Herman, B., Rea, A., & Thys, R. (2015). Moroccan and Congolese Migrant Organizations in Belgium. In A. Portes & P. Fernández-Kelly (Eds.), *The state and the grassroots: immigrant transnational organizations in four continents* (pp. 189-211). Oxford/New York: Berghahn Books.
- Godin, M., Rea, A., Herman, B., & Thys, R. (2012). Comparisson between 'networks of development' in Moroccan migrant organizations and Congolese migrant organizations in Belgium *Centre for Migration and Development Working Series Paper*. Princeton: Centre for Migration and Development.

- Gowricharn, R. (Ed.). (2010). *Ontwikkelingssamenwerking en integratie*. Assen: Koninklijk Van Gorcum.
- Horst, C. (2013). The Depoliticisation of Diasporas from the Horn of Africa: From Refugees to Transnational Aid Workers. *African Studies*, 72(2), 228-245. doi: 10.1080/00020184.2013.812881
- Human Rights Watch (2014) World Report 2014. Seven Stories Press: New York
- Human Rights Watch (2015) World Report 2015. Seven Stories Press: New York
- Internationaal Monetair Fonds (2013) SNDES Stratégie Nationale de Développement Economique et Social (SNDES) 2013-2017. IMF: Washington DC.
- International Organization for Migration (2013) Country Migration Report: The Philippines 2013. IOM: Makati City.
- Jettinger, B. (2005) Senegal Country Study. A part of the report on Informal Remittance Systems in Africa, Caribbean and Pacific (ACP) countries (Ref: RO2CS008). ESRC Centre on Migration, Policy and Society: Oxford?
- Kleist, N. (2014). Diaspora organisations in European development cooperation. Approaches, challenges and ways ahead *New Diversities*, 16(2), 55-69.
- Lacomba, J., & Cloquell, A. (2014). Migrants, Associations and Home Country Development: Implications for Discussions on Transnationalism. *New Diversities*, 16(2), 21-37.
- Lacroix, T. (2010). Integratie, transnationalisme en ontwikkeling in een Frans/Noord-Afrikaanse context. In R. Gowricharn (Ed.), *Ontwikkelingssamenwerking en Integratie* (pp. 90-107). Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Lacroix, T. (2014). Conceptualizing transnational engagements: a structure and agency perspective on (hometown) transnationalism. *International Migration Review*, 48(3), 643-679.
- Lafleur, J.-M., & Lizin, O. (2015). Transnational Health Insurance Schemes: A New Avenue for Congolese Immigrants in Belgium to Care for Their Relatives' Health from Abroad? In P. Levitt, T. Lacroix & I. Vari-Lavoisier (Eds.), *TSI Working Series: From Economic to Social remittances: an international overview*. Harvard: Harvard University.
- Levrau, F. (2011) Een verkenning van de migratie, integratie en participatie van de Senegalese minderheidsgroep in Antwerpen. In Levrau, F., Loobuyck, P. en Timmerman, C. (Eds) *Pluriforme integratie: verkenning van Poolse, Senegalese en Turkse minderheidsgroepen in Vlaanderen*. Steunpunt Gelijkekansenbeleid - Universiteit Antwerpen.
- Liu, L., Oza, S., Hogan, D., Perin, J., Rudan, I., Lawn, J. E., ... & Black, R. E. (2015). Global, regional, and national causes of child mortality in 2000–13, with projections to inform post-2015 priorities: an updated systematic analysis. *The Lancet*, 385(9966), 430-440.
- Mazzucato, V. (2008). The double engagement: transnationalism and integration. Ghanaian migrants' lives between Ghana and the Netherlands. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(2), 199-216.
- Mberu, B.U. & Pongou, R. (2010) Nigeria: Multiple Forms of Mobility in Africa's Demographic Giant, MPI, Migration Information Source.
- Michielsen, J. (2014). Diaspora als nieuwe voortrekkers van ontwikkelingssamenwerking? *MO : mondiaal magazine*, 84(2014), 1-14.
- Michielsen, J., Notteboom, E., & Lodewyckx, I. (2013). Diaspora en Ontwikkelingssamenwerking. Een onderzoek naar de rol van de diaspora uit Congo, Ghana en Marokko bij ontwikkelingssamenwerking en de samenwerking met de stad Antwerpen. Antwerpen: Stad Antwerpen.

- Michielsens, J., & Van Caudenberg, R. (2015). Beyond remittances: what drives migrants to engage in transnational solidarity in their country of origin? *Presentation made at the CeMIS-CIMIC Seminar, June 10th 2015*. Rotterdam.
- Mohan, G. (2002). Diaspora and development: The Black Atlantic and African Transformation. In J. Robinson (Ed.), *Development and Displacement* (pp. 77-139). New York: Oxford University Press.
- Narodar Some, A. (2009) Migration au Sénégal. Profil National 2009. International Organisation for Migration (IOM): Genève.
- National Economic and Development Authority and United Nations Development Programme (2014) The Philippines. Fifth Progress Report Millennium Development Goals. NEDA: Pasig City
- Naujoks, D. (2009) Emigration, Immigration, and Diaspora Relations in India , MPI, Migration Information Source.
- Office of the Registrar General & Census Commissioner (2011). 2011 Census. Government of India: Delhi.
- Orozco, M., Burgess, E. en Massardier, C. (2010) Remittance transfers in Senegal: Preliminary findings, lessons, and recommendations on its marketplace and financial access opportunities. ILO International Migration Papers No. 109
- Perrin, N., & Martiniello, M. (2011). Transnationale activiteiten van migranten in België: Factor van integratie of van terugtrekking in de eigen groep? Brussel: Koning Boudewijnstichting.
- Plant, R. (2002) Indigenous peoples/ethnic minorities and poverty reduction. Regional report. Asian Development Bank: Manila.
- Portes, A., Escobar, C., & Arana, R. (2009). Divided or Convergent Loyalties?: the political incorporation process of latin american immigrants in the United States. *International Journal of Comparative Sociology*, 50(2), 103-136.
- Raquinza, M. (2014) Poverty and inequality: after the rhetoric of the past, a look into the future. Social Watch Philippines.
- Seddon, D. (2005) Nepal's Dependence on Exporting Labor, MPI, Migration Information Source.
- Stuyck, Karen. (2011) Een sociale geografie van remittancespraktijken: transfers van België naar Senegal als casestudie. KULeuven, Arenberg Doctoraatsschool: Leuven
- Teves, M.L. (2013) Corruption climate in the Philippines. 2013 Global Corruption Barometer. Transparency International Philippines
- Unité de Coordination et de Suivi de la Politique Economique (2010) Objectifs du Millenaire pour le Développement (OMD). Progès réalisés et perspectives des OMD au Sénégal. Ministère de l'Economie et des Finances, UCSPE: Dakar
- Van den Broucke, S., Noppe, J., Stuyck, K., Buysschaert, P., Doyen, G. en Wets, J. (2015). *Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor 2015*. Antwerpen/Brussel: Steunpunt Inburgering en Integratie/Agentschap Binnenlands Bestuur.
- Willems, R. (2007). Barcelona or the hereafter: Senegalese struggling with perilous journeys and perilous livelihoods. *Kolor*, 7(1): 23-47.
- World Bank, Philippines Country Team (2014) Country partnership strategy for the Republic of the Philippines for the period FY2015-2018.
- Zoomers, A., & van Westen, G. (2011). Introduction: translocal development, development corridors and development chains. *International Development Planning Review*, 33(4), 377-388.

Websites

CIA World Factbook (a): <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rp.html>

CIA World Factbook (b): <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sg.html>

CIA World Factbook (c): <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html>

Commission on Filipinos Overseas
<http://www.cfo.gov.ph/images/stories/pdf/StockEstimate2012.pdf>

IOM Nigeria: <http://nigeria.iom.int/government-nigeria-adopts-national-migration-policy-action-plan-iom-support>

Ministry of Women & Children Development:

<http://wcd.nic.in/sites/default/files/India%20fact%20sheet.pdf>

National Statistics Coordination Board: <http://www.nscb.gov.ph/view/people.asp>

Planning Commission Government of India, Gross State Domestic Product (GSDP) at Current Prices (as on 31-05-2014):

<https://web.archive.org/web/20140715140421/http://planningcommission.nic.in/data/datatable/0306/table%20168.pdf>

Reserve Bank of India:

<https://www.rbi.org.in/scripts/PublicationsView.aspx?id=15283>

UNDP India: <http://www.in.undp.org/content/india/en/home/countryinfo/>

UNDP Senegal <http://www.sn.undp.org/content/senegal/fr/home/mdgoverview>

UN Philippines <http://www.un.org.ph/country-profile>

World Bank (a) <http://data.worldbank.org/country/senegal>

World Bank (b)

<http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS/countries/SN?display=graph>

World Governance Indicator

<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>